

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
december

Demszky Gábor főpolgármester és Kiss Jenő, az FSZEK főigazgatója

**Képek az FSZEK jubileumi ünnepségéről.
Cikkeinket lásd a 14-18. oldalakon**

**Faragó Éva,
a Budapest Gyűjtemény
munkatársa
átveszi
kitüntetését**

**A kitüntetett:
Kovács Éva,
a csepeli
főkönyvtár
vezetője**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

Jelentés a KMK felülvizsgálatáról	3
90 éves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	14
Demszky Gábor: Tisztelt Ünneplő Közönség!	16
Karbach Erika: Időszerűtlen gondolatok az országos szociológiai szak- könyvtárról	18
Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottságának Körlevele.....	23

Műhelykérdések

Barczy Zsuzsa: Könyvtárhasználat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár há- lőzatában	38
Alföldi Dán Gabriella – Simon András – Tóth Ferenc: Oracle* Libra- ries – BKE verzió	44
Surján Miklós: „A történet Svájcban kezdődött”	46
Dr. Somkuti Gabriella: Érdekes irat-hagyaték került a Széchényi Könyv- tárba	49

Perszonália

Horváth Tibor: Vadász Vilma (1914–1994)	52
--	----

Könyv és Nevelés

Nagy Attila: „Mindkét hazából kiárvulva...”? Kárpátaljai és vajdasági ma- gyar középiskolások olvasáskultúrájáról	55
---	----

<i>Holmi</i>	66
--------------------	----

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	68
---	----

Lapunk e számában az FSZEK egy új szerzeményéből, a Das dicke Zille-
buchból válogattunk Zille-grafikákat

From the contents

- Report on the supervision of the Centre for Library and Information Science (3);
The Metropolitan Ervin Szabó Library is 90 years old (speech of the Lord Mayor, reports, papers) (14);
Attila Nagy: On the reading culture of Hungarian secondary school students living in Sub-Carpathia and Vojvodina (55).

Cikkeink szerzői

Alföldi Dán Gabriella, a BKE Központi Könyvtárának munkatársa; *Barczy Zsuzsa*, az FSZEK munkatársa; *Demszky Gábor*, Budapest főpolgármestere; *Horváth Tibor*, az OPKM főigazgatója; *Karbach Erika*, az FSZEK osztályvezetője; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Paolo Ralitti*, az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottságának titkára; *Simon András*, a BKE Központi Könyvtárának munkatársa; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Surján Miklós*, a Baranya Megyei Könyvtár igazgatója; *Tóth Ferenc*, a BKE Központi Könyvtárának munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Poprády Géza, Sóron László

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 6,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 94.343

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Jelentés a KMK felülvizsgálatáról

I.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ létrehozásától kezdve fontos szakmai tényezője, meghatározó intézménye volt a magyarországi könyvtárügynek. Általános megítélés szerint a szomszédos országokhoz hasonlítva a hazai könyvtárak és könyvtárügy a legfejlettebbek közé tartozik Közép- és Közép-Kelet-Európában. Ennek a pozíciónak az elérésében a KMK-nak jelentős szerepe volt. E sommás megítélés kiegészítendő azzal, hogy nem becsülhető le az a hatás, számos kezdeményezés sem, amelyet története során a KMK informálisan kifejtett.

A KMK teljesítményeinek az értékét az a tény is növeli még, hogy munkálkodását egész története során bizonytalan jogi státuszban végezte, változó, gyakran ellentétes (nem egyszer átgondolatlan és szakszerűtlen) kívánságokkal fellépő művelődéspolitikai irányítás feltételei között. Stabilitását végső soron az biztosította, hogy az OSZK részeként ki tudta védeni a spontán és tudatos destabilizáló tényezőket, törekvéseket. A KMK – főként az alakulása utáni évtizedekben – a szakmai gondolkodást meghatározó szellemi műhelyként működött, rangot vívott ki magának korszerű kezdeményezéscéljával, operativitásával és a könyvtárügy egésze számára nyújtott elméleti-módszertani segítségével.

Tevékenysége jellegét eredetileg három feladat határozta, illetve határozhatta volna meg:

1. Döntéselőkészítő elemzések, tanulmányok készítésével minisztériumi háttérintézményként működik.
2. A szakmai know how, eljárások, módszerek kidolgozójaként és teljesítőjeként fejlesztő intézetként létezik.
3. Az (akkor teljesen ki nem alakított) szakmai felügyeletet gyakorolhatta volna.

Mindhárom feladat hozzátartozott tevékenységéhez, sőt érvényesült munkájában, de egyik sem igazán. Ami persze az akkori könyvtárügyi viszonyok közt is (a KMK-ban érvényesülő káderpolitika miatt is) természetes volt. Ad 1. A döntéselőkészítő dolgozatok kidolgozását maga a minisztérium adta át az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak. Ad 2. A szakmai eljárások fejlesztése akkor vált másodlagossá, amikor a Szabványügyi Hivatal a szakmai szabványok kidolgozását más szervezeti formában végeztette el. Ad 3. A szakfelületi/szakfelügyelői szervezet sose jött létre (kivéve a leltári és múzeumi könyvtárakat), ehelyett több-kevésbé rendszeres vagy alkalmi vizsgálatokra került sor, amelyekbe a KMK-t csak bevonták.

Jóllehet a KMK mindhárom területen eredményeket tud felmutatni, egyik sem vált az intézményt meghatározó feladatává. Ennek ellenére vagy a fentiek mellett, a KMK vitathatatlan eredménye, hogy

- megeremtette a szakmai dokumentációt v. információs szolgálatot a szakkönyvtár bázisán;
  - létrehozta a könyvtárügyi, könyvtártani szaksajtót, s ezzel a szakmai folyóiratok arculatát lényeges vonatkozásban bővítette ki. (A Magyar Könyvszemle és a Könyvtáros más jellegű periodikák, ez utóbbi nem alkalmas tanulmányok közlésére, az előbbi pedig művelődéstörténeti-könyvtártörténeti folyóirat);
  - a könyvtárügy szervezeti korszerűsítésében operatív feladatokat végzett (pl.: gyűjtőköri együttműködés);
  - a közművelődési könyvtárak állományépítéséhez operatív segítséget biztosított;
  - kezdeményezte és elterjesztette a demokratikus közkönyvtári modellt (ennek csak egyik jegye a választhatóságot biztosító szabadpolc);
  - a szakmai oktatásban a hiányzó képzési szinteken szakképzést, s ehhez jegyzeteket biztosított;
  - elindította a hazai olvasáskutatást; a könyvtár- és olvasásszociológiai vizsgálatok egyetlen hazai műhelye tartósan a KMK szervezetében kapott helyet;
  - hasznos eszközöket, adattárakat, címjegyzékeket biztosított a könyvtári élet számára;
  - érdemei közé tartozik, hogy szinte létrejöttétől kezdve a könyvtárépítéshez komoly tanácsokat nyújtott, főként közkönyvtárak számára;
  - hullámnzó színvonalú és vegyes tematikájú tanácsadással ugyan, de mégis csak bármely hozzáforduló könyvtárnak a segítségére sietett.
- A fenti pontokban sommás összegzésre törekedtünk, a felsorolást folytatni lehetne, de nem célunk a múlt túlságos részletezése.

*

Az utolsó évtizedben részben a külső feltételek változásával, részben belső folyamatok (személyi változások, stb.) következtében tapasztalható volt a KMK szakmai tevékenységének, szakszerű munkájának, kezdeményezéseinek stb. a hanyatlása, bizonytalanná válása, stagnálása. Ez az általános tendencia nem vonatkozik a KMK egészére, hiszen pl. a szakkönyvtár, az olvasáskutatás, némely vonatkozásban az oktatás is megerősödött, bizonyos szolgáltatások pedig tartották színvonalukat. Ám azokban a főfeladatokban, amelyek az intézmény létét indokolták, bizonytalanságok léptek fel, s a KMK maga az új helyzetre nem reagált mindig szerencsésen, gyakran nem tudta megfogalmazni a maga korszerű feladatait és teendőit. Néhány pontban igyeckszünk ezeket a negatív tendenciákat összefoglalni.

– A szakmai clemzéseket, a komoly előkészítő, adatgyűjtő munkát igénylő tanulmányokat egyre inkább felváltották a deklarációk szintjén mozgó – gyakran szubjektív és voluntarista – állásfoglalások, vélemények. Az clemzések nélküli állásfoglalásoknak mindig kevés a szakmai hitelük. Önmagában valamely deklaratív állásfoglalás vagy vélemény legfeljebb akkor számít, ha igen nagy szakmai tekintélytől származik, de ez esetben is csak kivételesen. (S a deklarációk általában nem tartoztak ebbe a kategóriába!) A KMK-ból – vagy vonzásköréből – származó, alátámasztás nélküli vélemények vitákat váltottak ki. A vita általában egyfajta rangemelés, hiszen, ha valami vitára érdemes, az elképzelésben kell lenni.

nie valaminek. Itt azonban nem az állásfoglalás intellektuális ereje vagy az elképzelések szakmai megalapozottsága, végiggondoltsága idézte elő a vitát, hanem a „pozíció”, ahonnan elhangzottak. Példaként említhető a KMK-nak (és vonzaskörzetének) a szakszervezeti könyvtárakkal kapcsolatos elképzelése, vagy újabban az ún. „hálózatokkal” összefüggő tervezés.

– A KMK fölött de facto senki – semmilyen szerv és személy – nem gyakorolt ellenőrzést. A minisztérium az OSZK részének tekintette, az OSZK vezetése a minisztérium intézményének. A KMK mellett még a szakmát képviselő társadalmi tanács sem működött, azaz a KMK-t kívülről még a tanácsadás szintjén sem lehetett befolyásolni. Vezetősége nem is tartott igényt ilyenszerű tanácsadásra sem. Demokratikus társadalomban azonban ez a státus nem tartható, hiszen még a köztársasági elnök is felelősséggel tartozik valakinek. A kialakult helyzetért a KMK csak részben bírálható, inkább a minisztérium, illetve az OSZK a felelős. A KMK csupán élt a lehetőségekkel, s megvalósított egy maximális autonómiát. Számos más intézmény is esetleg ezt tette volna.

– A KMK-nak a könyvtárügyre irányuló munkájában is hiányzott és hiányzik a szakmai kontroll. Nem lehet tudni, ki milyen minőségben nyilatkozik meg. Az intézet egészének véleményét tolmácsolja-e? Ha igen, milyen mechanizmus útján alakul ki az ilyen összintézeti elgondolás? Ki hagyja jóvá? Ha az elgondolás ilyen, akkor miért nem az intézet vezetője képviseli, terjeszti elő? Ha a kérdés nagy horderejű, akkor a főigazgatónak kellene mögötte megjelennie. Számos eset közül a legutóbbit, az igazgatói, fenntartói hálózatokról szólót emeljük ki: nem tudni, hogy ez az OSZK véleménye, vagy a KMK-é, a KIK-é, vagy esetleg egyéni vélemény? Szakmai – vezetői – kontroll híján ez nem deríthető ki. Természetesen a KMK-nak joga van *előterjeszteni*. Előterjeszthető egy javaslat államtitkártól lefelé a minisztériumi osztályvezetőhöz a téma súlyától függően. Ám az előterjesztéseknek megvannak a műfaji követelményei: a probléma vázolója, tanulmány, javaslati rész (kitől milyen döntés kérhető), végül mellékletek. Arról van szó, hogy bárkinek az ötlete vagy elképzelése – legyen az szakmailag helytálló vagy elhibázott – csak meghatározott feltételekkel kaphassa meg az OSZK tekintélyét. Létezik ugyanis intézeti fegyelem (illetve ennek léteznie kell).

– A KMK munkatársi gárdája az utóbbi időben szakmailag felhígult. Sok munkatárs „általában ért” a könyvtárakhoz. Az „ért” szó legtöbbször annak a helyi gyakorlatnak – ahonnan a munkatárs eljött – tapasztalati ismeretét jelenti. (Üdítő kivétel is van: a bibliográfiai leírás, az osztályozás egy-egy szakértője, a szociológiai metodikai ismeretek, a könyvtártudományi szakirodalmi ismeretek, s még néhány terület.) Bizottságunk tisztában van azzal, amit a nemrégben leköszönt főigazgató-helyettes hangoztatott, hogy szinte lehetetlen a teljes munkatársi gárdát elsőosztályú, netán minősített kollégákból összeállítani. Javaslati részünkben e problémára visszatérünk, itt azonban még megjegyezzük, hogy ebben a tekintetben bírálatunk elsősorban az arányokat érinti. Ide kívánczik, hogy a kötelező szolgáltatásokat határidőre ellátó munkatársak terhelése maximális, míg a szabadabb területeken dolgozóké csekély. E tény az egész intézmény (OSZK) légkörére is zavaróan hat.

– A fentieknek megfelelően a KMK munkatervei meglehetősen eklektikusak. Sok bennük a „részt vesz”, „véleményez”, „állást foglal” kifejezés, amelyek nem tükrözik, hogy mi is a munka lényege.

A KMK érdeke felismerni, hogy az elmúlt évtizedben a szakmában számos tekintetben a perifériára szorult, a feladatok megoldásához elmélyültebb, szakszerűbb munka kívánatos. A professzionista intézményhez nem méltó „mozgalmi” feladatokat el kell választani egy országos szakmai intézmény programjaitól; nagyon világosan meg kell különböztetni a társadalmi szervezeteknek és a KMK-nak a feladatait és tevékenységét.

A KMK-t két oldalról – a kétségtelen eredmények és a lassan elburjánzó negatívumok felől – bemutató részt azzal zárjuk, hogy a fenti ellentmondásos körülmények között utakat kereső KMK-ban egyre inkább a szolgáltatásokra esett a hangsúly. Ez nem bírálát, inkább elismerés. Ennek az elismerésre méltó törekvésnek a folytatását, a szolgáltatások átmentését a javaslati részben is szorgalmazzuk.

II.

A KMK feladatait, szervezeteit illetően az alábbiakat javasoljuk:

Négy feladat ellátását tartjuk kívánatosnak. E szerint a KMK

- a könyvtár- és tájékoztatásügy fejlesztési és kutató intézménye;
- továbbképzési központ;
- a könyvtárak, a könyvtárügy számára országos szolgáltatásokat és tanácsadást végző szervezet;
- a könyvtáriudományi (értelemszerűen: a szakirodalmi tájékoztatási, könyvtári, informatikai), tájékoztatási feladatokat ellátó intézmény.

Szervezetét is a fentieknek megfelelően javasoljuk átalakítani.

1. A KMK helye, vezetése

A KMK legyen az OSZK nem formális szervezeti egysége főosztályi státuszban. A KMK tevékenységét az OSZK főigazgatója (és helyettesei) ugyanúgy irányítsa és felügyelje, mint a nemzeti könyvtár bármely más főosztályát.

Ügyrendben szabályozni kell az aláírási és „kiadmányozási” jogokat.

A KMK vezetője főosztályvezetői rangban lássa el feladatát. Lehetségesnek tartjuk azonban – a hazai és külföldi képviselő miatt –, hogy a vezető igazgatói besorolást kapjon. Elképzelhető, hogy e besorolás csak bizonyos idő elteltével válik aktuálissá.

A KMK vezetését támogassa egy nem nagy létszámú tanács. Feladata a KMK munkatervének – vagy a munkaterv jellegadó pontjainak – meghatározása, a végrehajtás ellenőrzése, értékelése. A tanács tagjai a szakma tekintélyes képviselői, a társadalmi szervezetek küldöttjei, a szakmai oktatás által delegált személy, az MTA összekötője, az IIF és a felhasználók egy-két képviselője közül kerüljenek ki. A személyekről egyrészt a főigazgató és a KMK vezetője dönt, másfelől az említett szervezetek választják őket.

A tanácsnak a szokásos tanácsadói feladatokon túl jogosítványokat kell biztosítani, mert a KMK az egész magyar könyvtárügyet szolgálja az OSZK egységként. Ezért indokolt, hogy a könyvtáros társadalom és a felhasználók beleszólhassanak a KMK munkájába a szükségletek megfogalmazásával. A KMK-ra és bármely hasonló intézményre áll, hogy ne maga határozza meg tevékenységi körét, hanem a szakma fogalmazza meg a vele szemben támasztott szükségleteket.

Mivel a tanács tagjai időnként – szükség szerint – fontos és időigényes szellemi munkát végeznek, pl. javaslatot vagy értékelést fogalmaznak meg, szerény tiszteletdíj megítélését javasoljuk számukra, a végzett munka jellegétől és volumenétől függően. Ennek fedezetét ne a KMK, hanem az OSZK biztosítsa.

2. Fejlesztési és kutatási feladatok

Ezen a területen kívánatos a legnagyobb és leginkább radikális változtatás: ezzel lehet indokolni a KMK létét, a többi funkció teljesítése ugyanis más intézmények, szervezetek keretében is elképzelhető. Ugyanakkor a KMK ezen a téren gyengének mutatkozik.

A K+F témákat ketté kell választani.

Léteznek *tartós* K+F feladatok. Ide sorolhatók a könyvtári know how eszközökben vagy normatív dokumentumokban testet öltő szakterületei:

- az ETO folyamatos hazai fejlesztése és az ezzel kapcsolatos tevékenység,
- az általános tárgyszójegyzék létrehozása és munkálatai,
- a szabványosítás összetett feladatköre, szakmai szabványok kidolgozása, kidolgoztatása és kiadása,
- a hazai elektronizációval összefüggő könyvtárügyi feladatok (ld. alább),
- a hazai dokumentumellátás folyamatos elemzése és ennek elméleti vonzatai, az ún. „dokumentológia” kérdéseinek vizsgálata (tipológia összekapcsolva a szabványosítással, a tudományos kommunikáció és publikálás műfaji kérdései stb.),
- „user study” típusú felhasználói elemzések.

Bővebb magyarázatot az elektronizációval kapcsolatos feladatok igényelnek.

Az már bizonyos, hogy hazánkban három-négy szoftver-kultúra fog elterjedni, illetve terjedt el. Mindegyikkel egymástól függetlenül egy-egy, esetleg néhány

könyvtár önállóan küszködik. Még a legnagyobb nemzetközi cégek esetében is előfordul, hogy valamely szoftver fejlesztését abbahagyják, netán a cég meg is szűnik. A könyvtár teljesen magára marad. A forrásszoftver birtokában azonban – ezt közjegyzőnél lehet pl. letétbe helyezni vészhelyzet esetére – munkája folytatható. Ehhez persze valódi professzionista szakemberek kellene. Más probléma: hiányzik a hazánkba beözönlő szoftverek igazi szakmai tesztelése. Ismét más: a közös vásárlás, közös adaptáció sokkal gazdaságosabb. Ismerni kell tehát az egész hazai és európai elektronizáció helyzetét és irányait. (E jelentés nem térhet ki minden részletre. Csak elegendő meggyőző példát akarunk felhozni javaslatunk indokául.) Bizonyos azonban, hogy egyetlen könyvtár, de a KMK sem tud – még megközelítően sem – olyan számítástechnikai szakértelmet biztosítani, amelyet az elektronizáció könyvtári feladatai megkövetelnek. Az ún. Csurgay-bizottság előzetes rendszertervének munkái során azonban az IIF Programiroda hajlandóságot mutatott arra, hogy az OSZK-val közösen létesítsenek egy, a könyvtári és tájékoztatási szakterület feladataival foglalkozó csoportot. (Az IIFP szakértelme és elkötelezettsége nem kérdőjelezhető meg, az sem, hogy az ún. „academic” szférában /ide tartoznak a közgyűjtemények/ az ő kezükben van az országos fejlesztés ügye. A közös csoport tervezést, fejlesztést, adaptációt, szaktanácsadást és bizonyos területeken szervízt biztosít, az adatátviteli hálózatban pedig az IIF el sem kerülhet. Az előnyök nyilvánvalóak, a gazdaságossági tényezők mellett ezek főként abban állnak, hogy a könyvtárügy olyan szakértelmet integrál, amelyet egyébként soha nem képes elérni. A csoport programtervezői és mérnökei maradnak a Programiroda státusában, kiegészülnek megfelelő szintű felkészültséggel rendelkező könyvtárosokkal, s magának a csoportnak a működését a KMK végezheti. A részletek kidolgozására kezdeményezzük az OSZK főigazgatójának és a Programiroda vezetőjének a tárgyalását a KMK reformálásával párhuzamosan.)

A többi pont részletezését itt nem kívánatos elvégezni.

A K+F feladatok másik része *egyszeri* programként jelentkezik, de váltakozóan bizonyára mindig jelen lesz két-három téma. Ilyenek: fejlesztési feladatok, a minisztérium kérésére kidolgozandó döntéselőkészítő tanulmányok, elemzések, trend-reportok, kutatások, eljárások kimunkálása, egyszeri megbízások stb. E programok kidolgozására a KMK esetenként ad hoc csoportokat szervezzen, nyilván külső szakértők bevonásával. A feladatokat kezdeményezhetik szakmai testületek, könyvtárak, tanszékeink, a minisztérium, az OSZK és maga a KMK. Az OSZK és a KMK vezetője – a tanáccsal konzultálva – dönt a témák kidolgozásáról és a sorrendről.

Mind a tartós, mind az egyszeri témák eredményeként know-how-t támogató produktumok (ETO táblázatok, szabványok stb.), vagy kutatási jelentések, tanulmányok, értekezések fogadhatók el, nem pedig nyilatkozatok, újságcikkek, levelek stb.

A K+F szervezeti egység mellett kell elhelyezni az *olvasáskutatást*. Ez az osztály egyenletes, szívós és főként színvonalas munkájával, nemzetközi kapcsolataival ennek a témának egyetlen hazai műhelye, amely vonzási körébe tudta vonni a más helyeken folyó hasonló kutatásokat is. Több előterjesztés született arra, hogy ha az OPKM ifjúsági különgyűjteménye megnyílik, az Olvasáskutatási Osztály megerősített személyzettel és bővített feladatokkal, nagyobb önállósággal

ide telepíthető. Ameddig azonban az ifjúsági különgyűjtemény nem működőképes, a KMK biztosítsa e kutatásoknak a helyét és pénzügyi háttérét.

*

Nem kétséges, hogy a K+F tevékenység megszervezése jelenti a jövő KMK-ja számára a legnagyobb változást, de ennek a feladatkörnek a kimunkálása és színvonalas ellátása fogja átalakítani a KMK jelenlegi image-ét. Leginkább problematikus tényezőnek azonban a személyi kérdések megoldását ítéljük.

A KMK a K+F tevékenységét egyrészt saját munkatársaival végzetteti, másrészt külső szakértelem mozgósításával szervezi. Azt azonban el kell kerülni, hogy a megbízott KMK-munkatárs „csak” szervezzon, ő maga is legyen az adott téma hozzáértő szakembere.

Ezért a K+F szervezeti egység munkatársait is úgy kell kiválogatni, hogy – szükség esetén – egyszeri témák kidolgozására külső kollégák egy-két évi időtartamra a KMK-ba kerülhessenek és ott dolgozhassanak, majd a feladat elvégzése után visszatérhetnek eredeti könyvtárukhöz. Ennek a megoldásnak kettős eredménye várható: 1) a KMK nem szakad el az élő könyvtárügy problémáitól, biztosít magának egyébként el nem érhető szakértelmet; 2) a könyvtárügy és fejlesztési intézete között állandó „közlekedés” jön létre; az intézmény munkáját és eredményeit a szakma jobban megismeri és méltányolja. A szakkutatás szempontjából országosan előnyös lesz, hogy a könyvtárak számára is kutatási lehetőségek nyílnak, ugyanis az OSZK kivételével ma szinte egyetlen könyvtárban sem folyik tervezett könyvtártudományi kutatás. A KMK-ba történő átmeneti áthelyezés időtartamára a fizetések folyósításáról az OSZK gondoskodik, az áthelyezetteknek eredeti helyükön pedig tartós szabadságot biztosítsanak. (Ottani fizetésük terhére legyenek alkalmazhatók a munkájukat távollétükben ellátó szakemberek.) Ezért a KMK K+F szervezeti egységben ezen feladatok végzésére szabad,

betöltetlen státusokat kell biztosítani. Mindez szabályzatban rögzítendő, mert csak ez ad tartós biztosítékot a megvalósításra.

Hasonlóan célszerű ösztöndíj jellegű helyet biztosítani fiatal, pályakezdő kolégák számára tudományos fokozatok megszerzése végett. Utalni lehet az egyetemi doktorandusz képzésre, amely igen aktuális képzési feladat valamennyi egyetemünkön. A szakmai „alulkvalifikáltságnak” az egyik oka ugyanis az, hogy a könyvtártudományi témák kutatásának sehol nincs helye, a könyvtárakban sem. Más tudományok ugyanezt kutatóintézeti bázissal támogatják. Ugyanígy célszerű lehet egy-két éves munkát biztosítani oktatók számára, elősegíteni felkészülésüket tanítási feladataikra. A felsőoktatásunkban működő oktatói gárda egy részét nézve ez szükségesnek és célszerűnek látszik. Az említett két utóbbi esetben ki kell kérni azonban a tanszéki vezetés véleményét is. (Természetesen nem arról van szó, hogy a KMK egyetemi előadókat fog képezni. Az itt felsorolt esetekben a KMK csak helyet és eszközöket biztosít.)

3. Továbbképző központ

A képzés, alakulásától kezdve kétségtelenül a KMK egyik fontos tevékenységi területe. Ám koncepcionális problémák miatt a szakma az oktatási munkában sok bírálható felületet talált. Jellemző, éppen a főhivatású képzőintézetek éltek legtöbbször kritikával. Kezdetől fogva hiba volt, hogy a KMK képzési formái problematikusán épültek be a könyvtárosképzés intézményi iskolarendszerébe.

Javaslati részünkben nincs módunk e tekintetben részletesen állást foglalni, mivel a képzés országos rendszerének, feladatainak, struktúrájának megítélése messze túlnő a KMK és az OSZK kompetenciáján is, a bizottságunknak nincs felhatalmazása e kérdésekben a felülvizsgálatot meghaladó mértékben nyilatkozni. Márpedig a képzésben alig találunk olyan részletet, amely ne érintené egyben az egyetemi és főiskolai oktatást is. Bízunk abban, hogy a téma napirendre kerülése napjainkban más fórumon is alkalom lesz a főbb problémák tisztázására. A fenti okokból ezen a helyen csupán néhány elvre hívjuk fel a figyelmet.

– A KMK több vonatkozásban méltó elismerést kiváltó oktatási és oktatásszervező munkájának a helyét és feladatait csak a hazai képzés egész rendszerének figyelembevételével lehet meghatározni. Ez minden képzési helyre, a tanszékekre is vonatkozik, de természetesen a KMK-ra is. El kell kerülni tehát, hogy akármelyik képzési hely nem az egész oktatási szerkezetben gondolkodva kész tényeket, helyzetet teremtsen, akár minisztériumi támogatással.

– Az alapképzés az iskolarendszer feladata. Ez a tény nem zárja ki, hogy a KMK-ban ne legyenek alapképzést folytató kurzusok kihelyezett tagozatként. Sőt, ez kívánatos is, ha az egyetemek/főiskolák befogadó képessége kevésnek bizonyul. Bármely iskolarendszerű képzés vállalásakor azonban a KMK-nak kell igazodnia a főhivatású oktatási intézményekhez, konkrétan azokhoz, amelyeknek kihelyezett tagozatát működteti.

– A KMK elsődleges oktatási feladatai azonban a *továbbképzésben* jelölhetők meg. Bizonyos továbbképzési feladatok nem is oldhatók meg másként, csak a KMK által lebonyolítandó céltanfolyamok, kurzusok keretében. Prognosztizálható, hogy a közeljövőben erősödnek a továbbképzési igények, nemcsak az alapképzés hiányosságai miatt, hanem elsősorban a könyvtár- és tájékoztatásügy

technikai és technológiai fejlődése következtében. A KMK kapacitását ez a feladatkör bőven leköti.

– A KMK vállalhatja a valódi technikusképzés szervezését, jogszolgáltatását, felügyeletét. Hiánypótló oktatási szint megteremtéséről van szó, amely viszont nem lehet felsőoktatási intézmény feladata. (A jelenlegi asszisztensképzés nem technikusképzés.)

– A felsőszintű munkakörökre történő képzés mai formájában szintén rendezést kíván.

– Az oktatási osztály továbbra is vegyen részt a képzés teljes struktúráját kialakító munkában, a bizottságok tevékenységében. Így biztosítható egy kezdődő elszigetelődés megszüntetése, hiszen a KMK-ban folyó képzési formák a hazai könyvtárosoktatás szerves részei kell hogy legyenek, zavaró ellentmondások nélkül. Másfelől az OSZK és a KMK olyan segítséget tud nyújtani a képzés teljes spektrumában, elsősorban a továbbképzésben, amely máshonnan nem szerzhető meg.

4. Szolgáltatások, tanácsadás

Legtöbb könyvtárunk, főként közkönyvtáraink a szolgáltatási és tanácsadói készsége miatt hálás a KMK-nak. A könyvtárak visszajelzéseiből tudjuk, hogy ezekre a jövőben is igényt tartanak.

A szolgáltatásokat egy szervezeti egységbe – osztály – javasoljuk összevonni.

A szolgáltatások fajtái és rendje az idők során folyamatosan alakult ki. Fontossági sorrend nélkül első helyen említhető az *Új Könyvek* szerkesztésének és közreadásának harminc esztendőös vállalkozása. Az *Új Könyvek* kereskedelmi célokat is szolgál, így sorsa alakulását a Könyvtárellátó, OSZK és KMK közötti tárgyalások befolyásolják. Bármilyen javaslatunk is lenne, jövője mindenképpen az esetleges megállapodástól függ. Szükséges azonban ajánlanunk, hogy az *Új Könyvek* tartalmazza a Könyvtárellátó által nem forgalmazott művek leírását is, mert a kisebb könyvtárak a könyvtermés egészéről csak innen tájékozódhatnak. (A nemzeti bibliográfiai sorozatok ezekhez nem járnak.) Indokolt az *Új Periódikumok* és az *Eseménynaptár* megjelenítése a jövőben is.

Hasonló mondható a MABIT-ra, bár ennek hasznosulási oldala, a nyilvántartás teljessége bizonytalan. Még inkább szükség lenne a megjelölt bibliográfiák nyilvántartására. (Jelenleg már az OSZK feladata.)

Ehhez a szervezeti részleghez ajánljuk csatolni az alapítványi feladatok intézését is; ez szintén a KMK nagyon sikeres eredményei közé sorolandó. A könyvtári címjegyzékek gondozása szintén ebbe a szervezeti egységbe kívánkozik.

Szolgáltatásként lehet felfogni a társadalmi szervezeteknek nyújtott segítséget is. Javasoljuk, hogy a társadalmi szervezetek számára átengedett személyek státus szerint ehhez az osztályhoz tartozzanak. (Ld. alább.)

Módot kell találni arra, hogy ez az osztály más, újabb szolgáltatásokkal is kísérletezzék.

Ehhez az osztályhoz lehet telepíteni a szaktanácsadást is. A tanácsadást az osztály részben elvégzi, részben szervezi. Feltehető, hogy egyre inkább az utóbbi kerül túlsúlyba. Az osztály a KMK többi szervezeti egységének, továbbá az OSZK-nak a munkatársait és külső szakértőket kérhet fel tanácsadásra, adott

esetben térítés ellenében. Kívánatos, hogy típuskérdésekre adott válaszait a szak-sajtón keresztül tegye közzé.

Vigyázni kell arra, hogy a tanácsadás ne keveredjék össze kereskedelmi vállalkozásokkal: a KMK nem vállalhatja el egyetlen kereskedő, forgalmazó vállalat termékeinek az ügynöki szerepét sem, senki számára sem biztosíthat preferenciát.

A tanácsadás érdemi eseteiről naplót kell vezetni, egyébként a végzett munka nem igazolható.

5. Szakkönyvtár, könyvtártudományi tájékoztatás

A Könyvtártudományi Szakkönyvtárnak és tájékoztató szolgáltatásainak a működését, színvonalát, szervezettségét bizottságunk egyöntetűen kiemelkedőnek találta. Szerencsés fejleménynek ítéltető a KDSZ és a KF egybeolvasztása is. A MAKSZAB, HLISA, MANCI diszciplináris szakirodalmi szolgáltatások is rendkívül eredményesek és fontosak, s példaértékűek lehetnek más szakterületek számára is. Bizottságunk felhívja az OSZK vezetőinek figyelmét, hogy a MANCI bekapcsolása az IIF hálózatba szükséges és feltétlenül támogatandó. Ennek a részlegnek a keretében lehet elképzelni a szaksajtót, ahogyan a KF esetében ez meg is történt.

6. A KMK és a társadalmi szervezetek

Előbb utaltunk már arra, hogy a KMK dolgozóinak egy-egy megnyilatkozása esetén nem lehet eldönteni, hogy magánemberként, a KIK képviselőként, vagy a KMK névben lépnek-e fel. A KIK és a KMK között szoros együttműködés alakult ki, a KMK néhány munkatársa a KIK számára dolgozik. Azt a tényt, hogy a társadalmi szervezetek ilyen segítséget kapnak, támogatni kell, sőt köszönet jár érte. Arra azonban vigyázni kell, hogy a feladatok ne keveredjenek. Ahogyan a KMK munkatervében és évi jelentéseiben feltűnik a KIK, már nem lehet helyeselni. Ha a jelenlegi konstrukció megmarad, akkor két vonatkozásban is félreérthető helyzet áll elő.

1. Mivel a KMK munkatervéért is az OSZK főigazgatója felel, a KIK tevékenysége is az OSZK felügyeletével számolhat, ha munkatervileg ide kapcsolják;

2. Vagy a KIK saját munkájáért finoman az OSZK-ra átháríthatja a felelősséget.

Azt is látni kell, hogy egészen más egy társadalmi szervezet munkája, célja, stílusa, mások a módszerei, mint egy főhivatású szervezetnek. (Pl.: a társadalmi szervezet „állást foglal”, profi szervezet elemzi, kidolgozza a kérdést. Az egyik inkább „mozgalmi”, a másik szakmai jellegű, s. i. t.) Sőt a kettő akár ellentétbe is kerülhet egymással. A jelenlegi helyzet zavaros.

Ezért azt javasoljuk, hogy teljesen egyértelműen el kell választani a társadalmi szervezetek és a KMK munkáját. A kettőnek semmi köze egymáshoz. Ha a KMK valamely munkatársát társadalmi szervezet tisztségviselőnek választja, akkor ez az illető magánügye.

Azt a megoldást javasoljuk, hogy az OSZK írásos megállapodásban rögzítse, milyen segítséget nyújt: technikai támogatás, hely, esetleg titkár biztosítása. A munkatervbe csak a támogatás tényének rögzítése kerüljön, semmi egyéb. Az átengedett munkatársak a társadalmi szervezetnek tartoznak elszámolással.

Ha más társadalmi szervezet támogatása is szóba jön – jelenleg felmerült az MKE titkárságának az OSZK-hoz helyezése – akkor hasonló konstrukció hozható létre. Maga az OSZK és KMK tartson egyenlő távolságot, illetve közelséget valamennyi társadalmi szervezethez.

A társadalmi szervezeteknek átengedett kollégák a „szolgáltató” szervezeti egységben kapják meg KMK-besorolásukat, mivel e feladatot értelmezni úgy lehet, mint a társadalmi szervezeteknek nyújtott szolgáltatást.

7. Személyi kérdések

Minden változtatás együtt jár személyi problémákkal, munkatársak áthelyezésével, esetleg új munkatársak alkalmazásával is. Számukra bármely változtatás egyben egzisztenciális kérdésként merülhet fel. Önmagában nyugtalanságot okozhat akár egy munkaköri átalakulás, vagy az ellenőrzési mechanizmus megváltozása is. Az általunk javasolt átalakítás feltehetően új munkatársak megjelenését vonja maga után, sokaknak pedig új feladatokat jelent. A feszültségeket enyhíttendő két javaslatunk van.

– Ha javaslatunkat, vagy előterjesztésünk módosított változatát elfogadják, tehát ha ismert lesz már a KMK jövődő felépítése, akkor a munkatársak tegyenek nyilatkozatot, hogy vállalják-e az új munkakört, továbbá, hogy az új szakmai témákban tudnak-e feladatot vállalni, illetve mely témákban kívánnak felkészülni, továbbképezni magukat. (Ez értelemszerűen nem vonatkozik a változatlan formában működő szervezeti egységekre.)

– A Széchényi Könyvtár elég nagy intézmény ahhoz, hogy belső mozgással valamennyi munkatárs számára lehessen megfelelő helyet találni. Az OSZK az átalakítás idejére kivételes esetben vegyen fel kívülről új dolgozót, így bizonyos szabad mozgás válik lehetővé az intézmény egészén belül. Hasonlóképpen elképzelhető, hogy az OSZK munkatársai közül helyeznek át a KMK-hoz, ha ezt kvalifikációjuk megkívánja.

Ügyelni kell arra, hogy a lehető legnagyobb mértékben vétessék tekintetbe a kollégák egzisztenciális biztonsága. Ehhez az érintett kollégák önismerete, belátása, segítőkészsége is kívánatos.

A bizottság elnöke: **Horváth Tibor**

Tagjai: **Bényei Miklós, Berke Barnabásné, Fülöp Géza, Mader Béla, Surján Miklós, Zsidai József.**

90 éves a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár

A Fővárosi Könyvtár (akkor még nem Szabó Ervinről volt elnevezve – érthető okokból) 1904. október 17-én nyílt meg a nagyközönség számára. Az FSZEK hát jubileumot ült. Ennek formáját nem kellett külön kitalálnia, évek óta szép tradíció az FSZEK-ban a Nyílt Nap intézménye, lapunk is többször tudósíthatott ilyenről. Most tehát Nyílt Nap is volt, ennek keretében pedig a 90. születésnap ünneplése is (azok, akiknek semmi bekötése könyvtárakhoz, pláne azok jubileumaihoz, annak örülhettek, hogy e napon ingyen iratkozhattak be az FSZEK fő-, al- és fiókkönyvtáraiba, meg is tették, nem kevesen). Méltó módon, az eseményhez illő külsőségekkel és belső tartalommal. A belépők a könyvtár legszebb könyvkötéseiből készült kiállításban gyönyörködhettek, majd láthatták, hogy a könyvtár ünnepségére megjelentek nemcsak az FSZEK dolgozói, de a társintézmények vezetői, a Fővárosi Közgyűlés képviselői, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium nagyjai, a Fővárosi Polgármesteri Hivatal notabilitásai, a társadalmi szervek képviselői stb. is. *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója köszöntötte őket és nyitotta meg az ünnepséget. A nagyágyú azonban *Demszky Gábor* főpolgármester volt, főleg annak híre, hogy beszélni fog. Meg is tette. (Beszédét alant közöljük.) Nagy beszéd volt, könyvtáros szíveknek – nemcsak FSZEK-eseknek – jóleső, szívet melengető. A további lelkesülés okából ekkor került sor a kitüntetések kiosztására. A legfontosabbat-legnagyobbat, a Pro Bibliotheca Civilica nevezetűt ketten kapták ezidén (jubileumi lévén, e kitüntetés idén nyilván többet ér mint tavaly vagy jövőre fog), *Faragó Éva*, a Budapest Gyűjtemény munkatársa és *Kovács Éva*, a XXI. kerületi könyvtár igazgatója. Ekkor került sor „Az év könyve az FSZEK-ben” elismerő oklevelek kiosztására-adományozására is (soraink után közvetlenül olvasható). Volt még azután mindenféle szép és jó: este hétkor még orfeumi gálaműsor is, *Kisztihand Budapest*, *kisztihand könyvtár* címmel, a *Ki nyer ma?* rádiós vetélkedő közvetítése a Budapest Gyűjteményből stb.

Maradandó értéket képviseltek az elhangzott előadások: *Barcsi Zsuzsa* az FSZEK hálózatában való könyvtárhasználatról, *Sándor Tibor* a Budapest Gyűjteményben folyó helyismereti-helytörténeti munkáról, *Karbach Erika* a szociológiai szakkönyvtár időszerűtlen (ő mondta-adta elő így) gondjairól beszélt. (Tanulmányértékű előadásai e számunkban olvashatók, mivel nemcsak előadásnak, cikknek is kiválóak.)

Az „Év könyvei az FSZEK”-ben, 1993/94.

Harmadízben, hagyományosan ezen a napon kerül sor az „Év könyvei”-nek kihirdetésére könyvtárunkban. Három évvel ezelőtt kezdtük el a legkeresettebb könyvek havi, illetve összesített éves sikerlistájának elkészítését. A sikerlistára való felkerülés hangsúlyozott kritériuma a *keresettség*, melyhez a könyvtárosok mindennapos tapasztalatai, megfigyelései adják az alapot. Így azután az is megtörténhet, hogy egy könyv már akkor a sikerlistán szerepel, mikor a könyvtárba még meg sem érkezett. (A kölcsönzések száma félrevezető lenne ebből a szempontból, hiszen az a példányszám függvénye, nem tükrözi a pillanatnyi érdeklődés intenzitását.) A könyvtári „top-listák” gyors, rugalmas jelzéseket adnak az olvasói érdeklődés alakulásáról, a divatokról, a nehezen kiszámítható külső tényezők hatásáról. Könyvbeszerzéseink során – sok más szempont mellett – ezt a tényezőt is figyelembe tudjuk venni.

Az idén összesen 46 cím került fel az éves sikerlistára. Érdekes, hogy a legtöbbször előforduló szerző, *Danielle Steel* mégsem tudott a lista élére kerülni, mivel oly sok műve között, a szavazatok szóródása miatt, mintegy önmagát szorítja ki az élről. Tartalmuk szerint áttekintve az éves sikerlistára került műveket, tapasztaljuk, hogy eléggé széles skálán mozog az olvasók érdeklődése, és nagyon érzékenyen reagál külső befolyásoló tényezőkre. Például igen fontos évről évre az éppen aktuális televíziós sorozatok hatása, ezek könyvváltozatai mindig szerepelnek sikerlistáinkon. A „filmes” befolyás, szerencsére, más értelemben is kimutatható, bizonyítja ezt Keneally könyve, a *Schindler bárkája*: a film világsikere nyomán azonnal „újrafelfedezték” könyvtárainkban. Még egy példa a divatos témák befolyásoló szerepére: könyves értelemben is elmondhatjuk, hogy ez az év

a „dinoszauruszok éve” volt, az említett 46 címből 4 szől kedvenc őslényeinkről.
És akkor következzenek az év legkeresettebb könyvei a Szabó Ervin Könyvtárban:

Karinthy Ferenc: Napló I–III.

H. Wouk: Remény 1–2.

Montgomery: Váratlan utazás

Walt Disney: A Szépség és a Szörnyeteg

Benton: A dinoszauruszok nagy képeskönyve

Milland: Scarlett örökében

Littória Kiadó

Új Esély Kiadó

Fabula Kiadó

Egmont-Pannonia Kiadó

Egyetemi Kiadó

Valhalla Páholy Kiadó

Külön elismerés az Európa Kiadónak, mint a sikerlistákon legtöbb kiadványával (12 cím) szereplő kiadónak!

*

Tisztelt Ünneplő Közönség! Hölgyeim és Uraim!

Köszönöm, hogy meghívtak, hogy részt vehetek a 90 éves Szabó Ervin Könyvtár ünnepségén.

Talán megértik, ha nemcsak főpolgármesterként szólok, aki büszke erre a nagyhírű fővárosi intézményre. Szeretnék arról is beszélni, hogy éreztem magam itt olvasóként.

Egyetemista koromban sok-sok órát, napot töltöttem ebben az olvasóteremben. Később egy ideig a könyvtár külső munkatársa is voltam. Persze, hogy szerettem itt lenni. Sokan tudják rólam, hogy mindig is volt valami kényszeres vonzódásom a betűhöz, a nyomtatott szóhoz.

Itt most is otthon érzem magam. Ahol fel sem merül az emberben, hogy mondjuk a bútorok máshogyan is állhatnának. Csak amióta főpolgármester lettem, azóta tekintek a „Szabó Ervinre” mint városi közintézményre.

A Szabó Ervin könyvtár és hálózata kivételes kincse fővárosunknak. Amikor megszületett, Budapest már pezsgő város volt. A nagy millenniumi építkezések után vagyunk, a házak világvárosias képet mutatnak. Rohamléptekkel halad az iparosodás. Ezek azok az évek, amikor szinte minden megváltozik. Emberek tíz-czreinek kell megtanulniuk alkalmazkodni, rövid idő alatt kiigazodni egy új életformában. A városnak pedig segítenie kell az alkalmazkodást. Szolgálni és szolgáltatni kell a polgárainak. Hiszen a város nemcsak zaj, bűz és zsúfoltság, hanem lehetőség is. Hogy együtt elérjük azt, amit külön-külön nem tudnánk.

Számomra megkapó és tanulságos az az emberi szövetség is, amivel a két „bá-ba” e közgyűjtemény születését, majd tudatos fejlesztését segítette. Az alapításkor Szabó Ervin egyszerű könyvtáros, Bárczy István pedig oktatásügyi tanácsos. Később az egyik igazgató, a másik polgármester lesz. De mindvégig Szabó kezdeményez, Bárczy pedig rendületlenül pártfogolja a korszerűsítő reformokat. Az ő missziójuk egyre közelebb vinni a tudást az emberekhez.

S azóta rendszerek jöttek, mentek, de a könyvtár maradt. Nem csoda, hiszen mélyebb gyökeret eresztett a városba, mint a különféle politikai kurzusok. Talán nem is tudnék még egy *ennyire* kiterjedt *hatókörű* és eleve *ennyire* demokratikus intézményt mondani. Hiszen az ifjú tudományos kutatótól a magára maradt

nyugdijasig – minden rétegnek és korosztálynak kínál valamit. S nem csupán azt, hogy itt még ma is elérhető áron férhetnek hozzá könyvhöz, újsághoz, lemezhez. És itt van a könyvtáros, akire mindig számíthatnak. Mert segít eligazodni az újdonság között, tanácsot ad, – s akár a föld alól is előtermeti azt, amit szeretnénk.

Tudom, hogy a legtöbb helyen már régen nem csak a könyvekről, hangfelvételről, videó-szalagokról van szó. Ahol érzékeny könyvtárosok dolgoznak, ott már évek óta a helyi társadalom finomszövetét szövök újra. Kallódó tizenévesek, vagy éppen beteg gyermeküket nevelő szülők találhatnak egymásra, és támaszra, oltalomra az intézményben. Magam is tudom, az ilyen csoportok gyámolítása nem szorosan vett könyvtárosi feladat. De gondolják meg, milyen kevés hely van, ahol a különféle társadalmi háttérű emberek úgy találkozhatnak, hogy nincs közöttük hierarchikus viszony, s nem kell kötött szerepeket sem eljátszaniuk.

A Szabó Ervinnek ez is egy olyan tulajdonsága, amit azóta látok s becsülök igazán, amióta kicsit messzebből tekintek az intézményre.

Persze fontos az is – s ezt nem mondhatom el a legtöbb kulturális intézményről –, hogy a könyvtár forgalma egyre nő. A könyvtárnak jelenleg 200 ezer olvasója van, akik évente 6 és fél millió könyvet, folyóiratot, lemezt és kazettát vesznek kézbe. A város lakossága használja és szereti a könyvtárat. Jele ez annak, hogy Önök jól végzik a dolgukat, igyekeznek alkalmazkodni az új viszonyokhoz. Kérem, ne adják fel, gazdagítsák folyamatosan kulturális szolgáltatásaikat! Különösen azért, mert az emelkedő forgalom arra is utal, hogy sokak számára – anyagi okokból – ez az egyetlen elérhető kulturális fórum. Tudom persze, az égből szökő árakat a gyűjtemények is megszenvedik, egyre nehezebb a szükséges eszközöket, példányszámot és választékot biztosítani.

Ezek az évek – sok mögöttünk s még jónéhány előttünk is –, nem kedveznek a kultúrának. Az anyagi prés nem válogatott: álságos dolgokat és valódi értékeket egyaránt fel kellett adnunk. De úgy látom, elérkeztünk a határra, ahonnan már értelmetlen a visszavonulás. Budapest szellemisége számára ez a könyvtári hálózat az az utolsó védvonal, amit nem szabad feladni. Itt olyan anyagi és szellemi infrastruktúra van, amire bemenekíthetők a legfontosabb közművelődési szolgáltatások. Innen el lehet kezdeni a következő évezredet. Mert én azt hiszem, hogy az – minden ellenkező jel dacára, – mégiscsak a tudás korszaka lesz.

S itt hadd mondjak el még valamit, ami miatt nekem személy szerint is fontos ez az intézmény.

Miután főpolgármester lettem, sokszor próbáltam végiggondolni, mi az az erőforrás, amire a város újbóli felemelkedését alapozhatjuk. Sok tiszteletreméltólag hagyományt találtam, de bárhova nyúltam, mindig a javak szűkösségét tapintottam. Lehetetlen döntések sorával találkoztam: rendszerint sok méltánylandó igény között kell megosztanunk valamit, ami jóval kevesebb, mint az elég. Pedig tudom, hogy adni kell, mert várják és szükségünk van rá.

És én ma már ezért is szeretem a könyvtárat... Ugyanis javaink közül a tudás, az információ az egyetlen, ami nem fogy attól, hogy többen kapnak belőle. Idézhetném ide azt a bibliai esetet, amikor Jézus körül ott áll tengernyi éhes ember, de neki csak néhány hala és kenyere van, hogy megetesse őket...

De nem mondom tovább. Önök ezt ismerik. A könyvtárosok naponta megoldják ezt a problémát.

Lassan kezd fogalmunk lenni arról, hogy milyen kíméletlen versenyt hoz majd

az információs társadalom. Ahol nagymértékben azon múlik majd az egyéni élet-lehetőségünk is, hogy ki hogyan férhet hozzá az ismeretekhez, s miként tudja azokat használni. Ne gondolják, hogy ez olyan messze van. A világ nem fogja megvárni, amíg mi gazdaságilag talpra állunk. Mi egyszerre fogunk küzdeni a hagyományos anyagi szükséggel, meg a csúcstechnikával. Ha nem tesszük, lemaradunk. S ezzel is számolni kell, hogy a mi polgáraink közül csak nagyon kevésnek lesz módja és pénze, egyéni csatlakozást találni a hazai információs bankokhoz vagy a világhálózatokhoz. Ez is egy olyan törésvonal, ami a társadalom kettészakadásához vezethet. Ha nem teszünk semmit, tömegesen lesznek olyanok, akik nem értik, hogy mi történik körülöttünk, s ezért nem is tudnak majd beilleszkedni az új világba.

Én azt gondolom, hogy a városnak kötelessége a tanulás és alkalmazkodás esélyét megnyitni minden polgára előtt. Az ehhez szükséges infrastruktúra és tudás azonban Önöknél van. *Kérem, hogy segítsenek nekem!*

Nagyon szeretném, de nem ígérhetem, hogy könnyebb lesz. Ha minden pénzünket összeszedjük, az is kevesebb, mint kellene. Szükség lesz a találékonyságukra, szakmai szenvedélyükre is ahhoz, hogy jussunk valamire. Jöjjenek, mondják el, mit tehetek azért, hogy könnyebben boldoguljunk a korszakváltással. Ha valahol pénzt sejtjenek, mutassanak rá, és megpróbáljuk kikaparni. A kormány rövidesen nekilát a könyvtári törvénynek; *ha úgy érzik, segíthetünk*, üljünk le, és beszéljük meg, hogy hogyan lenne jó a városnak.

Minden épeszű megoldás érdekel. Mert Budapest ugyan az önök erőfeszítései nélkül is elállna még tíz-száz évig, csak éppen durvább, szegényebb és szomorúbb lenne, mint képzelem.

Amit pedig eddig tettek, azt köszönöm.

Demszky Gábor

Időszerűtlen gondolatok az országos szociológiai szakkönyvtárról

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára *hármass feladatkört* lát el. A feladatok közül kettő a fővároshoz kapcsolódik – a közművelődési és helytörténeti funkció –, egy pedig országos jellegű – a szociológiai szakkönyvtári funkció.

A könyvtárban újra és újra fellángoló ún. „funkció-viták” tükrözték, hogy mivel az évek során a gazdasági nehézségek miatt, egyik funkciót sem lehetett az általunk kitűzött színvonalon teljesíteni és fejleszteni, a különböző funkciókat képviselő szakemberek újra és újra megkérdőjelezték a *hármass feladatkör együttes* létjogosultságát.

A szociológiai funkciót ellenzők azzal érveltek, hogy Budapestnek nincs nagy, reprezentatív városi könyvtára, – a közművelődési funkció túltengését ellenzők pedig úgy találták, hogy a város közművelődési igényeit az egész hálózat van

hivatva kielégíteni, a központi könyvtárat pedig hagyományai a magasszintű társadalomtudományi szakkönyvtár szerepére predesztinálják.

A hosszú évekig tartó, és a gazdasági gondok idején rendszeresen felelevenedő viták oka, a probléma gyökere – *az országos funkció fenntartásának megoldatlanságában van.*

A központi könyvtár költségvetésében mindig kényszerű egyensúlyra törekedett a fővárosi és az országos funkcióból adódó feladatok, igények kielégítésében, és többszöri hiábavaló kísérlet történt az országos feladatok állami finanszírozásának, támogatásának ügyében.

Lássuk be, nehéz helyzetben vagyunk a többi országos szakkönyvtárhoz képest, hiszen azt senki nem kérdőjelezi meg, hogy pl. a közgazdaságtudomány országos szakkönyvtára, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára minél több közgazdaságtudományi dokumentumot vásároljon, és minél differenciáltabb információellátásra törekedjen, mely őt az ország első számú könyvtárává teszi szakterületén. Az országos feladatok ellátása jár ugyan plusz költségekkel, plusz fejlesztéssel, de *nem válik el olyan élesen az alapfunkciótól, mint a mi esetünkben.* Egy másik példát említve: az Országos Pedagógiai Könyvtár nevében is tükrözi, hogy ellátási területe szakterületén nemzeti jellegű.

Nem úgy az FSZEK központja, mely lényegében hagyományainak köszönheti kitüntetést, de mint látjuk egyáltalán nem problémamentes szerepkörét, országos rangját.

Az országos szociológiai szakkönyvtár kialakulása

Jóllehet, ma a könyvtár fennállásának, illetve pontosabban megnyitásának 90 éves jubileumát ünnepeljük, még nem említettük *Szabó Ervin* nevét. Pedig pl. az országos szociológiai könyvtár kialakításában ő játszott döntő szerepet.

Szabó Ervin a *Kőrösy József* által vezetett Városi Statisztikai Hivatal könyvtárából átvett 33 000 kötet könyvet – azok demográfiai, statisztikai összetételén túlmutató antropológiai, közgazdaságtudományi, közigazgatási, szociológiai jellege miatt – kész társadalomtudományi könyvtárnak tekintette.

Ismerve Szabó Ervin szerepét a hazai szociológiai mozgalom kialakulásában (a Huszadik Század szerkesztője, a Társadalomtudományi Társaság elnöke, maga is szociológus, a társadalomtudományi világbibliográfia egyik társszerkesztője), nem csodálkozhatunk, hogy ezt az örökölt könyvanyagot tendenciózusan egy társadalomtudományi, szociológiai gyűjtemény irányába fejlesztette tovább. Egy korszerű, társadalomtudományokra alapozott városi közigazgatási könyvtáreszményt próbált megvalósítani, – mint tudjuk egyrészt heves viharok kíséretében, másrészt *Bárczy István* főpolgármester egyre növekvő anyagi támogatásával.

Jászi Oszkár úgy emlékezett meg Szabó Ervínről, mint aki Európa egyik legnagyobb szociológiai, társadalomtudományi gyűjteményét alapozta meg. (A brüsszeli Institut Solvay után.)

A Szabó Ervin-i hagyományokat, ha más ideológiai töltéssel is, de utódai tovább folytatták. A társadalomtudományi gyűjtőkör tehát továbbra is érvényesült,

s később a 60-as években éledt újjá, amikor az addig „burzsoá áltudománynak” tartott szociológia lassan ismét elfogadottá kezdett válni hazánkban.

A szociológia itthoni intézményesülésével esett egybe a könyvtárügy területén az országos szakkönyvtárak rendszerének kialakítása. Az FSZEK központi könyvtárát 1968-ban akkori gyűjtőköre és hagyományai alapján a művelődési miniszter (131/1968/Mk 11./MM.sz.) utasítása kijelölte *a szociológus országos szakkönyvtárának*, s egyben a szociológiát csak részben gyűjtő más könyvtárak közötti *kooperáció központjának*. Ezt a rendelkezést 1976-ban törvényerejű rendelet, illetve annak végrehajtási utasítása erősítette meg, melyet 1978-ban a kulturális miniszter (5/1978.XII.12.KMsz.) rendelete hatályon kívül helyezett. A rendelet 2. sz. melléklete azonban, mely felsorolja *az országos feladatkörű szakkönyvtárakat* – az említett megbízást változatlanul érvényben hagyta.

Melyek az országos szakkönyvtári feladatok, és hogyan sikerül őket megvalósítani?

A már említett jogszabályok szerint könyvtárunknak mint a szociológia országos szakkönyvtárának két fő feladata van:

1.) – *a szociológiai szakirodalom gyűjtése;*

2.) – *és a szakterület szakirodalmi információval történő ellátásának biztosítása* más könyvtárakkal, információs intézményekkel való kapcsolattartás révén.

1.) A magyar, illetve a hungarika szociológiai irodalom beszerzésében könyvtárunk teljességre törekszik. (Ebben segítségünkre vannak a szociológia és a társadalomtudományok területéről kapott kötelezpéldányok.) A külföldi szociológiai irodalom beszerzésében tematikailag a kezdetektől munkamegosztásra törekedtünk más könyvtárakkal. Könyvtárunk mindig érzékenyen reagált az aktuális társadalmi problémákra, s így páratlanul értékes gyűjteményrészek alakultak ki, pl. a cigánysággal, vagy a devianciával foglalkozó, vagy a szociálpolitikai szakirodalomból.

A dokumentumbeszerzéssel kapcsolatos problémákról sokat olvashatunk már az újságokban is. Hiszen minden könyvtáros elpanaszolja azt az áldatlan helyzetet, hogy a könyvtárak emelkedésével, az infláció növekedésével, még gyakran növekvő beszerzési keret esetén is egyre csökkenő számú könyvet lehet megvenni. Különösen áll ez a külföldi könyvekre és folyóiratokra. A könyvek átlagára jelenleg 3100–3500 Ft körül van, a folyóiratok előfizetési díja átlagosan 7–10 000 Ft. A külföldi szociológiai könyvek esetében a vásárlással beszerzett könyvek száma 1991 óta 100–500 között mozog.

A szabályozás hiányából következő, hogy *az országos funkcióból következő szociológiai szerzeményezés arányát házon belül semmi sem rögzíti*. Az évente változik. Az utóbbi három évben pl. a könyvbeszerzés terén csökkenő tendenciát mutat: 1991 – 38%, 1992 – 35%, 1993 – 33% (magyar és külföldi könyvek együtt).

Nincs kötelezően elkülönített keret. Az egyetlen szabály, hogy egyedülálló, 120 féleségből álló külföldi szociológiai lapkollekcionkat megpróbáljuk megőrizni. Ez azonban a könyvvásárlás rovására megy.

A könyvtáros kollégák fantáziájára bízom, hogy ilyen feltételekkel hogyan le-

het igazán színvonalas országos gyűjteményt fenntartani. Még akkor is, ha a könyvtárközi kölcsönzések azt mutatják, hogy szükség van azokra a szociológiai művekre az országban, amiket rendeltünk. A magyar dokumentumok beszerzése eddig nem okozott gondot, most azonban egyrészt a köteleespéldányok csökkenő száma, másrészt a könyvek drágulása és harmadsorban a megnövekedett példányszám-igény miatt ebben a tekintetben is súlyos gondok elé nézünk.

2.) Az országos szerepkörből adódó másik fontos feladatunk, mint már említettem, a szakterület iránt érdeklődők szakirodalmi információellátása.

Az 1973-ban alakult *Szociológiai dokumentációs osztály* elsődleges céljának annakidején a kurrens (egyidejű) és retrospektív (visszatekintő) magyar nemzeti szakbibliográfia készítését tekintette a szociológia területén. A magyar szociológiatörténet nagy korszakait feltáró bibliográfiai munkálatainkat az Akadémia nívódíjjal tüntette ki. (A magyar szociológiatörténet bibliográfiája 1–4/A., 5.köt.) A retrospektív bibliográfiai feldolgozás kiterjedt a magyar szociológiai gondolkodás olyan klasszikusaira is, mint *Mannheim Károly*, *Polányi Károly*, *Szende Pál*. Legnagyobb sajnálatunkra ezek a munkálatok kapacitás híján abbamaradtak. A kurrens magyar, illetve magyar vonatkozású (hungarica) anyagot is felölelő *szociológiai irodalom bibliográfiája 1972 óta Szociológiai Információ* címen rendszeresen megjelenik.

A magyar anyag feldolgozásához évente 200 féle folyóiratot és kb. 1200 könyvet nézünk át és dolgozunk fel analitikusan. A Szociológiai dokumentációs osztály eme tevékenysége kapcsán úttörő szerepet játszott a könyvtár számítógépesítési programjában.

Jelenleg *osztályunk fő tevékenysége* a magyar szociológiai irodalom és a hozzánk beérkező külföldi könyvek analitikus feltárása alapján *két adatbázis építése*:

– az egyik a *magyar szociológiai irodalom adatbázisa*, mely 1987-től több mint 24 000 tételt tartalmaz,

– a másik pedig az FSZEK-ben hozzáférhető *külföldi szociológiai irodalom* válogatáson alapuló *adatbázisa* (12 000 tétel).

Mindkét adatbázisból témafigyelő szolgáltatást végzünk, melynek megrendelői tudományos intézetek, kutatási programok, egyéni kutatók, más könyvtárak, döntéshozó szervek, egyesületek, folyóiratszerkesztőségek.

Magyar adatbázisunk anyagából tervbe vettük egy CD-ROM kiadását is, melyre éppen most kaptunk 1 millió Ft-os támogatást a Nemzeti Kulturális Alaptól. Adatbázisunk építéséhez hozzájárul az Országos Tudományos Kutatási Alap.

Nagy súlyt fektettünk arra, hogy nemzetközi kitekintésünk legyen a szakirodalmi információban. Egyelőre a nemzetközi hálózatot csak nagyon nehézkesen tudjuk elérni, lévén hogy házon belül még kialakítás alatt áll a számítógépes hálózat. A problémát nemzetközi CD-adatbázisok vásárlásával és az ezekből nyújtott tájékoztatással, illetve témafigyelő szolgáltatással próbáljuk meg áthidalni.

Most, amikor a szociológia reneszánszát éli Magyarországon, hiszen, ha mást nem is tekintünk, csak azt, hogy a legtöbb felsőoktatási intézményben tanítanak szociológiát, az egyetemek többségén külön szociológiai vagy szociálpolitikai tanszék, intézet működik, hogy a hallgatói létszám Budapesten megsokszorozódott – speciális problémával találtuk szembe magunkat. Könyvtárunk – s ezt az

Olaszország munkatársai tudnák megmondani, mennyire – felsőoktatási könyvtárként is funkcionál, s így van ez a szociológia területén is. Két-három éve többszöröződött a látogatottság, és csúcsokat döntögetünk vizsgaidőszak idején. Lehetetlen kielégíteni a kölcsönzési igényeket, és a kézikönyvtári könyvekre is várólista van ilyenkor. Erre egész könyvtári infrastruktúránk – férőhely, példányszám, másolási lehetőség stb. – felkészületlen. S jóllehet számontartottak bennünket a felsőoktatási könyvtárügyet támogató Világbanki hitel előkészítésében, a másfél éve benyújtott tervzetünk és a feltehetően abból készült átfogó koncepció egyelőre írott malaszt maradt a számunkra.

S itt szeretnék visszatérni előadásom kissé melankolikusra sikeredett címéhez – Időszerűtlen gondolatok...

Néhány éve, egészen pontosan 1992 tavaszán, amikor valamennyien megvitathattuk a *könyvtári törvénytervezet koncepcióját*, fellélegeztem, hiszen a tervezetben helyére került az országos szakkönyvtárak szerepe a könyvtári rendszerben, s az FSZEK rajta volt azon a 20–30 könyvtárból álló listán, amely az országos szakkönyvtárakat sorolta fel. A tervezet azokat a feladatokat jelölte meg, amelyeket lehetőségeinkhez mérten azért már addig is teljesíteni tudtunk. Alternatív megoldásokat vázolt fel a finanszírozás terén – éppen úgy, ahogyan én képzeltem –, azaz az országos feladatok mint plusz feladatok ellátására állami finanszírozást, az alapfeladatokra fenntartói finanszírozást javasolt. Bizonyos alkalmankénti céltámogatást tartott elképzelhetőnek.

Mint azt a sajtóból, az interjúkból tudjuk, a könyvtári törvény tárgyalása, elfogadása homályba vész, s megelőzi azt az egyébként általam is fontosnak tartott non-profit törvény, szerzői jogi törvény, kötelezpéldány-törvény, hogy csak a kapcsolódó területeket említsen.

A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* idei 9. számának mellékleteként megjelent egy

másik dokumentum, ami ugyanilyen mézesmadzag a számomra. Ezt pedig a Tudománypolitikai Bizottság Szakirodalmi Információs Munkabizottsága fogadta el ez év májusában. Címe: Előzetes rendszerterv az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer megvalósítására.

Ebben a dokumentumban a könyvtári rendszer egyik alrendszereként szerepelnek többek között azok a könyvtárak, amelyeket „állományuk mérete, az ide koncentrált szakértelem, magas szintű technika, korszerű információfeldolgozási eljárások képessé tesznek az országos és nemzetközi bevezetésű szolgáltatásokra”, – s itt a nemzeti könyvtár és az egyetemi könyvtárak mellett az országos szakkönyvtárak sorában, mint ún. „magkönyvtár”, a szociológia országos szakkönyvtáraként ismét szereplünk egy újabb, 20–30 könyvtárból álló listán.

A finanszírozás tekintetében ez a dokumentum is határozottan kiáll az ilyen típusú intézmények *ketűs finanszírozása* mellett, s az egyszeri – állományfejlesztési, technikai korszerűsítésre fordítható, és a személyzet megerősítését szolgáló egyszeri költségeken túl, valamint a fenntartó által biztosított alapfinanszírozáson túl – *a folyamatos támogatásra tesz javaslatot*. Az impozáns tervezet költségvonzatai is azok, ezért aztán igazán időszerűtlennek érzem magam, amikor Önökkel együtt azt várjuk, vajon mikor és hogyan gyűrűznek be a kultúrára eső elvonások, s mi lesz a kimenetele a beígért közalkalmazotti, s benne a közgyűjteményi dolgozók létszámcsökkenésének.

Kíváncsi vagyok, vajon 10 év múlva, a könyvtár 100 éves jubileumán könyvtártörténész fog-e előadást tartani egy hajdanvolt szociológiai gyűjteményről, vagy valóban lelkes és időszerű előadást fogunk hallani a soha nem tapasztalt fejlődésről?

Hát akkor 10 év múlva ugyanitt, ugyanekkor!

Karbach Erika

(Az előadás az FSZEK fennállásának 90. évfordulójára rendezett ünnepségen hangzott el, 1994. október 19-én.)

Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottságának körlevele

Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ tájékoztatás céljából megküldte az MKM Könyvtári Osztálya vezetőjének, Sóron Lászlónak az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága körlevelét, amelyet az egyházi könyvtárak szerepére vonatkozóan juttatott el a világegyház főpásztoraihoz. Sóron László kérésére dr. Farkas Attila az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ intézményvezetője hozzájárult a körlevél közléséhez, és megküldte a körlevélhez készült bevezetőt.

Bevezető

az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága körleveléhez

A vallásos érzés, a hit mindenekelőtt az ember belső világában jelenlevő valóság. Megvan azonban a közösségi vonatkozása, közösségformáló ereje is. Sőt a vallásos érzés és gondolkodás előbb-utóbb megjelenik a kulturális életben, így pl. az irodalomban és művészetben egyaránt. Ezzel pedig az egyházak és a vallási közösségek kilépnek a magánélet szférájából, és az egyetemes emberi kultúra területére kerülnek. Így az egyházak vagy vallási közösségek által létrehozott kulturális javak az egyetemes emberi kultúra szerves részét képezik. Az Egyház kulturális tevékenységének emlékeit őrzik az egyházi jellegű levéltárak, könyvtárak és kincstárak (múzeumok). Mindhárom gyűjtemény létesítése, az ott lévő dokumentumok megőrzése és tudományos feltárása, művészeti értékek esetében azok bemutatása, egyházi érdek, mert a kulturális értékeken keresztül is megközelíthető az eszmeiség, mely ezeket a javakat létrehozta. Ezen felül persze nemzeti és nemzetközi érdek is ezen javak megőrzése. Sőt – főleg kiemelt jelentőségű gyűjtemények esetében – a kétféle érdekltséget nem is lehet szétválasztani. Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága mindezt a II. Vatikáni Zsinat szellemében, valamint a II. János Pál pápa által 1988-ban kiadott *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció alapján szemléli. Ez utóbbit II. János Pál pápa *Inde a Pontificatus Nostri Initio* kezdetű *Motu proprio*-jával 1993-ban megerősítette. Ezt megelőzően 1992-ben a Pápai Bizottság Magyarországon Msgr. Francesco Marchisano c. püspök által levélben kereste fel az egyházi kulturális javak mindhárom területének felelőseit, egyben jelentést is kért a különböző gyűjteményekről. A II. Vatikáni Zsinat – amint azt jól tudjuk – elsősorban pasztorális, gyakorlati beállítottságú volt. Az egyháznak főleg a felvilágosodás után kialakult szekularizált kultúrával szemben tanúsított defenzív álláspontját a dialógus alapjaira helyezte. Ennek jegyében kelt az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottságának 1994. március 19-én kelt körlevele is, mely az egyházi könyvtárakról szól. A körlevél tekintettel van a kialakult történelmi helyzetre. Ahol a kereszténység már régen gyökeret vert, történelmi értékű könyvtárak alakultak ki. Ahol pedig most van kialakulóban az Egyház, ott szükséges új könyvtárak létesítése. A könyvtáraknak két alapvető jellegzetességével foglalkozik: az egyik az ott található információ megőrzése és minél szélesebb körben történő használhatóvá tétele, a másik pedig az evangelizációban, azaz a keresztény kultúra létrehozásában óriási szerepe van a nem keresztény kultúráknak, mert a lekipásztori tevékenységben erre szüntelenül reflektálni kell. Ez utóbbi szempontból az egyház élete alapvetően nem változott az apologéták korához képest. Pusztán csak az ismeretanyag változott meg, melynek a mai szekularizált, pluralista társadalomban élő ember birtokában van. Ennek következményeként viszont az egyházi könyvtáraknak is tartalmaznia kell az idegen kultúrák termékeit.

A körlevél négy pontban foglalkozik az imént elmondottakkal. Először megvizsgálja az egyháznak a kultúrához és a kulturális javakhoz, főként a könyvtárakhoz való viszonyát. Megállapítja, hogy a vallásos kultúra írott emlékeivel az egyház már az apostoli korban (I.sz.) szoros kapcsolatba került, mely sohasem szakadt meg a történelem folyamán. A könyvek terjesztése ma is az Egyház missziójához tartozik. A 2. pont a kulturális javak közül kizárólag a könyvtárra

koncentrál, és azt az Egyházon belül az egyetemes kultúra központjának nevezi. Főként azon eseményekre hivatkozik, melyek az emberiség egészének könyvkultúráját alkották, de az egyházon belül zajlottak le. Az ember az igazságot keresi. Az információk a könyvtárban futnak össze. Ezért a könyvtár az Egyházon belül az egyetemes kultúra központja, ahol a különböző kultúráknak konfrontálódnia kell egymással. A harmadik pont a Kulturális Javak Pápai Bizottsága és az Egyházi Könyvtárak kapcsolatát vizsgálja. Bár a vallásosság kultúráját teremtő ereje korábban is megnyilvánult, az egyházi kulturális javakkal való foglalkozás az egyetemes Katolikus Egyház vonatkozásán a korábbiakban a legfelsőbb szinten állandó jelleggel mégsem volt biztosított. Ennek a hiánynak a pótlására jött létre az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága, mely elsőként a könyvtárak ügyében fordult az ordináriusokhoz és a Szerzetes Kongregációk általános főnökeihez. A 4. pont pedig egy iránymutatást tartalmaz az egyházi könyvtárakkal szorosan összefüggő tevékenység vonatkozásában. Ez a rész foglalkozik azokkal a problémákkal és feladatokkal, melyek sajátosan a mi korunkkal vannak kapcsolatban. Így pl. a könyvtárszervezéssel, gyűjtőkörrel, a könyvtárak közötti informatikai hálózat kiépítésével, a Rómában felállított képzési lehetőségekkel stb.

Varga Lajos

az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ munkatársa

Egyházi Kulturális Javak
Pápai Bizottsága
Prot.N. 179/91/35

Róma, 1994. március 19.
Excellenciás Érsekeknek
és Püspököknek
S z é k h e l y ü k ö n

Excellenciás Úr,

Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága arra törekszik, hogy eleget tegyen a Szentatya, II. János Pál pápa szándékának, mely a „az Egyház pasztorális jelenlétét” kívánja megerősíteni a kultúra, és a kulturális javak életterében, valamint megvalósítsa erre vonatkozó irányelveit.

(cfr. Giovanni Paolo II. Motu Proprio „Inde a Pontificatus Nostri Initio”, 25.II. 1993. Proemio).

E célból kiindulva a „Pastor bonus” (Cfr. Proemio e art. 4) apostoli rendeletet – az említett – „Motu proprio” által megerősítve és megújítva – megbízása alapján a Pápai Bizottság annak érdekében igyekezett tevékenykedni, hogy Isten népe, s mindenekelőtt a felszentelt és leendő papok „magis magisque conscique fiat” (minél inkább tudatában legyenek) a „kulturális javak” szerepe fontosságának és szükségességének a hit elmélyítése, kifejezése terén. Éppen ezért került sor egy korábbi dokumentum, kibocsátására, hogy ezen problémákra felhívják a leendő presbiterek figyelmét, teológiai és pasztorális képzésük során. (cfr. Lettera circolare agli Ecc.mi Vescovi, 15-X-1992). Kidolgozás alatt van három másik Dokumentum, melyek hangsúlyozni kívánják az egyházművészetek értékét, je-

lentségét, az egyházi archívumok odaadó gondozását, valamint az egyházi közösségek életében és tanulmányaiban a könyvtárak hasznosítása iránti elkötelezettséget megújítását.

Éppen ezért szeretnénk ebben a körlevélben felhívni a figyelmet az *Egyházi Könyvtárak szerepére az Egyház Missziójában*.

„Hozd el a könyveket, de főként a pergameneket” (2 Tim.4,13). Ez volt szt. Pál üzenete Timóteushoz, amikor ő már csak az élet leglényegesebb dolgaira szorítkozott, mert érezte, annak alkonyához érkezett és arra akarta használni a maradék időt, hogy „a pogányok valamennyien meghallják az üzenetet” (2 Tim.4,17).

1. Az Egyház, a kultúra a kulturális javak, a könyvtárak.

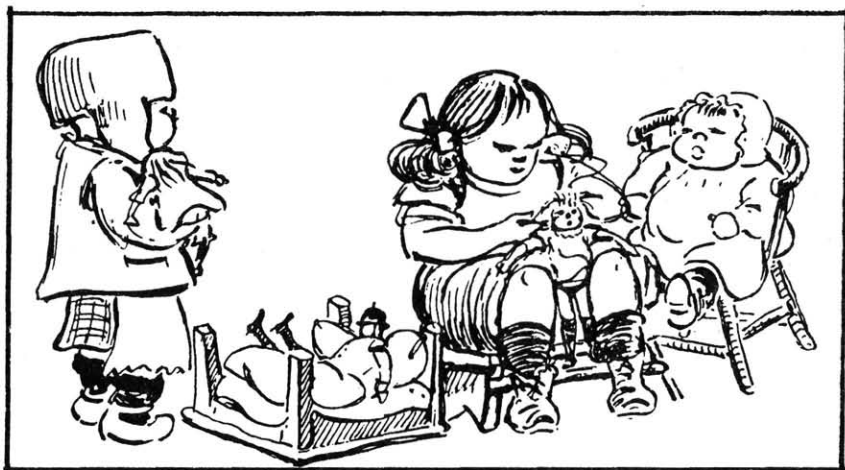
1.1 A Krisztus által azért alapított Egyház, hogy üdvözülést vigyen minden népnek, gondját viseli a könyveknek és pergameneknek, megőrzi a társadalmak és kultúrák örökségét, melyben a hit gyökeret vert és mert minden nép és nemzet kultúrája iránt bensőséges az érdeklődése. Az Egyház története során mindig „hasznát látta a különféle kultúráknak a keresztény eszmék terjesztésére és magyarázatára, hogy tanulmányozza és ismereteit elmélyítse” (Consilio Vaticano II. Costituzione Pastorale „Gaudium et Spes”, 7. XII. 1965, N.58). Másként kifejezve: az Evangélium az élet és Egyház gondolkozása révén magával hoz egy kulturálódási folyamatot, mely nem egyéb, mint az „Evangélium megtestesülése a helyi kultúrákban és ezen kultúráknak az Egyház életébe való beépülése”. (cfr. GIOVANNI PAOLO II. Lettera Enciclica „Slavorum Apostoli”, 2.VI. 1985.n.21, cfr. „Excunte Coetu Secundo, rapporto finale del Sinodo straordinario 1985, II.D.4).

Innen is ered az a rendkívüli figyelem, amit a Katolikus Egyház tanúsít minden bizonyíték, különösen az írott iránt, mely megtestesíti és továbbörökíti a népek ismereteit. Az Egyháznak ezt, a szellemi értékek iránti elvitathatatlan elkötelezettségét dokumentálja a könyvészeti hagyománya, amit az emberi társadalom szolgálatában mind saját, mind egyetemes tradíciónak tekint.

1.2. Az egyházi tulajdonú könyvtárakban, ahol megtalálható és hozzáférhető minden korszak emberi és keresztény kultúrájának emléke, s a tudás kimeríthetetlen tárházát képezi, amiből ma ugyancsak a civil társadalom meríthet saját múltja emlékeiből.

Az Egyháznak az úgynevezett egyházi könyvtárakkal kapcsolatos specifikus és alapvető érdekelttsége azon tényen nyugszik, hogy az „Evangélium gerjesztő ereje” – melynek az Egyház egyidejűleg öre és közvetítője – abban a mértékben ahogyan be van ékelve a tudomány különféle disciplinái közé, a keresztény kultúra- és történet vagy az az által inspiráltnak, hihetetlen erjesztője a vallásos gondolkodásnak az irodalom, filozófia, jog, művészet, pszicho-pedagógia stb. terén.

Éppen az Egyház számára nélkülözhetetlen eszköz a könyvészeti, levéltári, művészeti emlék abban, hogy azokat a generációkat, melyek most szembesülnek az élettel és keresztény hittel, meg lehessen ismertetni mindazzal, amit a kereszténység a történelem során az emberiség számára adott, nehogy megfosztódjanak az előző generációk kultúrája által már megszerzett tapasztalatoktól. Ezen kívül azt lehet megemlíteni; a keresztény tradíció a maga megingathatatlan voltában

minden generáció számára az Egyháznál fellelhető a könyvekben, mint a népek tradíciójába való beilleszkedés, terjesztés, közvetítés eszközében. A könyvek őrzése, terjesztése, olvasásuk lehetővé tétele az Egyház számára az evangelizáció missziójához közelálló, azt mondhatni, azzal azonos tevékenység.

1.3. E magasrangú követelmény – ami az egyház evangelizációs missziója – szabta meg a keresztyén közösségeknek ezt a szakadatlan tevékenységét, melyet a saját könyvtárai alapítására, megőrzésére, gazdagítására, megvédésére és hozzáférhetővé tételére fordított. Bizonyítják ezt, az ezen feladatok teljesítésére vonatkozó pápai felhívások sorozatai és az a példaértékű gondoskodás, amit egyes egyházmegyék és vallási közösségek a könyvekre fordítottak.

Ugyanezért kell elhárítani mindazt, ami ellentétes a könyvtárak őrzésével és védelmével, gondozásával és gyarapításával, valamint a hozzáférhetőség – és hasznosítás érdekeivel.

Ezen túlmenően, mindaz, aminek megőrzésével az egyház foglalkozik könyvtáraiban, ma még inkább, mint bármikor, életbevágóan fontos a kultúra fejlődése érdekében. S ez nem csupán a vallási és egyházi tradíció jobb megismerése érdekében fontos, hanem minden bizonnyal a civilizáció története, művészete és tudománya – melyhez tartozunk és melyből táplálkozunk – szempontjából is. Emiatt az indíték miatt az Egyház – miközben mindazon népeknél, melyeknél jelen van rendelkezésre bocsátja saját könyvtárait – s mivel meg kell felelnie a védelem és fenntartás szigorú követelményeinek, a civil társadalom tevékeny segítségét kéri, hogy az is a saját módján működjön közre ennek az egyetemes egyházi értéknek a mentésében, megőrzésében és hasznosításában.

1.4. Természetesen a pontos kritériumokat és konkrét eljárásokat az Egyház és a civil Társadalom közötti kölcsönös támogatásban a könyvészeti értékek védelmére és javára, ki kell dolgozni, figyelemmel az egyes államok eltérő politikai helyzetére és érvényes jogszabályaira. A Katolikus Egyház, tudatában saját magasrendű és közvetlen felelősségének e téren, a maga részéről nagyon is fogékony az ösztönzés sokasodó jeleire, melyek a történelmi emlékezet megújuló értékléséről érkeztek a mai kultúra részéről, még akkor is, ha az nem szorosan aka-

démikus és specialista. E perspektívában az Egyház célul tűzi ki a tulajdonában lévő könyvtárak nagyközönségi, nyilvános részének gyarapítását és hasznosítását egyaránt.

A civil társadalom törekvésének és együttműködésének megértéséről van szó, nem pusztán az egyházi könyvtárak konzerváló megőrzéséről, katalogizálás szervezéséről, hanem a könyvészeti javak értékelésének, hasznosításának egy új politikájáról. Ezt, az egy célra való törekvést és együttműködést meg fogja könyvíteni, ha az egyházi könyvtárak kapcsolatba kerülnek az országos informatikai hálózat útján más egyházi és országos könyvtárakkal a bibliográfiai információkban. Oly módon, hogy a történelmi, tudományos, filozófiai, vallásos és irodalmi örökség, amelyet a könyvtárak őriznek, széles körben rendelkezésére állhasson a tudósok kutatásának és a kultúra terjedésének, az egyházi tudományok javára is, melyek így még inkább jelen lesznek a kutatás és tudomány világában.

2. A könyvtári intézmény jelentősége és értéke az Egyházban: az egyetemes kultúra központja.

2.1. Annak ellenére, hogy a történelmi fejlődés menetéből nem hiányzik néhány, ma már nem helyeselt visszalépés, az egyház meghatározó módon működött közre a kulturális intézmények formálásában: nem ritkán megújító ösztönzéssel és hosszútávú eredményekkel. Mindez direkt-, vagy indirekt formában történt a közkönyvtári intézmények fejlődésének speciális területén is. Így például közismert a fontossága annak az átmenetnek, ami a „tekeres” és a kódex között volt, az utóbbi az írott dokumentumoknak egy könnyebben kezelhető és éppen ezért jobban terjeszthető változata, ami a kultúra fejlődéséhez szükséges. A „szent könyvek”-re vonatkozó sajátos keresztény fogalom meghatározás, mely szerint tiszteletreméltó könyvek, de nem ezoterikusak, s mint mátrixai a tudásnak, amit sugároznak természetük szerint „egyetemesleg” hatásukban minden bizonnyal befolyásolják a „kommunikáció” és „diffúzió” minden formáját a kultúra felső szintjén, korszakra ható lendülettel: ezek visszfényei megmutatkoztak az ezekkel homogén társadalmi és kulturális intézményeken. Elegendő itt emlékeztetni a katedrálisok „Scriptoria”-ira, a szerzetek „Studia”-ira, a teológiai fakultásokra, egyházi akadémiákra: nemcsak mint a „könyvtár” eszméjének kifejlesztőjére, hanem mint amelyek hatással voltak a tudomány művelésével és terjesztésével foglalkozó intézményekre.

2.2. Speciálisan, a könyvtári területen ugyanígy megemlíthető, hogy a könyvtár intézményének koncepciójában és belső szervezésében néhány minőségi megoldás az egyház keretében fejlődött ki. A Ciszter rend volt az például, amely a kvantitatív megőrzés helyett (amikor az érték a könyvmennyiség) áttért a kvalitatív megőrzésre (vagyis a gyűjtésre és megőrzésre érdemes könyvek speciális kiválogatására). További jelentőségteljes lépés a Kolduló Rendeknél tapasztalható, amikor a tanulmányozás és olvasás érdekében a leltárak és raktárak módszeres rendszerezése került.

Tény, hogy a humanizmus és a reneszánsz idejéig kellett várni, amíg megteremtődtek azok a feltételek, amelyek ezeket a kezdeményezéseket általános érvényű szervező elvekké és teóriává alakítják. Néhány egyházi könyvtár (Vatikán, Ambrosiana) tűnik ki az első és legértékesebb könyvtárak közül, ahol nem pusztán a könyvek becse, hanem azzal együtt az általános kulturális és tudományos

érdek is szempontja volt a hatalmas és értékes gyűjtésnek, valamint megszervezésében részben szerepet játszott, hogy hozzáférhető legyen egy kozmopolita közönségnek, mely olyan kutatókból állt, akiket a szövegek tartalmának hasznosítása és értékesítése is érdekelt, nem csak a gyűjtött tárgyak anyagi értéke. Egyidejűleg a szövegek szerzésében és gyűjtésében érvényesülő koncepció egyre inkább szélesedik, jelentősen enciklopédikussá válik: az egyházi könyvtár a teológiai disciplinákra vonatkozó szövegeken kívül ekkor már azonos elkötelezettséggel és gonddal gyűjti a latin és görög klasszikusokat, a tudományos és filozófiai disciplinák szövegeit, az egyes kultúrák és vallások dokumentumait, a különböző népek és legkülönbébb civilizációk történelmi és művészi emlékeit.

2.3. A fentiekben épphogy vázolt jellegzetes fejlődési szakaszok alapján lehetséges meghatározni az egyházi könyvtárak számára „elhivatottsága” jelentőségét, mely tipikus tere a tudás különféle formái konfrontációjának. Mindez kapcsolatban van az igazság felkutatására törekvő, egyetemes („katolikus”) világnézettel, melynek érdeke a történelem és kultúra minden területének vizsgálata, ahol ezen kutatások tapasztalata a gyakorlatban és a dokumentumokban megjelenik.

Az egyházi könyvtárak ezen történelmi „elhivatottságá”-nak megújítása – azon kívül, hogy segít eloszlatni néhány előítéletet keltő közhelyet, mely úgy kívánja láttatni az egyházi intézményeket, mint ami elzárkózik dialógus- és a megszorítások nélküli kulturális kapcsolatok elől – természetesen segít az Egyházon belül a határozott és elkötelezett kulturális tevékenységnek, ami az egyházi könyvtárak műhelyeiben folyik. Ezek voltak az Egyház története folyamán azok a központok, melyek magas színvonalon ma is hatékonyak a kultúra terén és együtt működhetnek más hasonló intézményekkel.

2.4. Még ha ez is a történelmi igazság, mely az egyházi könyvtárak eredetét, jellegét meghatározza és kulturálisan, valamint metodológiailag befolyásolja – különösen a fent említett nagy könyvtárakét – el kell ismerni, hogy nem mindig volt meg a szándék és lehetőség az összes egyházi könyvtárat azonos szinten tartani. Sok egyházi könyvtárnak a fennmaradását vagy működőképességét ne-

hezítették a meg nem gondolt elidegenítések vagy ingatlan elkobzások: az ismétlődő háborús események, a nem kevés szerzetes rend megszüntetése, következképpen könyvtáraik állományának számszerű csökkenése: a kulturális állásfoglalások bizonyos bonyolultsagai: némely hanyagság, egészen az érdeklenségig.

Remélhető, hogy az Egyház és a népek kulturális javai iránt felébredő tudat egy megújult ösztönzést ad ezen kulturális központok revitalizációjára és közöshöz kapcsolására, az ember szolgálatára. Elkerüli azonban azt, ami a tudás összességét véglegesen károsítja: ellenállva a kulturális eszközök elszegényítésének.

3. A Kulturális Javak Pápai Bizottsága és az Egyházi Könyvtárak.

3.1. Amint az előzőekben szerepel, a Főpapság és a Szent Szék azon fáradozott az egész Egyházban, hogy a pasztorális tevékenységben ösztönözze a különböző szintű és különféle célokra létesített egyházi könyvtárakkal való törődést. (l.: 1. jegyzet)

A könyvtárak mentését – használatának problémáját súlyosbította az utóbbi évtizedekben az a gyökeres átalakítás, amit a háborúban károsodott és provizórikus állapotba került könyvtárakon és intézményeken végeztek, ugyanígy a kultúrára és asszimilálódásának eszközeire vonatkozó nézetek is. Úgy látszik, eljött az idő, amikor vagy ismét eljutnak a mentéshez és egy megújított élethez, vagy máskülönben előre sejtethető egy helyrehozhatatlan hanyatlás.

II. János Pál pápa megragadva ennek a pillanatnak az érzékenységét rögzített-

te, hogy az Egyház minden kulturális értékének védelme – használata – előrevitelének globális problémája, s éppen ezért a könyvészeti javaké is, ne csupán buzdító dokumentumokra, vagy esetenkénti illetékes határozatokra legyen bízva, hanem a Római Kúria egy főhatóságának állandó feladata legyen; s erre a célra és hatáskörré az Egyházi Javak Pápai Bizottságát hivatalosan rendelték.

3.2. Ebben a minőségben ez a Pápai Bizottság jelen dokumentumban specifikusan az egyházi könyvtárakkal szándékozik foglalkozni.

3.3. Megbízatásának teljesítésére – „Commissio Ecclesiis Particularibus et Episcoporum coetitus adiutorium praebet et una cum iis agit” (II. János Pál, Apostoli Konstitúció „Pastor Bonus”, 28.VI. 1988, art. 102) a Pápai Bizottság, tudván hogy a pápa kifejezett szavait visszhangozza, ezért egyenesen fordul az egyházmegyék Ecc. Ordináriusaihoz és a Szerzetes Kongregációk Főtisztelendő Általános Főnökeihez, hogy minden fajta, régi és új egyházi könyvtár sorsát és gondját tegye magáévá (Püspöki, Káptalani, Parókiái, Egyetemi és Oktatási intézményi, szerzetes Rendek, intézmények, társaságok és mások).

Szükséges, a pasztorális tördések közepette, visszatérni ahhoz, hogy Isten népe kultúrája-, és az evangelizáció eszközeiben teljesség legyen, és az egyházi könyvtárakat használva, ahol ezen eszközökben fellelhető az „emberiséggel való dialógus”, igen gyakran elevenen találkozni „a keresztény cselekedettel”, a két-ezeréves kultúra gyökereivel, mely nélkül a világ bizonyosan szegényebb lenne.

Nem menthető, a kulturális értékekre fordított figyelmet a lelkipásztorok csekélyebb feladatai közé sorolni, vagy engedni annak a felületes és egyszerűsítő meggyőződésnek, hogy a „cura animarum” eltekinthet ilyen eszközöktől, „luxusnak” ítélve meg, nem pedig az evangelizáció számára lényeges eszköznek, még az újabban alakított Egyházaknál is. (cfr. Concilio Vaticano II. Decreto „Ad Gentes divinitus” 7. XII. 1965, N. 21.).

4. Iránymutatás az Egyházi Könyvtárakkal szorosan összefüggő tevékenységekre vonatkozóan.

4.1. Szükséges, hogy minden egyházmegye és minden vallási kongregáció – ha eddig még nem tette meg – gondoskodjék egy inventárium felfektetéséről és a felelőssége alá tartozó könyvtárak különféle típusainak meghatározására, hogy lehetőség szerint a beavatkozások ezt követő tervezésekor már adatok álljanak rendelkezésre mind a könyvtárat használók, mind a meglévő könyvanyag szükséges helyigényéről, ezenkívül a könyv-fondok rendszeres várható gyarapodásáról, valamint a munkához tartozó berendezések beszerzése és a stúdiók támogatási igényéről.

Amikor a távolság még nehézséget jelentett, nyilvánvaló, hogy minden egyházi könyvtár megkísérelte, hogy rendelkezék a céljai számára, amiért létrejött, a teljesség és megfelelés maximumával. Ma, amikor a távolságok könnyen leküzdhetők, és az informatika a segítségeket és cseréket nagy könnyedséggel teszi lehetővé, gondolni lehet az egyházi könyvtáraknál egy tervszerűsítésre, és így kvalifikáltabbá és jobban használhatóvá tenni azokat az adott területen.

Mint ahogy arra törekszenek, hogy a lelkipásztorok különféle szektorainak kvalifikált művelői legyenek, ennek így kell lennie a „Könyvtár” szektorában is: a „Könyvtári” szolgálatnak teljes erősségében és megbecsülésében vissza kell térnie a keresztény közösségbe, mert az nemcsak munkavállaló, hanem a kultúra

élesztője is, amikor az egyházi közösséghez, melyhez tartozik, a tudását gyarapítja és amikor saját ismereteit a szükséges mértékű kutatásokkal elmélyíti, ez voltaképpen az Egyház evangelizációjára sugároz vissza. Ez, a szakmai képzés számára pedig értékes segítség lesz a kultúra közlésének és kísérésének missziójában, a lehetőségek határain belül, a keresztény gondolat mély megismeréséhez tartozó kísérletekben.

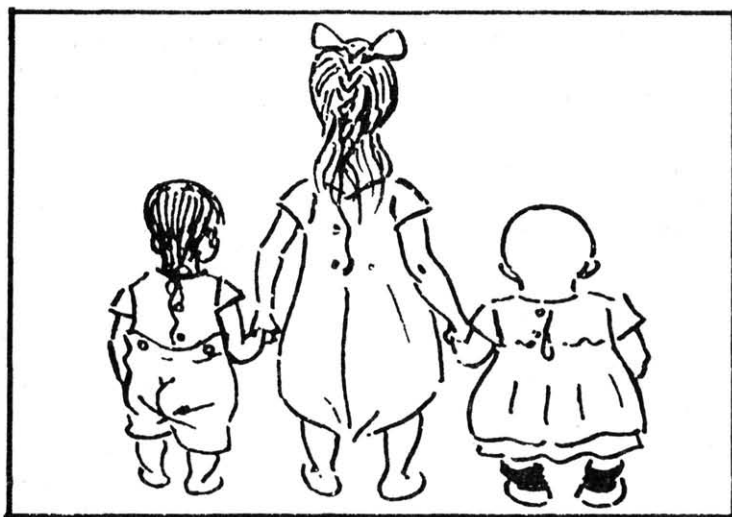
4.2. Bizonyára a Főtisztelendő Megyés Püspökök és a Kongregációk Főtisztelendő Generális Atyái az elsők között vannak, akik könyvtáraiknak egy ilyen újraéledését óhajtják. E pápai bizottság a kötelezettség és érdekelttség újraéledésének meggyorsítására lehetőséget szeretne jelezni, támogatva azoknak a papoknak, szerzeteseknek és laikusoknak a specializálódását, akik felvállalják a feladatot, amennyire lehet stabilan. Könyvtárak, hasonlóképpen levéltárak és a művészeti javak életre keltésének irányításában. Emiatt az indíték miatt sikerrel és kompetensen működik a Scuola Vaticana paleográfiai, diplomatikai és levéltári, valamint a könyvtárszervezési és adminisztrálási szak, az Archivio Segreto Vaticano, illetve Bibliotheca Apostolica Vaticana mellett; azonos céllal létesítették nemrég a Pontificia Università mellett Rómában az Egyház Kulturális Javaival foglalkozó felsőfokú tanfolyamot: („Corso Superiore per i Beni Culturali della Chiesa”); azon tevékenykednek, hogy sokasítsák a különböző nemzetek egyházi könyvtár társaságait abból a célból, hogy ezek is – lehetségesen szövetkezve egymással – az ezen szektort jellemző problémákkal való szembesülésben kölcsönösen segítsék egymást, és ezek a könyvtárak munkatársaiknak időszakosan továbbképzést, átképzést nyújthassanak.

4.3. Úgy tűnik, hogy számos egyházmegyében eljöhét az ideje a „helyi Egyház egyetlen nagy könyvtára” megszervezésének, mely, mivel vezető hely, a keresztény gondolkodás antik- és új főműveivel jobban ellátott (és mindenki számára jobban hozzáférhető). Ez, úgy látszik újra időszerűvé teszi az antik egyházi könyvtárak szellemét, az Egyház és a Város szolgálatára, ahonnan a leghitelesebb és legjobban dokumentált bizonyítékok meríthetők, és amely felajánlja a keresztény kultúrából áradó üzenetet. Ezen túlmenően a helyi Egyház rendelkezésére bocsátott, egyesített bibliográfiai források nagyobb fejleszthetősége egy figyelmesebb és intelligensebb védelmet tenne lehetővé, az antik és értékes könyvek konzerválása és restaurálása érdekében: a védelem az, ami nehezebbé válik, ha ezek az értékes javak itt-ott szétszórva találhatók különböző kis könyvtárakban.

Nem ismeretlen a problémák sokfélesége, amit egy ilyen döntés kivált, de most már úgy tűnik, hogy az idők az Egyháztól igénylik ezen jelenléteket és kulturális gerjesztést a „Városban”.

Hozzá kell még fűzni ehhez a tényt, hogy sok egyetemi kutató vagy specialista fordul mindinkább az Egyház kétezeréves kulturális öröksége felé.

4.4. Nem szabad továbbá elhanyagolni a kisebb könyvtárakat sem – plébániákon vagy társaságoknál –, melyek a múltban valóságos „utóiskolák” voltak sok esetben a vidéki generációk számára, akiknek nem volt könnyű meríteni a nagy művekből és kulturális forrásokból, de az úgynevezett „mozgó könyvtárak” révén elmélyítették a keresztény gondolkodást, és szert tettek egy, alapjaiban meglehetősen szilárd kultúrára. Ma az ilyenfajta könyvtárak arculata – „kis multimédia centrumok” felé látszik változni, ahol a könyv a kultúra egyéb terjesztő-eszközeivel találkozik.

Lehet, hogy egy hatékony „egyházmegyei központ”, melyet a Kulturális Javak – (mint könyvtárak, levéltárak, múzeumok) – munkatársai működtetnek, képes lenne foglalkozni a plébániai és társasági könyvtárak továbbvitele és átférmálása érdekeivel. Tekintettel erre, támogatni kellene egy folyamatos és kitartó dialógust az Egyházi Könyvtárak Egyesületei Országos Felelősei, valamint a könyv és multimédia kiadókkal, hogy ily módon azonosítsák és előmozdítsák azt, ami hasznosnak és szükségesnek mutatkozik a keresztény közösségek kultúrája számára és mint pozitívumot a „katolikus világ” forgalmazhatja az egyes országok kultúrájához való hozzájárulásként.

Lehet, hogy egy intelligens tervezés mind a terjesztésben, mind a kiadói kultúra és gondosság elmélyítésében pozitív eredményt hozhatna: elkerülve az ismétlődéseket, kipótolva a hiányokat és elhárítva bizonyos vérszegény értékeket, amiktől annyit szenved az aktuális publicisztika.

4.5. Nem lehet elhanyagolni azt a ténnyt, ami némely nemzet egyházának életét sújtja: ez a klérus fogyatkozása és ebből eredően a jelenlét mindenhová eljutása kisebb; korábban az egyes plébániákon és intézményekben a papok nyújtották a természetes garanciát a plébániai, vagy intézményi könyvtárak megőrzésére, működtetésére. Következésképpen az ilyen könyvtárak szegényesekké válnak vagy egyáltalán nem is működnek.

E folyamat fatális voltába, úgy ítéljük, nem szabad belenyugodni, hanem meg kell tenni mindent az ilyen megszűnt parókiák vagy intézmények – nem ritkán elég értékes – könyvállományának a megtartására; amennyiben őrizetlen és eltűnés fenyegeti, gondoskodni kell az őriztetéséről vagy elhelyezéséről környéki vagy nagyobb hatókörű könyvtárban; egy egyetlen egyházmegyei központban való elhelyezéssel az egyébként hozzáférhetetlen könyvállományok azonkívül, hogy őrzöttek lesznek, továbbra is hozzáférhetőek és hasznosak maradhatnak.

4.6. Amint említettük, 1992. folyamán ez a Pápai Bizottság elsődleges feladatának tekintette, hogy egy szívélyes levelet írjon (mely azonban egyben egy érzékeny vészkiáltás is volt mindarról, amit az egész egyházban jeleztek) az egyházi

kulturális javak szerepéről az evangelizáció műveiben és az illetékesek felelősségéről; a jövőd papok eziránt fogékonyvá váló tételének problémájáról. (Cfr. Lettera circolare agli Ecc. mi Vescovi, 15/X/1992). E felhívást hasznosnak látszik most megismételni, illetve pontosabban kifejteni mire is vonatkozik:

- a szeminaristák filozófiai és teológiai tanulmányai idején a könyvtár értékelésére és használatra vonatkozó gyakorlati ismeretek fontosságára;
- a levéltári és bibliográfiai dokumentumok ismeretének fontosságára, hogy tudatában legyenek a saját Egyházuk és az egyetemes Egyház identitásának: leendő pap nem engedheti meg magának, hogy ezt ne ismerje;
- a könyvtárak hasznossága miként épül be a pap rendszeres lelkipásztori tevékenységébe: honnan meríthet anyagot saját tanulmányokhoz és hova lehet irányítani esetenként azokat, akik ismereteiket elmélyíteni kívánják.

A Szemináriumnak, mely a leendő papokat képezi, el kell vállalnia, hogy fogékonyvá tegye őket mindezek iránt.

4.7. Elérkezettnek látszik az idő, melyben a Püspöki Konferenciák az egyházmegyék, és különösen saját egyházuk egyházi könyvtárosai részére kidolgozhatnának egy „egyházi könyvtárak direktóriumát”, amelynek célja, hogy kiértékelje az egész egyházi közösség előtt a szabályos pasztorális feladatot, amit a könyvtárosok (legyenek akár papok, szerzetesek vagy laikusok) teljesítenek a keresztény kultúra élesztése és a kultúrákkal való párbeszéd érdekében; orientálni a bonyolult doktrinális, jogi és gyakorlati problémákban, melyek az egyházi könyvtárakat érintik: eligazítani a polgári könyvtárakkal való kapcsolatában; segíteni az erőteljesebb újraéledést maguknak a könyvtáraknak az élevezésében.

Ilyen direktóriumnak célszerűbbnek látszik a „nemzeti” jelleg, mint az „univerzális”, a helyi viszonyokhoz való szorosabb kötődés érdekében.

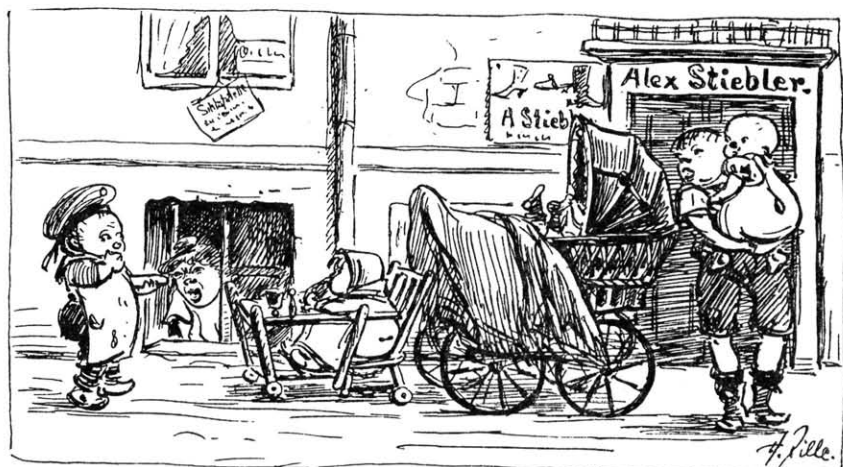
Ez azonban nem helyettesítheti azt, hogy a püspöki konferenciák ne tájékozottak kellően a meglévő problémákról és javaslatokról ezt a Pápai Bizottságot, mely minden további feladatot teljesít, hogy az egyházi könyvtárak ügyét szolgálja.

4.8. Az Egyház Kulturális Javainak Pápai Bizottsága kötelességének tartja tájékoztatni az Ecc. Püspököket és a Rev. Generális Főnököket, akik régi alapítású és konszolidált egyházakban működnek, egy problémáról, amit „könyvtárszervezési misszionáriusság”-nak lehetne nevezni. Számos egyházmegyében, ahol az egyház gyökereztetése, „la plantatic Ecclesiae” még nem rég történt, nemcsak, hogy nem lehetséges megfelelő „egyhásmegyei könyvtárakat” létesíteni – amint azt fentiekben óhajtottuk – de még „nemzeti egyházi könyvtárakat” sem, mert rendkívül nehezen sikerül, vagy egyáltalán nem lehet megszerezni a patrisztikai és nagy teológiai gyűjteményeket.

Azon egyházak – melyek olykor, már nem annyira használt, vagy nem használható egyházi könyvtárakkal rendelkeznek – tervezhetnék-e, hogy a fejlődés útján haladó egyházaknak, a tartalmára nézve fontos és alapvető köteteket küldenének (a nagy filozófiai és teológiai műveket, patrisztikai forrásokat)?

Ez úgy tűnik, kiemelkedő kulturális és pasztorális cserelehetőség lehetne az egyházak között azáltal, hogy bizonyos kihasználatlan könyvtárak értékét újra felszínre hozná.

Egy ilyen kulturális cserének szervezői lehetnének az Egyházi Könyvtárosok Nemzeti Társaságai, egyetértésben ezzel a Pápai Bizottsággal.

4.9. Mint ismeretes, az egyházi könyvtárak nagyobb részét érintő probléma az egyre újabb könyvvállomány beszerzési költségéből, valamint magának a könyvtárnak a kompetens és megfelelő stabil személyzettel való működésének költségéből tevődik össze.

A kisebb könyvtárak esetében, mint a plébániáké és társaságoké, vissza kell térni az önkéntes adományokhoz, amint ezt más korokban dícséretesen csinálták, azon keresztény közösségek fogékonyságához fordulva, melyek ezeket a kulturális szerepükben oly jelentős központokat létrehozták.

Mivel ezek a könyvtárak nem csak a keresztény közösségek kizárólagos használatára szolgálnak, hanem kulturális eszközök bárki számára, úgy tűnik, minden jogcímük megvan arra, hogy részesüljenek azon támogatásokból, amit a terület könyvtárai fejlesztésére a nemzeti-, regionális, vagy helyi közösségek fordítanak.

A nagy egyházi könyvtárak számára, úgy látszik egy új, vagy világosabb köz-könyvtári profilnak kell kirajzolódnia, legalábbis azokban a sajátos esetekben, ahol ezt még nem tették meg.

A könyvtárak esetében éppúgy, mint a többi egyházi kulturális ingatlan esetében (levéltárak és művészeti javak) – ha azok kizárólagosan az egyházi közösség céljait szolgálják –, akkor abszolút rendelkezője marad, de nehéz azt gondolni, hogy a nemzeti közösségnek ezeket azok közé az intézmények közé kell sorolnia, melyeknek a szükséges támogatást megadja.

Ha azonban az Egyház – noha könyvtárainak tulajdonosa és felelőse marad –, de megnyitja ezt a vagyont, amilyen mértékben ezzel élni kívánnak, jogosnak látszik, hogy a kulturális életnek és eszközöknek ez a befektetése a Nemzet Kulturális Javai közé számítson, s megkapja a kellő anyagi és szervezeti támogatást.

Úgy véljük, hogy a Püspökkari Konferenciák, nemzeti kormányok és nemzetközi szervezetek közötti kapcsolatok számára ezek nagy értékű és kötelezettségű problémák.

4.10. Végül, e Pápai Bizottságnak feladatai közé tartozik, hogy támogassa a mindinkább organikus kapcsolatot az Egyházi Közösséggel, ami célszerűen a Nemzeti Kulturális Társaságok és a kultúra élesztésére létrehozott Nemzetközi

Szervezetek révén mutatkozik meg. Szabad kérnünk a Püspökkari Konferenciától, könnyítsék meg ezt a feladatot, támogatva az Egyházi Könyvtárak Országos Társaságait és csatlakozásukat a megfelelő anyaországi és a nemzetközi társaságokhoz, tudatában annak is, hogy ezek az intézmények olykor kérhetnek kötelezettséggel járó együttműködést, – időt és kölcsönös felelősséget igénylőt, – amihez szükséges lenne a kötelező készséget felajánlani.

Excellenciás Úr,

amennyiben jelen levelünkben tartalmazott kérdéseket rövid megállapításokban kellene összefoglalnunk, akkor a következőket mondhatnók:

– a Szentatya a kulturális javak iránti érdeklődés általános újrvirágzását az „idők jelének” ítéli: „a kultúrában tapasztalt” Egyház nem lehet, hogy ne fogadja e jeladást;

– ebből az alkalomból nem azért kívántuk hangsúlyozni az egyházi könyvtárak jellegét, feladatát, fő problémáit, hogy ezen feladatok teljes súlyát az egyházmegyei püspökök vállára rakjuk, hanem, hogy szövetségre lépjünk az evangelizáció és a kultúra e fontos szektora erejének visszaadásában;

– egyes problémákat nyilvánvalóvá tettünk, javasolva megoldási vonalakat, annak tudatában, hogy különböző az egyházak helyzete, és nem lehet az egész problematikára és az összes helyzetre érvényes iránymutatást kialakítani. Jelen levelünket mintegy „szikrának” szánjuk, mely az Ön Püspökkari Konferenciáján belül fellobbanthatja az érdeklődést és tárgyalást;

– hangsúlyozzuk még egyszer, a legsürgősebb és leggyökeresebb probléma visszaadni az egyházi közösségeknek és pásztoraiknak a fogékonyságát arra, hogy az egyházi kulturális javak szerepének valódi és saját „pasztorális értékei” vannak. Közülük most a könyvvagyongra irányítottuk a fényt a levéltárakkal együtt,

ezekben van az egyház emlékezete a hitben való fokozatos elmélyülésről, mely az egész emberiség „emlékezetévé” válhat, amikor az fel akarja fedezni, mit jelent a keresztényien ihletett kultúra;

– éppen ezért hasznosnak tartanók, hogy a Püspökkari Konferencia témáiban felszínre kerüljön, organikus módon, az egyházi könyvtár téma-probléma, hogy majd ezt követően az egyes egyházmegyék szintjén elemezzék. Úgy tűnik számunkra, hogy – meghatározva a tájékozási pontokat, melyekre a tevékenység irányul – nem lesz már nehéz az egyházi könyvtárak érdekében egy valódi mozgalmat kelteni, mely mozgósít ebben a szektorban hozzáértő animátorokat, – az azonosítástól az értékméntésig, hasznosításig bezárólag;

– mint mindig, nagyon örülnénk elmélyült választ kapni ezekre a megállapításainkra, hogy figyelemmel kísérhessük a fejlődést, és összehangolhassuk saját tevékenységünket a valós helyzetekkel és alkalmas, a tapasztalatban kipróbált kezdeményezéseket javasolhassunk.

Végezetül, ismét a Szentatya, II. János Pál szavait szeretnénk idézni: „a hit saját természeténél fogva törekszik kifejeződni olyan művészi formákban és történeti bizonyítékokban, melyek lényege evangelizáló erővel és kulturális értékekkel rendelkezik, s melyek iránt az Egyház hivatott a legnagyobb figyelmet tanúsítani” (Motu proprio, „Inde a Pontificatus Nostri initio”, 25.III. 1993. Proemio).

Ehhez az auspiciumhoz csatlakozik az én megkülönböztetett és testvéri kívánságom és köszöntésem, miközben

maradok Excellenciád őszinte híve Jézus Krisztusban

Paolo Ralitti segretario

HELYREIGAZÍTÁS

Könyv, Könyvtár, Könyvtáros Szerkesztősége
Bereczky László főszerkesztő úrnak

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Kérem, hogy a folyóirat következő számában az alábbi szövegű tájékoztatást közzétenni szíveskedjék:

„Tisztelt Olvasó!

Az újságíró véleményét egy riportalanynak, így nekem is illik tiszteletben tartani. *Vajda Kornél* tisztelt kollégánk azonban olyan – magának a riportnak a komolyságát is megkérdőjelező – dicsőhimnuszt zengett a velem készített beszélgetés végén, saját szövegében, amelytől kénytelen vagyok elhatárolni magamat. Bízom abban, hogy a Tisztelt Olvasó a kulturális lobby létrejöttét – mindennek ellenére – örömmel üdvözli.

Vadász János
a KKDSZ elnöke”

Könyvtárhasználat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában

A könyvtárak házatáján a mozgásteret kijelölő feladatok helyett egyre több szó esik a mozgásteret behatároló lehetőségekről. Ez természetes reakció, mert mindennapi döntéseink során azt tapasztaljuk, hogy annak a bizonyos maradéknak a maradéka nemcsak kevés, de folyamatosan kevesebbet ér.

Azért bátorkodom a működési feltételeket a maradék maradékának nevezni, mert egyfelől igaz, hogy a gyenge érdekvényesítés hagyományosan összekapcsolódott a kulturális szférával, másfelől az is igaz, hogy a kulturális intézmények rendszerén belül, az egyes intézménytípusok központi finanszírozásában, a továbbosztás elveként újra érvényesül.

A felelősség tudata a könyvtárakat szükségszerűen arra ösztönözte, hogy olyan kiegészítő anyagi erőforrásokat keressenek, melyek révén a maradék maradéka tapinthatóvá válik. Bár bevett szóhasználat szerint önigazolása, életbenmaradása miatt kényszerül erre az útra, valójában az adott társadalmi szükségletek érdekében tette és teszi. Az önmenedzselés mindenképpen lendít kondícióján, ám óhatatlanul módosul profilja, mégpedig attól függően és annak arányában, hogy milyen forrásból és mennyit merít. Ennek a mechanizmusnak komoly veszélye van, éspedig az, hogy a nemes szándék vezérelte hajtásban – pénzfelhajtásban – egyszerűen csak az eszközből cél lesz, illetve az eszközök határozzák meg a célt. A társadalmi szükségletek és igények kielégítése jó mélyen befészkelte magát szakmai tudatunkba, megmaradhat, de a gyakorlatban bizony felborulhat az amúgy is kényes egyensúly. Így a köz általános gyűjtőkörű, többfunkciós könyvtárát tovább már nem az értelmes-realista, az ellátórendszer munkamegosztására alapozott prioritásrend irányítja, hanem a becserkészett eszközök szelektálják a feladatokat.

Ilyen körülmények között nem zárható ki, hogy valamiféle arányeltolódás következik be, s pont olyan érdekek csorbulhatnak, amelyek képviselőjét egyes-egyedül a közművelődési könyvtár hivatott teljesíteni.

Talán nem helyes külföldi példára, mintegy etalonra hivatkozni, hogy az FSZEK költségvetésében a saját bevétel részaránya évek óta jócskán túllépi azt, amit egészségesnek tartanak.

Nehéz megítélni belülről, hogy hova érkezett, mennyit és mit ért el a könyvtár, hogyan áll e rendszerint nyereséggel és veszteséggel járó folyamat egyenlege. Az értékeléshez ugyanis kinek-kinek más-más saját-élmény, saját-tapasztalat ad támpontot, szempontjaink is különbözhetnek, még szakmai értelemben sem könnyű megállapítani, mi is az, ami fontos.

Az elengedhetetlen, folyamatos önértékeléshez egyfajta objektív mércét kínálnak a könyvtárhasználati szokásokat nyomon követő statisztikai adatok; a szolgáltatásokat tesztelő vizsgálataink, melyeket a legérintettebbek, a könyv-

tárhasználók körében végeztünk. E két kontrollponthoz folyamodva szeretnénk magyarázni néhány olyan jelenséget, melyek a könyvtárhasználatban változásokra is utalnak.

Tény, hogy kisebb ingadozások ellenére, a hálózat könyvtáraiba beiratkozottak száma, akár egy évtizedre visszatekintve sem nő, a tényleges könyvtárhasználók száma sem több lényegesen, mint a könyvtártagoké. A látogatóknak csak elenyésző hányada, mindössze öt és fél százaléka úgynevezett látens használó, akik a tagsági díj kifizetése nélkül veszik igénybe a szolgáltatásokat. Kézenfekvő arra gondolnunk, hogy a könyvtár kapacitása határára érkezett. Kétségtelen, hogy az extenzív fejlesztések kora lejárt, erről már rég nem beszélhetünk. A helyzet nem ilyen egyszerű. A beiratkozás stagnál, ugyanakkor: rendkívül magas az új beiratkozók aránya. Nemcsak magas az új tagok aránya, de növekvő mértékű is. 1984-hez képest megkétszereződött azok aránya, akik legfeljebb három éve járnak könyvtárba. Az egy éve, vagy ettől rövidebb ideje könyvtárlátogatók arányában még nagyobb a különbség. Ma mintegy háromszor annyian vannak, mint tíz évvel ezelőtt. Tehát egy jelentős és fokozódó mértékű fluktuáció mellett állandósul a beiratkozók száma.

A könyvtárral újlag kapcsolatba kerülők minden társadalmi rétegből szármottevő hányadot képviselnek. Közöttük van a fizikai munkások kétötöde, de az értelmiségiek egyharmada is. A könyvtárhasználat iránti igény erősödése éppenséggel nem lenne meglepő: az új könyvtári szolgáltatások bevezetése és az életfeltételi-életmódbeli változások egyaránt indokolnák. Az új beiratkozók nagy száma azt mutatja, hogy valóban növekszik az igény a könyvtár szolgáltatásai iránt. Az új tagok heterogén összetétele pedig azt jelzi, hogy ez az igény általános és nem rétegigény. Látványosan nem strukturálódott át a használók tábora. A lemorzsolódás a legkülönbözőbb foglalkozásúak és iskolai végzettségűek csoportjában észlelhető, ráadásul kiegyenlítettnek látszik. Ez azt valószínűsíti, hogy a könyvtár az eltérő típusú igények egyikének sem tud az elvárt hatásfokkal megfelelni.

A teljesítmény, így a könyvtári teljesítmény értékelésének is számos megközelítése lehetséges. Ezekből mi kettőt választottunk, mikor az elmúlt évben a hálózatot reprezentáló 18 könyvtárban (kérdőíves) vizsgálatot végeztünk. Az egyik megközelítés a használat, a hasznátság mértéke, azaz a szolgáltatások igénybevétele. A másik pedig a legilletékesebbek, a már és még könyvtárhasználók véleménye, az érdekükben működtetett könyvtárról. Mindkettőre, használó szokásokra és a könyvtárképre érvényes azonban, s ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy egyik oldalról a használói értékek, másik oldalról a könyvtár teljesítőképessége – együttesen alakítják.

A könyvtári szolgáltatások iránti igényt a látogatás aktuális céljával mértük. A több mint kétezer, véletlenszerűen kiválasztott felnőtt látogatónak csak kisebb hányada kereste fel sokoldalú, komplex szolgáltató intézményként a könyvtárakat. Ők nemcsak egyféle, illetve helybeni, speciális szolgáltatással kívántak élni. A minta majd hetven százaléka kölcsönzőhelyként kereste fel a könyvtárat. A kölcsönzők kisebb része (negyven százaléka) szokott csak nyomtatott dokumentumot választani. Nagyjából ugyanennyien szoktak a hagyományos mellett nem hagyományos dokumentumot is elvinni. S körülbelül egytizedük jár kifejezetten az audiovizuális dokumentumok kedvéért a könyvtárba, többségük kizárólag videokazettáért.

Ha többen nem is, de mások és másként, s főleg intenzívebben használják a könyvtárat.

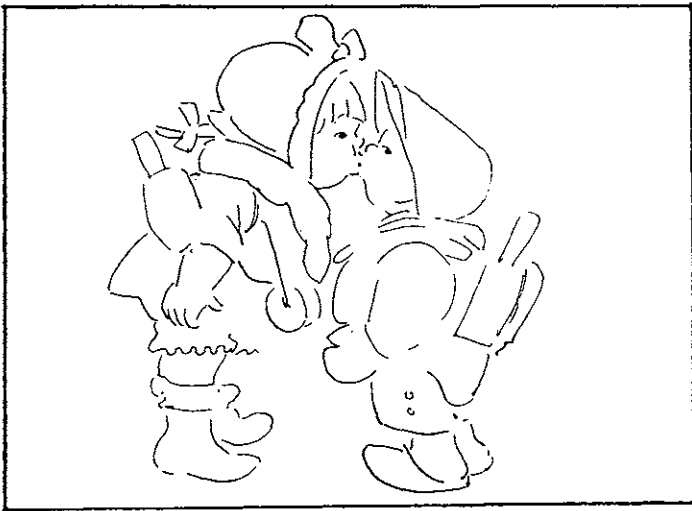
1984-ben végzett vizsgálatunkkor a megkérdezettek töredéke, öt százaléka kereste fel hetente többször a könyvtárat. 1993-ban húsz százalékkal nőtt azok aránya, akik nem csak maguknak, hanem másoknak is szoktak kölcsönözni. A kölcsönzött dokumentumtípusok alapján a könyvtár döntően könyvbeszerzési forrás. A kölcsönzött könyvek szerkezetét elemezve, a szépirodalom csak a nyugdíjasok olvasmányaiiban tölt be domináns szerepet. Az aktív keresőkön belül az értelmiségiek, a nem kvalifikált egyéb szellemi dolgozók, a fizikai munkások is több mint fele részben szép- és ismeretközlő irodalmat is választanak. Összességében kétharmad egyharmad a szép- és az ismeretközlő irodalom aránya a kölcsönzésekben. Meg kell jegyezni, hogy a konkrét kölcsönzések nem feltétlenül tükrözik a tényleges olvasói érdeklődést, csak a kínálatból kielégíthető keresletet. Azt is hozzá kell tennem, hogy az olvasóink könyvek iránti tematikus érdeklődésben magasabb az ismeretközlő irodalom aránya, mint a kurrens kölcsönzésekben. A kölcsönzés után a periodikák iránti érdeklődés a legélénkebb, az újság- illetve folyóiratolvasás bizonyult a legnépszerűbbnek, a látogatók tizenöt százaléka kereste fel ilyen szándékkal a könyvtárat.

A jelenlegi használói magatartás fő vonalában az előbbi jegyekkel írható le.

Egy ilyen szokásokkal jellemezhető használói kör értékkélete fejeződik ki a szolgáltatásokkal való elégedettségben, illetve a könyvtárral szembeni elvárásokban.

A válaszolók legelégedettebbek a könyvtárosokkal és a könyvtár nyitva tartásával, a legelégedetlenebbek a folyóiratok választékával és a legalacsonyabb érték között mintegy negyven százaléknyi a különbség. A felsoroltak közül csak arról a két elemről fogok beszélni, aminél a legelégedettebbek, illetve legelégedetlenebbek.

A könyvtárosokról kiemelkedően és általánosan jó a vélemény. Meglehet,

hogy ez a pozitív megítélés kissé felszínes ismeretségen alapul. A használók egyharmada szokott a könyvtárosoktól gyakran segítséget kérni. E nem túlzottan magas arányt nem a nagyfokú tudatosságra valló könyvtárhasználati kultúra magyarázza, hanem olyan könyvtárhasználati sajátosságok, amelyeket később érintek.

Kevesen vannak azok is, akik úgy érzik, teljes mértékben tudják nélkülözni a könyvtáros közreműködését. Azok a relatíve szórványos, de tipikus esetek, amikor kontaktus jön létre könyvtáros és látogató között, a látogatókban kedvező benyomást keltenek, pozitív véleményt eredményeznek. Ebben a képben a könyvtáros emberi tulajdonságai nyernek maximális elismerést, a könyvtáros személyisége a kulturált és humánus magatartás jelzőinek sokaságával társul.

A szinte már megszokottan elszemélytelenedő, elszemélytelenedett társadalmi közegben – úgy látszik – a könyvtáros szembetűnően, a látogatók elvárásával találkozáva, s általuk rendkívüli módon értékelve, meg tudott őrizni és képes gyakorolni olyan erényeket, mint a türelem, segítőkészség, személyhez szóló figyelmesség, udvariasság, a nem erőszakos szolgálatkészség, a könyvtárat nyugalommal és biztonsággal megtöltő derű, a kedves, előzékeny, szívélyes, közvetlen kapcsolatteremtő készség.

Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy feltűnően háttérben marad a könyvtáros másik arca, a művelt, szakmailag jól felkészült, sokoldalúan és szakszerűen tájékoztató könyvtárosé. A könyvtáros tájékoztató tevékenységével elsősorban a diákok élnek, ők talán természetesen vették, hogy kérdéseikre kielégítő választ kapnak, ezért külön nem emelték ki, külön nem respektálták a könyvtáros intellektuális jellemzőit. (Egyébként is, kritikusabb szemléletük, kritikus hajlandóságuk miatt sokkal fontosabbnak tartották, hogy a hiányosságokat tegyék szóvá.)

Azt sem tartom kizártnak, hogy az egyébként létező tájékoztatási igények úgy-mond „leépülnek”, s csak végszükség esetén kerülnek megfogalmazásra és vezetnek a könyvtáros megszólításához. Nem lenne csoda azért, mert az FSZEK-ben az egy könyvtárosra jutó olvasók száma meghaladja mind az országos átlagot,

mind a megyei jogú nagyvárosokét; ez olykor – egyik-másik városhoz viszonyítva – kétszeres leterhelést jelent.

Az egyoldalú, bár egyoldalúságában is pozitív könyvtárosképhez alkalmasint bizonyos rossz tapasztalatok is hozzájárulhattak. Azt már egy másik vizsgálatból, az intézményen belüli információs vizsgálatból tudjuk, hogy a kvalifikált munkatársak kisebb hányadának teszi ki, akár csak munkaideje felét is az érdeemi tevékenység. Helyenként még a szakképzettség szerint elkülöníthető munkafolyamatokban sincs megfelelő munkamegosztás a könyvtárak munkatársai között.

Amikor a könyvtár alapszolgáltatása a könyvkölcsönzés, és a legsűrűbben igényelt szolgáltatás a könyvkölcsönzés, épp a könyvek kínálata kapta a legrosszabb elégedettségi mutatót, ami hálózati átlagban bő ötven százalék. Vagyis: szinte minden második olvasó vagy olvasni vágyó számára nem kielégítő ez az állományrész. Ez szubjektív értékelésen alapuló adat, de ettől még ennyit ér a könyvkínálat a használók szemszögéből nézve. Hogy ne csak egy mennyiségi mérték ismeretében mérlegeljük az olvasók véleményét tükröző hatékonysági szintet, ide kívánczok, ha csak érintőlegesen is, néhány tárgyyszerű háttérinformáció. Ezek befolyásolják az olvasói értékítéletet, és az eredményesség értelmezésében bennünket is kell, hogy befolyásoljanak.

Az első ilyen tényező az érdeklődés. Az érdeklődésre adott válaszok szerint az olvasók tíz százaléka a „mindenevő” kategóriába tartozik. Egyikük nevezte így önmagát. Ettől többen vannak, akik érdeklődésükben nyitottak, széles érdeklődési körrel rendelkeznek.

A második tényező a könyvkölcsönzés motivációja. Már korábban megállapítottuk, hogy első helyen a szabadidő hasznos és kellemes eltöltése áll.

A harmadik, figyelembe veendő tényező a választási stratégia. A családi és kétfedeles könyvtárakban folytatott vizsgálat egyik tanulsága, hogy a könyvkölcsönzők többsége nem konkrét szerzőre, konkrét műre irányuló meghatározott kéréssel érkezik. Nem a kiválasztás, hanem a válogatás jellemzi választási szokásaikat.

Érdemes egy gondolat erejéig elidőzni a válaszolói mentalitásnál is. Nézzük meg, milyen szempont, milyen beállítódás vezette minősítésüket. Egy részüknél érzékelhetően igen alacsony az elvárási küszöb. A miértekről egy-egy félmondat: hátrányos helyzet, bizonyos igénytelenség, a könyvtárossal való érzelmi azonosulás... Ízelítőül viszont hadd elevenítsek fel párat a pozitív véleménynek szánt – értelmiségitől, középiskolástól, egyetemistától, nyugdíjastól származó – megjegyzésekből: „Sok könyv van”; „Van elég olvasnivaló.”; „Túlzott igényem nincs”; „Igen ritkán távozom üres kézzel, már megszoktam, nagyon régen járok ide”; „Szolgáltatéksek, s más igényem nincs”; „Már az is jó, hogy egyáltalán van könyvtár”; „Hogy egyáltalán lehet kölcsönözni”. Az ilyen típusú, ismétlem pozitívumként emlegetett megjegyzésekből nem lehet másra következtetni, minthogy egy ínségkonyhaként funkcionáló könyvtár – többek szemében – már ok az elégedettségre. A „már megszoktam” alapálláshoz hozzáfűzöm: a könyvtár nemcsak a könyvbeszerzés, de sokszor a könyvekről való tájékozódás forrása is. A budapesti kölcsönzőknek pedig nincs az összehasonlításához afféle iránytűje, ami a beavatott szakembereket eligazítja – momentán – a magyar nagyvárosi könyv-

táruk egy főre jutó beszerzési kerete, így ők mit sem tudnak a fellelhető tetemes különbségekről és állománygyarapítási következményeiről.

Egy másik jellegzetes válaszolói beállítódás a megértően viszonyuló realistaké. (Nem biztos, hogy találó és illik rájuk a realista fedőnév.) Rájuk aligha fogható, hogy túlzottan követelőzőek lennének, néha már-már több mint józan belátás rejlik a legfeljebb szerény kérelemként előadott, elvárásnak korántsem nevezhető kéréseik mögött. Se szeri, se száma az olyan kifejezésekkel bevezetett szolid óhajoknak, mint amik a következő mondatokban is előfordulnak: „Örülnék a nagyobb könyvválasztéknak, bár nem vagyok elégedetlen, mivel tudom az anyagi körülményeket.”; „Szeretném, ha több új könyv lenne, bár tudom, hogy (sajnos) ez anyagilag nem lehetséges.”; „Nem vagyok elégedetlen, tudomásul veszem a pénzhíányt és azt, hogy nem tudnak minden kiadványt megvenni”; „Lehetne több könyv is, de a mai gazdasági helyzetben ez érthető.”; „Szegény időkben mindig van könyv az újdonságpolicokon.”; „Új könyvek is találhatóak.” És még sorolhatnám. Nemigen kell bizonygatni, hogy az ötven százalékos elégedetlenséghez az elnéző, belátó értékelésnek ugyancsak sok köze van.

Az elégedetlenség háttéréről ennyit; most az elégedetlenségről és a legfontosabb okairól szólok.

A könyvkínálattal kapcsolatos átlagos elégedetlenségi szinttől alig térnek el a nagy, a közepes és a kis könyvtárak adatai. Ez azt jelenti, hogy a könyvkínálattal való elégedetlenség általános jelenség. Ha van valamilyen munkamegosztás a könyvtártípusok között a könyvkínálat alakításában, azt többé-kevésbé egyenletes szinten, egységesen alacsony szinten tudják a könyvtárak nyújtani. Mármint az olvasók szerint.

Mint egyéb szolgáltatással rendre, a könyvkínálattal is az értelmiségiek és a jövő értelmisége a legelégedetlenebb. Pl.: ezen a téren már nem akad egyetlen olvasói-társadalmi réteg sem, amelyen belül a válaszolók több mint egyharmadának ne lenne kifogása. Az észrevételekből kiderül, hogy a tartalmilag sokrétű, szinte mindennel foglalkozó új könyvek hiánya a kritika elsődleges oka. Az új beszerzést nemcsak kevésnek, minimálisnak, de egyre kevesebbnek, szerényebb-

nek találják. Egyidejűleg nehezményezik a régi, elavult, érdektelen kötetek nyomasztó sokaságát is.

Nemcsak a célirányos, és nyugodtan állíthatom, mértéktartóan célirányos igények berzenkednek. A könyvtár jobbára a böngészőknek is inkább a kényszerű vadászás terepe, semmint az örömteli felfedezés színtere.

Ma már elhagzott, de nem lehet elégszer ismételni, hogy a könyvtár a tömegnek az egyetlen elérhető szórakozási, tájékozódási művelődési lehetősége. Kérdés, hogy lehet-e a könyvtárra váró funkciókat, valamely olvasói igénytípus, akárcsak ideiglenesen luxussá nyilvánításával preferálni. Nyilván lehet, de azzal számolva, hogy konzerválódik és újrateremtődik az a használói attitűd, amelytől idegen, hogy jogot formáljon a színvonalasabb könyvtári ellátásra.

A fölkért látogatóknak majd kilencvenöt százaléka válaszolt kérdéseinkre. Válaszoltak, mégpedig készségesen, nem egyszer köszönetüket is kifejezve. Máskor nem titkoltan a könyvtár fejlesztésének szándékát remélve megkérdésük mögött. Ez már önmagában arra vall, ha tetszik csak arra vall, hogy egyszerűen szükségük van a könyvtárra. Méginkább erre utalnak azok a konstruktív bírálatok melyek egyben változtatási szándékok, és az elégedettséget, a hatékonyságot emelő megoldási javaslatok. Egy részük szakmai megfontolás tárgya lehet, és belső hatáskörben való intézkedést igényel. Bizonyára törekedhetünk még a meglévő anyagi eszközök racionálisabb felhasználására. Ennyi azonban biztosan nem lesz elég ahhoz, hogy egy esetleges jövőbeni vizsgálat kérdőíveiben ne csak egyetlen olvasó tollából olvassuk azt a véleményt, amelynek idézetével befejezem tájékoztatómat.

Egy nagy, egyik legnagyobb könyvtárunkba járó egyetemi hallgató szavai: „Általában megtalálom, amit keresek, bár ezt nem tartom érdemnek, hiszen ez a könyvtár feladata.”

Barczy Zsuzsa

Oracle* Libraries – BKE verzió

Manware – software – hardware

A BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA egésznapos bemutató keretében adott számot a FEFA-VB és IIF Program támogatásával létrehozott komplex könyvtári és szakirodalmi információs rendszerének újabb fejlesztési szakaszáról. Az ORACLE* Libraries integrált könyvtári rendszer kiválasztásáról, a könyvtár feldolgozási és szolgál-

tatási struktúrájába való illesztéséről, az átállás módszertani kérdéseiről szóló előadások mellett a meghívottak tájékozódhattak a rendszer továbbfejlesztési irányairól is. A bemutató arra törekedett, hogy a szakmai közönség áttekintést kapjon az installálás menedzselési és szakmai problémáiról és azok megoldásairól mind a manware, mind a software, mind a hardware vonatkozásában. A könyv-

tár a megoldásokra egy teljes vertikumu technológiát vonultatott fel a beszállító cégekkel. A résztvevők megismerkedhettek a UNIX hálózatra telepített korszerű NCD-terminálokkal, a rendszer X-terminálon, VT320 terminálon és PC-n való használatáról. A dokumentum és felhasználói azonosításhoz szükséges vonalkód nyomtató és olvasó berendezések és az egyetemi egyéb igényeket is kielégítő fényképes olvasói kártya előállítására alkalmas munkaállomás, mint a könyvtári munkafolyamatok gépesítéséhez szükséges rendszerelemek is sikert arattak.

- alföldi -

A manware. A könyvtári feldolgozási és szolgáltatási technológia néven foglалható össze az a szakértelem, amely egy szakirodalmi információrendszer létrehozásához, és azon belül egy integrált központi rendszer szervezeti befogadásához szükséges. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának munkatársai közel tíz éve foglalkoznak számítógépes könyvtári alkalmazásokkal. Az információtechnológia gyors ütemű fejlődése végképp tarthatatlanná tette azt az állapotot, hogy amíg a szolgáltatások támogatását végző eszközök és alkalmazások a legfejlettebbek közül valók, addig vannak alapvető munkafolyamatok, mint a kölcsönzés, folyóiratkezelés vagy a vezetői információk, amelyek csak részben, vagy egyáltalán nem kerültek gépesítésre. Ezért – amikor a FEFA II. pályázat elnyerése pénzügyileg lehetővé tette – került sor integrált könyvtári szoftver beszerzésére. A kiválasztás módszere rendhagyó volt. A forgalmazók a helyszínen tanulmányozhatták a könyvtár működését, és a könyvtár adatbázisaiból leválogatott rekordokkal való műveleteken keresztül mutatták be rendszerüket. A bemutatókon 20 szakember pontosztotta a látottakat. Ezek után került sor a döntésre és 1993 végén a szerződéskötésre.

Az installálás folyamán számos

módszertani feladat várt megoldásra. Az Oracle* Libraries egy igen korszerű és nagy teljesítményű adatbáziskezelőre épülő integrált könyvtári program, mely valamennyi könyvtári munkafolyamat gépesítésére lehetőséget nyújt. Így egyes modulok esetében teljesen új gépi munkastratégiákat kellett kialakítani, másoknál viszont a folyamatosan végzett gépi tevékenységeket kellett az Oracle* Libraries elvárásaihoz igazítani. Rendszerint az utóbbi bizonyult nehezebbnek. Az átállás során a munkafolyamatok átszervezése mellett a pénzügyi rendszer megtervezése és kialakítása, a nyilvántartás és leltározás gépi alapokra helyezése, az olvasói adatstruktúra tervezése, a bibliográfiai rekordok konvertálása, a korábban gépre nem került állomány utólagos felvétele és a tematikus keresést biztosító tárgyszórendszer áttöltése jelentették a legfontosabb módszertani kérdéseket.

A szoftver. Az Oracle* Libraries teljesen integrált, rugalmasan parameterezhető könyvtári szoftver. Pénzügyi modulja pontosan követi a pénzeszközök mozgását, mely által megbízhatóan nyomon követhető a szervezet gazdálkodása. Folyóirat modulja a teljes kezelés gépesítésével, lehetővé teszi az online rendeléseket, szellemes periodicitás generáló megoldásával a reklamáláshoz, kötéshez szükséges fü-

zetnyilvántartást. Minden dokumentumtípus katalogizálható, s a multimédia OPAC lehetőségeit a könyvtár a muzeális gyűjtemény, a tájékoztatás (pl. felhasználói betanítás) céljaira kívánja első lépésben igénybe venni. A kölcsönzési modulban lehetőség van valamennyi olvasói adat és kategória, az előjegyzések és a tartozások nyilvántartására. A gyarapítás során a döntési szinteken keresztülvihető rendelésállomány segíti az állománygazdálkodás szervezését.

A hardver. A BKE Központi Könyvtára – mint mostanában sokan mások is – a nyílt rendszerek mellett döntött. Az elsődleges server gép egy SUN SS 10, amely egy 131 végpontú,

csillag topológiájú hálózaton keresztül csatlakozik a VT, X és PC terminálokhoz. A hálózaton az AT&T SYSTIMAX kábelezési rendszerével készült, amely könnyen menedzselhető, és egyaránt támogatja az ethernet, valamint a soros kommunikációt is.

A csillag hálózat középpontjában a Gandalf Access moduláris HUB-ja található, amely tetszőlegesen bővíthető X.25, soros, ethernet, hálózati menedzsmenst stb. kártyákkal. A könyvtár eszközparkja még a vonalkódos azonosításhoz szükséges nyomtatókkal és a lokálisan, vagy hálózatban használható CD-ROM-okkal egészül ki.

**Alföldi Dán Gabriella –
Simon András – Tóth Ferenc**

„A történet Svájcban kezdődött”

Újonnan berendezett könyvtárak átadása

Hazánkban mindmáig egyedülálló kezdeményezés megvalósulásának lehetnek tanúi mindazok, akik részt vettek a Baranya megyei Palotabozsok, Nagynyárad és Újpetre, valamint a Veszprém megyei Kővágóórs községekben október 13–14-én lezajlott könyvtárávató ünnepségek bármelyikén. Az újonnan berendezett könyvtárak átadásában volt valami közös: mindenütt megjelent egy svájci küldöttség is. A történet ugyanis Svájcban kezdődött.

A Svájci Szövetségi Állam Külügyminisztériumának Kelet európai Együttműködési Irodája még 1992-ben határozta el, hogy a rendelkezésre álló különleges pénzalapból támogatja a magyar könyvtárügyet oly módon, hogy néhány – elsősorban is német nemzetiségi lakosságú – községben könyvtárat létesít, illetve teljesen felújítja a már meglévő könyvtárat, az állományt pedig jelentős számú német nyelvű könyvvel egészíti ki. A terv megvalósítására a Bundesamt für Kultur (az ottani művelődési minisztérium) és a Schweizer Bibliotheksdienst, az elsősorban svájci német települések könyvtárait ellátó, szövetkezeti alapon működő vállalat kapott megbízást.

Különös véletlen, hogy *dr. Csizmás Mihály* jogtanácsos és felesége, Klára asszony – utóbbi a Magyar Máltai Szeretetszolgálat svájci képviselője – ugyanabban az épületben lakik, amelyben a Bibliotheksdienst is működik. Tőlük kértek tanácsot, hová telepítsék a tervezett könyvtárakat. Klára asszony Baranyát ajánlotta, mert jó kapcsolatok fűzik az itteni máltai szervezethez, s tudta azt is, hogy a megyében jelentős számú német lakosság él.

A Bundesamt für Kultur a berni magyar külképviselettel is felvette a kapcsolatot, s bejelentette szándékát. Ódor László nagykövet úr javaslatára még egy másik terület, a Veszprém megyei Káli medence, illetve annak néhány községe is szóba került.

A helyszín tanulmányozására 1993 áprilisában háromtagú küldöttség érkezett Magyarországra. Végigjárták a szóhajóhető településeket, majd úgy döntöttek, hogy a fentebb már említett három Baranya megyei község, továbbá Kővágóórs kap teljes könyvtárberendezést, míg további két község: Révfülöp és Köveskál részére technikai eszközök ill. ÁV dokumentumok beszerzéséhez ígértek támogatást.

A látogatást néhány hónapos szünet követte, de azután felgyorsultak az események. Decemberben Baranyából két, Veszprém megyéből három könyvtáros utazott a Bibliotheksdienszt meghívására Bernbe. Ott beszéltük meg a program részleteit, határoztuk meg a teendők sorrendjét, az időpontokat, de arra is volt lehetőségünk, hogy több ezer értékes német nyelvű könyvet válogassunk. Ezeket néhány héttel később a Máltai Szeretetszolgálat segítségével juttatták el Magyarországra.

Értékes része volt a berni programnak az egyik legnagyobb berni városi fiókkönyvtár, valamint néhány kisebb önkormányzati könyvtár meglátogatása. Az ott tapasztaltakból két lényeges szempontot szeretnék megemlíteni. Elsőként is azt, hogy milyen nagy figyelmet szentelnek a könyvtár vonzó berendezésének. Úgy alakítják ki az iskolai és a községi könyvtárakat, hogy az elrendezés, a formatervezett bútorok, az alkalmazott textiliák és a világítás egyaránt hozzájáruljanak a hívogató légkör megteremtéséhez, s ílymódon a lakosság széles rétegei számára váljanak nem csak a tájékozódás-tájékoztatás központjaivá, hanem a közösségi élet és a kikapcsolódás színtereivé is. A másik – számunkra igen tanulságos – jellemzője az ottani közművelődési könyvtáraknak az irigylésre méltóan friss állomány: minden feleslegessé váló könyvet azonnal kivonnak. Alapelvük, hogy az állomány folyamatos aktualizálásával ki kell tudni elégíteni a sokoldalú információs és olvasói igényeket. Tapasztalataik szerint a tartalom és aktualitás tekintében leggazdagabb könyvtárat használják a leginkább, s nem feltétlenül azt, amelynek nagy az állománya. (Magyarországi látogatásuk során svájci kollégáink egyik legelső észrevétele is ezzel kapcsolatos: szinte elrettenve szemlélték a községi könyvtárak régi könyvekkel zsúfolt polcait. Azonnal megjegyezték, hogy mindenütt nagy selejtezésre lesz szükség...)

A svájci fél az alábbi négy pontban foglalta össze a program feltételeit: 1. Az adományban részesülő községek felelősek az alkalmas könyvtárhelyiség kialakításáért, annak építészeti és épületgépészeti korszerűsítéséért. 2. Adjon az önkormányzat könyvtárosának teljes szabadságot az állomány kialakítására – beleértve az állományból való kivonás jogát is. 3. A községi önkormányzatok kötelezzék magukat arra, hogy folyamatosan biztosítják a könyvtárak fenntartásával kapcsolatos költségek fedezetét. 4. Tájékoztassák a fenntartók évente legalább egy alkalommal az adományozó svájciakat a működés eredményeiről, a könyvtárak látogatottságáról, stb. (A Bibliotheksdienszt kilátásba helyezte szakemberek helyszíni látogatásait ill. ellenőrzéseit is.)

A program keretében a svájciak vállalták a berendezési tervek szakszerű elkészítését; a teljes bútorzat beszerzésének finanszírozását; költségként mintegy

6-7000 kötet német nyelvű könyv ajándékozását; a német nyelv oktatásához használható tankönyvek, média szállítását; végül pedig – ha a hitelkeretből még marad pénz – ÁV-eszközök és különféle technikai felszerelési tárgyak szállítását.

Alapkötésük volt, hogy minden olyan berendezési tárgyat, médiát és készüléket, amely Magyarországon kapható, vagy előállítható, itt kell beszerezni. (Ez utóbbiban a jószándékú segítőkészség mellett nyilván a józan gazdasági számítások is közrejátszottak. A Svájcban használatos dániai könyvtári bútorokkal talán ha egyetlen könyvtárat tudtak volna berendezni abból a pénzből, amiből nálunk négyet.)

A további teendőket a Baranya Megyei Könyvtár vállalta. Tavasszal megérkeztek a berendezési tervek, melyek alapján TÉKA típusú bútorokat rendeltünk a szanyi MEZŐGÉP Kft-től. Az ülőbútorokat a FEBRÜ Budapest Kereskedelmi és Szolgáltató Kft, a kisebb felszerelési tárgyakat a Cavour cég szállította. Nehézséget csupán egyetlen dolog okozott: a nálunk még ismeretlen, azonban Svájcban szinte minden iskolai és gyerekkönyvtárban megtalálható ülőalkalmatosság, a Sitzstufe, melynek filccel vagy padlószőnyeggel bevont lépcsőin ülve hallgatják a könyvtári foglalkozást, nézik a videóműsort vagy egyéb vetítést, de arra is kiváló, hogy a gyerekek kényelmesen elkucorodva, netán hasalva olvasgassanak, társasjátékozzanak. Talán ez az egyetlen, amelynek kivitelezése kevés sikerült – legalábbis nem olyan jól, mint svájci társaié.

Az állomány rendezését mindhárom baranyai községben a Megyei Könyvtár munkatársai végezték. Szinte az utolsó pillanatig bizonytalan volt, hogy a megnyitóra minden elkészül-e. Néhány bútor csak az utolsó napokban került a helyére, a lépcsők bevonását filccel a megnyitó előtti estén végezték, az ajándékozás tényét megörökítő kerámiaablákat pedig – amelyeket a siklósi Kerámia Alkotóház készített – két községben is a megnyitó ünnepségek kezdete előtt 20 perccel helyezték el a bejárat melletti falon.

Palotabozsokon az újonnan épült iskola két helyiségében összesen 77 négyzetméteren kapott helyet az összevont iskolai-községi könyvtár. Nagynyáradon a faluházban, korábbi helyén maradt a községi könyvtár, azonban újabb helyiséggel bővült, így most 110 m²-es, Újpetrén a három szoba egybenyitásából jött létre a klubfoglalkozások megtartására is alkalmas 76 m² alapterületű nagy helyiség. A legtágasabb s talán emiatt is a legszebbre sikerült Kővágóórs községi könyvtára.

Mint már említettük, az átadási ünnepségekre svájci küldöttség is érkezett. A Bundesamt für Kultur képviseletében *Annamaria Bernasconi* asszony, a Schweizer Bibliotheksdiensttől a kuratórium elnöke, *Egon Wilhelm* professzor, továbbá *Karin Siegl* asszony könyvtári szakértő. Képviseletette magát Svájc budapesti nagykövetsége, a Külügyminisztérium, a Magyarországi Németek Szövetsége, s természetesen jelen voltak a megyei és a községi önkormányzat tisztviselői is.

A négy könyvtár berendezése 5 557 000 forintba került. (Kővágóórs 1 501 000, Palotabozsok 1 246 000. Újpetre 1 126 000, Nagynyárad 1 604 000 Ft.) Révfülpő könyvtára 20 000 svájci frankot kapott számítógép és különféle ÁV-eszközök beszerzésére. (Ebből az összegből részesült kisebb mértékben Kőveskál könyvtára is.) A felsorolt könyvtárak átlag 600, a Baranya Megyei Könyvtár 800 kötet német nyelvű könyvet kapott. A több mint 4000 kötet becsült értéke meghaladja a 4 millió

forintot. Így a svájci program révén összességében kb. 12 millió forint értékkel gyarapodott a három Baranya ill. a három Veszprém megyei község.

A program első része lezárult. Mindegyik helységben a korábbinál összehasonlíthatatlanul jobb körülmények között végezhetik munkájukat a könyvtárosok. A többi tehát már rajtuk, illetve a fenntartó önkormányzatokon múlik. Reméljük, hogy a megújult könyvtárak – melyek méltán érdemelték ki a svájci delegáció elismerését – az átadást követően továbbra is élvezik majd az önkormányzatok támogatását. Különösen az állományok intenzívebb fejlesztését ajánljuk a fenntartók szíves figyelmébe.

Surján Miklós

Érdekes irat-hagyaték került a Széchényi Könyvtárba

Lapunk elődje, a *Könyvtáros* 1990. évi 6. számában közölt interjút *Borsosné dr. Muraközi Nórával*, a párizsi Bibliothèque Nationale munkatársá-

val. Most az ő jóvoltából került férjének, *dr. Borsos Sándornak*, az 1947-es országgyűlés Nemzeti Parasztpárti képviselőjének irathagyatéka ajándékképpen az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába.

Dr. Borsos Sándor (1920–1984) életének nagyobbik felét emigrációban töltötte. A vas megyei paraszti családból származó fiatalember 1944-ben doktorált közgazdaságtanból, s mint egyetemi tanársegédnek szép kilátásai voltak a tudományos pályára. A politika azonban más irányt szabott számára. Már korán bekapcsolódott a népi írók mozgalmába, majd az ellenállásba. 1945-től egyik szervezője a Nemzeti Parasztpártnak, majd 1947-től országgyűlési képviselője. Elnöke a párt ifjúsági szervezetének, a Népi Ifjúsági Szövetségnek. Miután a sztálinizmussal szembe fordult, 1948 őszén el kellett hagynia Magyarországot.

Rövid svájci tartózkodás után Párizsban telepedett le. Kezdetől fogva fontos szerepet játszott a nyugat-európai magyar emigráció életében. Né-

hány barátjával együtt ő alapította és két évig szerkesztette a *Látóhatár* c. folyóiratot. Később más emigrációs folyóiratok szerkesztője és kiadója. 1954–1965 között a francia rádió magyar osztályán a közgazdasági és szociális rovat rendszeres heti cikkírója.

Borsos Sándor azon kevés emigráns politikus közé tartozott, akik a befogadó ország politikai életébe is integrálódtak. Már 1951-től dolgozott a francia Force Ouvrière mozgalomban, 1962-től tevékeny tagja volt a Francia Szocialista Pártnak. *Mitte-rand* elnökké választása után a párt 1981-ben a Nemzetközi Titkárság Kelet-Európa szakértőjének nevezte ki. A francia-magyar kapcsolatok elmélyítésében most kezdődött el igazán fontos szerepe, ennek azonban hamar véget vetett váratlanul fellépő infarktusa.

Borsos Sándor mindvégig következetesen baloldali, szocialista álláspontot képviselt, ezért is került szembe a nyugati magyar emigráció tőle jobbra álló képviselőivel. Mivel munkájával mindig biztosítani tudta anyagi függetlenségét, nem szorult rá s nem is fogadta volna el a magyar emigránsok számára megnyíló – elsősorban Amerikából származó – pénzforrásokat. Politikai állásfoglalása vezette természetes szövetségbe az emigráns szociáldemokrácia baloldali szárnyával, személy szerint *Bán Antallal* (1903–1951), Magyarország 1945–47 közötti szociáldemokrata iparügyi miniszterével és *Presser Istvánnal* (1897–1972), a háromszor emigrációba kényszerült szociáldemokratával (1919, 1938, 1948).

Az irathagyaték Borsos Sándor levelezéséből áll, s tartalmazza mind a kapott leveleket, mind az elküldött válaszok másolatait. A levélírók között az emigráció számos politikusa

szerepel, de a hagyaték gerincét s politikailag is legizgalmasabb részét a Bán-Presser-Borsos levelezés képezi. Főleg az utóbbi kettő érdekesítő olvasmány, amint pontokba foglalva fejtik ki csaknem heti, 10 napi gyakorisággal, igen részletesen politikai nézeteiket, számbaveszik tennivalóikat, megtárgyalják csatározásaikat az emigráció „jobboldali” szárnyával, elsősorban a „jobboldali szociáldemokratákkal”. Itt a fő célpont – 1956 után – *Kéthly Anna*. A leveleket néha több címre küldik el, így valósággal körlevél formájában tájékoztatják egymást, egyeztetik álláspontjukat.

A mai olvasó számára – még ha nem is történész, csak egyszerűen átélője volt az elmúlt évtizedeknek – megdöbbentő olvasmányt képeznek ezek

Igazolvány

Dr. Borsos Sándor

1929. 9. 11.

részteljes

aki a Nemzeti Parasztpárt
országos vezetőségének
1947/48. évre megválasztott
tagja.

Budapest, 1947. 10. 20.

Erdős István

titkárság

a levelek. Feltárul bennük az egyáltalán nem egységes nyugat-európai emigráció személyes indulatoktól sem mentes légköre, az emigránsok hallatlan erőfeszítései arra, hogy valami hatást vagy befolyást gyakoroljanak a nyugati politikára, s mindezek mögött állandóan felsejlik a haza, az ország, amelyért mindez történik s ahová mindig vissza akarnak térni. Főleg a konszolidáció éveiben, 1963 után. Beszámolnak egymásnak a hazai politikusokkal folytatott tárgyalásaikról (pl. Darvas Józseffel), míg végül kiderül: „igazi” baloldaliságra nincs szükség itthon, a „puha diktatúra” nem vágyik szabadon gondolkodó baloldali-

akra. Haza már csak turistaként láto-gathatnak, a sok küzdelem, remény és illúzió – úgy tetszik – nem állta ki a politikai realitások próbáját. Igazuk csak egyben lett végül: békés módon valósult meg az átmenet a demokráciába, egy szociálisan igazságosabb világba. De ezt már egyikük sem érte meg.

Levelezésüket azonban a jövőnek is szánták. Megható olvasmány, amikor Presser István, egy évvel halála előtt elküldi Borsos Sándornak a Bán Antal – Szélig Imre – Presser István levelezést ezzel a távolabbi céllal: „... valamilyen magyar archívumban elhelyezni..., hogy megmaradjon a magyar szociáldemokrácia történelmében. Bízom ígéretedben és hűségedben. Szocialista barátsággal Presser István”.

*

Az ígéret és a hűség a hazához most vált valósággá, tíz évvel Borsos Sándor halála után. Özvegye – igazi könyvtárhoz méltóan – rendezetten adta át az iratokat a Széchényi Könyvtárnak, ezzel is megerősítve nemzeti könyvtárunknak a jelenkori történelmi kutatásban betöltött fontos szerepét. Talán nem véletlen, hogy a könyvtárba most párhuzamosan más szociáldemokrata anyagok is érkeztek, s így az OSZK a jelenkori hazai és külföldi szociáldemokrácia egyik legfontosabb hazai forrásbázisává vált. Köszönet érte mindazoknak, akik a megőrzés sokszor terhes szerepét vállalták, s a hazajuttatást kötelességüknek érezték.

Dr. Somkuti Gabriella

Vadász Vilma (1914–1994)

A kollégák nevében búcsúzom *Vadász Ferenc*től, *Vilmánktól*. Utoljára szomorú helyen találkoztunk: a Kozma úti temetőben, *Bereczky Éva* temetésén, s akkor újra – utoljára – rövid időre összejöttünk régi pályatársak és felidézünk néhány emléket az együtt töltött évtizedekről. Máig is hálaság lehetünk a sorsnak, hogy *Vilmánk* érezhette tiszteletünket és szeretetünket, amellyel körülvettük. Talán ezt az emléket hordozta magában haláláig.

Amikor hozzánk került, csak azt tudtuk róla, hogy nehéz sorsot mért rá a történelem; szinte nem volt az elmúlt évtizedekben olyan történelmi korszak, amely ne sújtotta volna. Az apácáknál nevelkedett fiatal tanárnő úgy vesztette el első férjét és mindenét, hogy saját helyzetét, eszméit is mérlegre kellett tennie. Férje a fasizmus poklában halt mártírhálát, az értelmetlen áldozatok egyike volt, pusztulását a ráncszabadult gonosz emberi indulatok, egy halált osztó rendszer kegyetlenkedése okozta. Az üldöztetés idején ő maga kertészként dolgozott Kalocsán. A pusztulás roncsain magára maradt fiatal tanárnőnek mindent előlről kellett kezdenie, saját életét, eszméinek újragondolását, hivatását. Csoda-e, hogy az akkori palettán egy új világot ígérő tábor elkötelezett tagja lett?

Hamarosan azonban érezhette, hogy az általa is választott új rend túlságosan kemény az ő szelíd természetének. Összeütközései a szeretetnek és az akkori hatalom könyörtelenségének ellentéteiből alakultak ki,

szinte magától érthető módon, mert a fiatal pedagógusnak – akkor már az oktatásügy egyik irányítójának – máskor voltak természetes elképzelései pl. a koreai árvák neveléséről, a kollégiumi mozgalomról, másról is. Ám fegyelmzett volt, kötelességét igyekezett legjobb hite szerint elvégezni. Ezekben az időkben gyűlt fel benne az a sok tapasztalat, emberismeret, amelynek később tanúi voltunk.

A hatvanas évek társadalmi mozgásában sokan keresték helyüket. Ekkor helyezték a Széchenyi Könyvtár fiatal szervezetéhez, a Könyvtártudományi és Módszertani Központozhoz az oktatási osztály vezetőjeként. Mintha saját kívánsága is az lett volna: a viharos zónáktól távoli, mégis alkotó munka várt reá. Leghosszabb munkahelye ez volt; tizenöt évet dolgozott velünk, közben alakult ki a könyvtárosképzés-

nek számos rangos formája az egyetemi oktatás kiegészítéseként. Itt tudta kamatoztatni az oktatásban és az oktatásügyben szerzett tapasztalatait.

Fiatal csapatot kapott munkatársakként. Igen jól képzett, hozzáértő kollégákat, ám kellő tapasztalat híján meggondolatlan, néha heveskedő társakat. A fiatalságnak nincs veszélyérzete, gyakorta a következményekkel sem számol. Vadász Vilmának azonban bölcs, érett élettapasztalatai voltak. Szeretném most elmondani személyiségének azt a mélyen emberséges vonását, amelynek fontosságát mi is csak később ismertük fel. Úgy óvott, védett mindannyiunkat, mint saját gyermekeit. Soha nem lépett fel hatalmi szóval, mindig meggyőző érveivel tudott szelidíteni. Ha baj volt – mert volt néhányszor – mindig tudta, hová kell fordulnia. Szemrehányást nem tett. Lassan kialakult körülötte egy bizalmas légkör, meg tudtuk osztani vele valódi gondjainkat is. Pedig nagyon különbözőek voltunk, s néki mindenkire másféleképpen szóló szava volt, mert tisztelte a személyiséget. Akik ma toleranciáról beszélnek, azoknak példaként tudnám felidézni az akkori kicsi társadalmunkat. De nem csak a rebeliseket volt képes meggyőzni, hanem az ellenkező előjelű túlzókat is. Mert ilyenek is voltak.

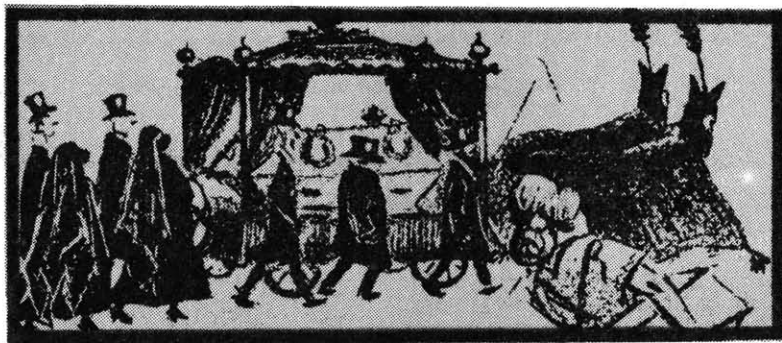
A hallgatók lassan felfedezték hajlamát a gondoskodásra. Mert Vadász Vilma nem csak tanulmányaikkal tördődött, hanem elhelyezkedésükben is segítette őket. Nem nagy dolog – mondhatnánk. Ám akiket segített, azok közül sokan voltak a politikai okokból perifériára szorult ifjú emberek, politikai elítéltek is. Neveket lehetne sorolni, akik Vadász Vilma jóvoltából jutottak értelmes munkához, nem is sejtve, hogy pártfogásuk a pártfogó számára kockázatokkal jár.

Tiszta ember volt. Egyik kollégánk, aki szintén sokat köszönhet néki, azt mondta róla, hogy rejtett keresztény. Nem világnézetére gondolt, hanem jellemére. Szeretetet sugárzó, másokért áldozatot hozni tudó személyiség, akiből egyre kevesebb van, egyre önzőbb társadalmunkban. A magunk baja, mulasztása pedig az, hogy mindig későn fedezzük fel az értékeket, az értékes embereket magunk körül.

Kedves barátaim! A legtöbb amit adni tudunk, az emberi emlékezet. Az ember addig él, ameddig emlékeznek rá. Most gondolkozzunk el azon, hogy Vadász Vilma emlékezete máig saját személyiségünk formáló ereje. Ezért nem szabad elfeledkeznünk róla.

Horváth Tibor

(Elhangzott Vadász Vilma ravatalánál)

Elkészült az Oracle alapú könyvtári rendszer

ORACLE LIBRARIES

Kinek, mihez ajánljuk?

- könyvtáraknak, dokumentációs központoknak, közgyűjtemények kezelőinek
- kisméretű adatállománytól a többmillió kötetes könyvtárig
- szöveges dokumentumok, kép, videó és hanganyagok felvitelére, tárolására, sokszempontú visszakeresésére

Miért ezt ajánljuk?

- valamennyi könyvtári és információkezelő funkciót ellátó honosított integrált rendszer
- multimédia és teljeskörű periféria kezelés (CD-ROM, videó, optikai lemez)
- hálózatos működés, osztott adatbáziskezelés
- Oracle – a világon és Magyarországon is a legelterjedtebb adatbáziskezelő rendszer
- negyedik generációs fejlesztő környezet
- hardver független, PC-s konfigurációtól a nagylemezes konfigurációig szinte valamennyi létező hardveren működtethető (PC hálózatok, SUN, DEC, IBM RS 6000 stb.)

Ezt választották – a másfélszáz külföldi referencia mellett:

- Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
- MTA Világ gazdasági Kutatóintézet Könyvtára

A rendszer paramétereizhető könyvtára igényei szerint.

„Mindkét hazából kiárvulva...”?

Kárpátaljai és vajdasági magyar középiskolások olvasáskultúrájáról

A tradíciókba kapaszkodni alapvető emberi szükséglet (Milosz, Czesław)

Előzmények. 1993 első negyedében kárpátaljai, vajdasági és kontrollként magyarországi középiskolásokat kérdeztünk meg (kérdőívekben egységesített módon) szabadidős tevékenységeikről, a jövőre vonatkozó terveikről, az életvezetést, a gondokodásmódot befolyásoló értékekről, olvasási szokásaikról és végül magyarságtudatukról. Az OSZK olvasásszociológiai műhelyében a nyolcvanas évek elején módszeresen gyűjtöttük a határon túli magyarság olvasás- és könyvkultúrájáról tudósító tanulmányokat, cikkeket. 1983-ban hasonló (kérdőíves) módszerekkel már végeztünk egy országos reprezentatív felmérést a hazai középiskolásokról, ahol a nemekhez és az iskolatípusokhoz kötődően találtunk szignifikáns különbségeket. A skála két végpontján következetesen a gimnazista lányok (többet és igényesebben olvasnak), illetve a szakmunkástanuló fiúk jelentek meg. (A szakközépiskolák rendszerint a gimnazistákhoz közeli sávban helyezkedtek el.) Majd ugyancsak itthoni adatokra támaszkodva mutattuk ki a regionális kultúrák jól látható jegyeit Kelet- és Nyugat-Magyarországon, illetve a katolikus és protestáns hagyományoknak az olvasási kultúrában máig ható következményeit, érzékelhető bizonyítékait. Az ország nyugati felében élő katolikusok gyakrabban olvasnak, a kézbe vett és kedvelt művek között több a közvetlenül szórakoztató mű, vagyis olvasmányszerkeztük praktikusabb, örömszerzőbb, hedonistább, mint a keleti régióban, ahol viszont a kevesebbet olvasás egy archaikusabb, s talán igényesebb, az olvasás szakrális funkcióját inkább őrző olvasmánválasztékot, a romantikusok és klasszikusok fokozott kedvelését találtuk jellemzőnek. S ezek az országrészekhez, illetve történelmi folyamatokhoz, kulturális hagyományokhoz kötődő eltérések még (és már) a 10 évesek olvasási szokásaiban is tetten érhetők, jelezvén az olvasási kultúra és egyáltalán a tradíciók több generációs mintákat önkéntelenül átvevő és követő, szívó természetét.

1991 tavaszán már – egy nagyobb kutatás kereteibe ágyazottan – hasonló módszerekkel vizsgálhattuk az erdélyi és csallóközi magyarság körében az olvasási kultúra és a nemzeti azonosságtudat összefüggéseit. A jól felismerhető, regionális eltérések mellett, döntő mozzanatnak tűnt az olvasási szokások és az ízlés elemzése után is a kulturális jelenségek folyamatossága, határokat, tiltásokat, kereskedelmi, iskolarendszerbeli nehézségeket átlépő ereje. Különösen karakteres kép alakult ki a Székelyföldön (Székelyudvarhelyen és környékén) begyűjtött adatok nyomán: archaikusabb, a romantikusokat és a klasszikusokat jobban őrző irodalmi ízlésvilág, elmélyültebb, a tradíciókhoz inkább kötődő magyarságtudat és optimistább, a nemzet megmaradásában inkább bízó jövőkép volt jellemző. A

magyarországi válaszokat viszont a kortársi szórakoztató olvasmányok iránti erősebb vonzódás, bizonytalanabb, a hagyományokat kevésbé emlegető magyarságtudat és a jövő iránti szorongás, bizalmatlanság jellemezte.

Szociálpszichológiai tankönyvek példája is lehetne az itt tapasztalt összefüggés a hátrányos (elnyomott) helyzetben lévő csoport identifikációs modellek iránti fokozott érzékenységre, a „nagyobb felszólító erő” megjelenésére, a felkínált identitásmoделlek iránti fogékonyság erősödésére. Az Erdélyben tapasztalható, a kisebbségekre tartósan nehezedő nyomás, diszkrimináció fokozottan érzékennyé teszi az ott élő magyarokat a megfelelő nemzeti, etnikai modellek kidolgozására, elfogadására és beépítésére, s erre a célra kiválóan megfelelnek a Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Móricz, Tamási és Sütő művek, illetve azok hősei, tetteik, gondolataik, törekvéseik. Vagyis a szorongatott helyzetben lévőknek nagyobb szükségük van megmaradásuk, önvédelmük, önerősítésük érdekében az anyanyelvű irodalom, a nemzeti romantikusok és klasszikusok olvasására.

Ugyanakkor más befogadápszichológiai vizsgálódások eredményeiből tudjuk, hogy legalábbis két szálon fut a szépirodalmi művek recepciója: a) létezik a „visszatérő személyes téma”; b) és egy a nemzeti azonosságtudat által meghatározott, a történelmi-társadalmi körülményekkel szoros kapcsolatban lévő kultúrafüggő téma is. Egyébként a nemzeti önarckép irodalomolvasást irányító szerepét, a valóság észlelésének erős társadalmi meghatározottságát többek között éppen műhelyünkben végzett finn-magyar vizsgálat eredményei is ékesen bizonyították. Az adatok szerint a finn olvasók számára az individuum az autonómia, az ironia és a humor, a magyarok számára pedig a kiszolgáltatottság, a történelmi meghatározottság, a társadalmi összefüggések hangsúlyozása, illetve a tragikusabb önszemlélet voltak a jellegzetes értékek.

Mi tehát, amikor az egymástól elszakított nemzetrészek olvasási kultúráját derítjük fel, valójában a nemzeti azonosságtudat variációival, eltéréseivel összefüggő olvasási jellemzők együttjárását, kölcsönös interakcióját keressük.

Kultúra-olvasáskultúra. Akár a mottóként idézett lengyel Nobel-díjas költő szavainak szabad magyar fordításaként is érthetjük Kányádi Sándor vélekedését, melyeket Cseh Gusztáv rajzainak, metszeteinek értelmezése, értékelése kapcsán fogalmazott meg: „A léleknek is rétegesen kell öltözködnie, álomba, emlékke, hagyományokba...”

Különösen fontos mostanában fontolóra venni a fentieket, amikor világosan kimondható, hogy a szocializmus minden országban a hagyományokkal való könyörtelen leszámolás álláspontját, a tradíció megtörésének igényét („A múltat végképp eltörölni”) hirdette – remélve, hogy ennek sikeres végrehajtása a nemzeti kohézió meggyengüléséhez, az interaktív funkció eltűnéséhez vezet majd. Nem csupán a legdurvább változatokra gondolunk, mint 1944 őszén a vajdasági magyarság meglizedelése, a kárpátaljai 18–50 éves teljes magyar férfilakosság „3 napos robotra” hurcolása, vagy az ottani református papság megsemmisítése, hanem a nemzeti történelem csonkolására a tantervekben és a tankönyvekben, a közös múlt kisajátítására a történelemkutatásban, valamint a legfontosabb identitásformáló tantárgyaktól való elidegenítésre (30 év magyar irodalmi érettségi tételeinek csaknem fele politikai propaganda célokat szolgált, a Szózat és a Himnusz bizonyos versszakai rendszerint kimaradtak a tankönyvekből stb.). Mikközben a jelzett törekvések motívumai jól érthetőek az utódállamok egyes veze-

tőinek részéről, mégis nyomatékosítani szükséges, hogy a tradíció, a kulturális hagyományok részleges továbbélése a társadalmi szolidaritás, a nemzeti összetartozás érzésének segítője s egyúttal iránytű, egyfajta eligazodást, a konfliktusok megoldását segítő koordinátarendszer is az egyén számára. Ahogyan azt R. Várkonyi Ágnes írja: „a tradíció, a kultúra a világ használati utasítása”. Vagy a kissé tagoltabb, Németh Lászlótól származó megfogalmazás: „A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem valami életet szabályozó elv, amely egy embercsoport minden tagjának belső mágnes, irányítója.” Csak így válik teljessé Milosz tömondatának jelentése, Kányádi metaforája. Egyénként, a válaszra, tettek-re ösztönző kihívások idején is múlhatatlanul szükségünk van a belső iránytű által vezérelt reakciókra, de a nagyobb egységekhez való kapcsolódást szolgáló kohéziós erők működése is alapvető szükségletnek tűnik.

A tradíció vállalható részét, az emberiség, a nemzet kulturális örökségét éppen az írásbeliség, a nyomtatott szó, többek között a szépirodalom, a könyvekbe, folyóiratokba, tankönyvekbe, antológiákba sűrített mi-tudat testesíti meg leginkább. Kik és milyen gyakran olvashatják, idézhetik Arany, Petőfi, Heine, Rilke, Ady, József Attila, Jókai, Gárdonyi, Sütő, Dosztojevszkij, Th. Mann, Tolsztoj, Vári Fábrián László, Fehér Ferenc, Hemingway, Böll, Gion Nándor vagy Kovács Vilmos történeteit, szavait, rímeit, metaforáit, nagy feszültségeket hordozó, sűrített költői képeit?

Nem kevesebbet szerettünk volna tehát, amikor kárpátaljai és vajdasági középiskolásokat kérdeztünk, csupán az „iránytű és a belső mágnes” létéről, állapotáról, működéséről próbáltunk adatokat gyűjteni a kisebbségi magyarság leendő értelmisége körében. Természetesen nem csupán a szépirodalom olvasását tartjuk fontosnak, hiszen a nyomtatott szó, a leírt mondatokká sűrített ismeretek használata alapvető feltétele a Széchenyi István által szorgalmazott „köz-

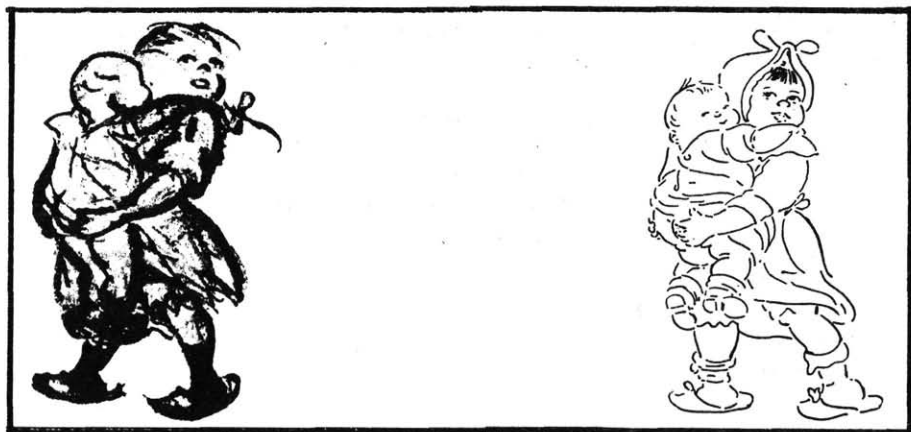
értelmesség” karbantartásának, fejlesztésének, illetve mindannak, amit röviden európai kultúráként szoktunk emlegetni.

Válaszolóink. Korábbi erdélyi és csallóközi vizsgálatainkban – az eredeti elképzeléseinktől, a körülmények hatására eltérítve – végül tudatosan választottunk 25–30 ezer lakosú, egyértelműen magyar többségű kisvárosokat, mert a megelőző tapasztalatok szerint az ilyen nagyságrendű településekről nyert adatok állnak minden tekintetben legközelebb az országos átlaghoz. Mostani terepválasztásunkban azonban már sokkal több volt a kényszerű elem. Mint közismert, ma Beregszász az egyetlen magyar többségű város Kárpátalján, de még ott sem tudtunk 50–50 17 éves magyar gimnazistát és szakközépiskolást találni, akik magyar nyelvű középiskolában tanulnak, s ezért 12 db kérdőívet Nagydobronyban vettünk fel. A vajdasági adatfelvétel még nehezebbnek bizonyult. Jó ideig sem közreműködő, az iskolába, az órájára beengedő pedagógust, sem a kérdőív kitöltésére vállalkozó tanulót nem találtunk. Végül azonban kitűnő segítőtársakra találtunk *Orosz Ildikó* (Nagydobrony), *Kovács Miklós* (Beregszász), *Matuska Mária* és *Matuska Márton* (Újvidék) személyében. Az ő ügyszeretetük, kockázatvállaló bátorságuk és fáradhatatlan munkájuk nélkül ez a beszámoló nem készülhetett volna el. Hálás köszönet érte! Tehát gimnazistákat és szakközépiskolásokat kérdeztünk meg a három helyszínen, összesen 300 diákot:

- 100 főt – Kárpátalján (Beregszászon és Nagydobronyban),
- 100 főt – Vajdaságban (Újvidéken és Bácskatapolyán),
- 100 főt – Magyarországon (Hatvan városában.) (A hazai adatfelvételben közreműködő kollégáknak *Hajducsek Lászlónénak*, *Vajda Miklósnak* és *Kocsis Istvánnak* ugyancsak köszönettel tartozunk.)

Tegyük nyomatékosá! Szándékosan nem a „Megkérdezettek” vagy „Kérde-

zettjeink” alcímet használtuk, mert a volt Jugoszlávia területén zajló háborús cselekmények a Vajdaságban is súlyos következményekkel jártak, járnak. A megfélemlítés eszközei igen változatosak, s ennek hatása az interjúhelyzetek kerületsétől az ország elhagyásáig meglehetősen széles skálán ingadozik. Ennek következtében az összehasonlítás alapja (Újvidék nagyváros és már régen nem magyar többségű) kissé módosult. A joggal emlegetett háborús körülmények ellenére szeretnénk komolyan venni a felmérés szociológiai jellegét, a szakma tisztesszabályait, s ezért mutassuk be röviden mintánkat! A régiónkénti 100–100 főn belül mindig sikerült fele-fele arányban gimnazisták és szakközépiskolások kérdőíveit begyűjteni, de rendszerint enyhe lány többséggel. Fontos viszont részletesen bemutatnunk a szülői hátteret legalább némileg jellemző iskolázottsági és foglalkozási táblákat.

A szülők iskolai végzettsége

	Beregszász		Újvidék		Hatvan	
	anyák isk.végzets.	apák isk.végzets.	anyák isk.végzets.	apák isk.végzets.	anyák isk.végzets.	apák isk.végzets.
Kevesebb, mint 8 általános	3	2	7	5	0	0
8 általános	8	11	38	11	17	8
Szaktmunkáképző	35	44	18	44	25	42
Érettségi	41	22	17	10	44	27
Főiskola, egyetem	8	10	15	24	12	14
Nincs válasz	5	11	5	7	2	9

Két pont kivételével adatsoraink egyenletes elrendeződést mutatnak. Domináns kategóriák mindkét szülő esetében a szaktmunkásbizonyítvány (apák) és a középiskolai érettségi (anyák) látszik. Az újvidéki minta viszont már a legelső táblázatban is „leadja nagyvárosi névjegyét”, hiszen ebben a csoportban legmagasabb a felsőfokú végzettséget szerzett apák aránya (24%). Ugyanitt viszont meglepően sok a csupán általános iskolai bizonyítvánnyal, többnyire háztartás-

beliként, esetleg nyugdíjasként a családanyai szerepet főfoglalkozásban vállaló nők száma (30 fő).

A szülő foglalkozása

	Beregszász		Újvidék		Hatvan	
	anyák foglalkozása	apák	anyák foglalkozása	apák	anyák foglalkozása	apák
Nyugdíjas, htb.	15	2	30	3	5	8
Segéd v. betanított munkás a mezőgazd.-ban	-	2	-	9	1	-
Segéd vagy bet. munkás nem a mezőg.-ban	8	13	16	11	18	13
Szakmunkás mg-ban	10	11	-	2	2	2
Szakmunkás nem mg-ban	35	42	23	31	21	34
Adminisztratív	7	1	8	5	12	3
Középszintű	11	8	7	8	17	9
Vezető, értelmiségi	5	7	11	21	12	13
Vállalkozó	1	1	1	-	7	6
Munkanélküli	2	-	4	2	4	4
Nincs válasz	6	13	0	8	1	8

A foglalkozási táblázat elrendeződése még egyértelműbbé teszi a szakmunkási létforma dominanciáját mindhárom helyszínen, illetve a már említett nagyvárosi hatás érvényesülését Újvidéken (21 vezető, illetve értelmiségi apa). Érdekes megjegyezni, hogy vállalkozó és munkanélküli is a hazai mintában fordul elő a leggyakrabban, míg az erre a kérdésre nem válaszolók a kárpátaljai csoportban voltak a legtöbben. (Ott még nincs munkanélküli segély!)

A vállalkozó szülők száma a magyarországi mintában a legmagasabb, míg a vezetői, értelmiségi csoportba a kárpátaljai szülők közül lehetett a legkevesebbet besorolni. A minta általános jellemzését a szülők közötti hivatalos kapcsolatokra vonatkozó kérdéssel zárhatjuk. A két szélső pólust Hatvan és Beregszász jelenti. Nem csupán az együttélő szülők 10%-nyi különbsége miatt, hanem a kissé bizonytalan jelentésű egyéb kategória eltérése okán is. Ugyanakkor feltevésünk szerint nem lehet véletlen a családi állapot és a foglalkoztatás mentén tapasztalható bizonytalanságok (nincs válasz + egyéb) beregszászi egybeesése, együttes előfordulása. Gyaníthatóan az egzisztenciális fenyegetettség (pl. a munkahely elvesztése) rendkívül szoros interakcióban van a családi kapcsolatok fellazulásával, az egyéb kategóriába sorolandó esetek száma tehát szaporodik.

Hogyan élnek a szülők?

	Beregszász	Újvidék	Hatvan
Együtt	80	85	90
Elváltak	7	9	7
Elváltak, újra házasodtak	3	1	3
Egyéb	10	5	0

Mindent összevetve, a fenti adatsorok, táblázatok talán elfogadhatóvá teszik az olvasó számára a későbbi összehasonlítások jogosságát, a véletlenszerűen választott minta használhatóságát.

Értékek. Valójában még mindig a minta általános bemutatásánál tartunk, amikor a családi háttér jellemzőinek felvillantása után az életvezetési elvek, az értékek világa felé fordítjuk az olvasó figyelmét. Négy síkon teszünk erre kísérletet, a kérdőívben is alkalmazott sorrendet reprodukálva:

– Egy napom tíz év múlva...

(Kérjük, írja le röviden, hogyan képzelem egy átlagos napját tíz év múlva!)

– Közelebbi tervek... (A jelenlegi iskola befejezése után mit szeretne csinálni?)

– Szabadidős tevékenységek rangsorolása, osztályozása

– Célértékek rangsorba állítása (Rokeach, M. tesztje)

Tíz év múlva. Kérdőívünk első érdemi tétele rögtön a táblázatokra nyitott ablakot, a projektív tesztként is működő megkezdett mondat folytatását kérve. A néhány szavas kitérő válaszoktól az érzékeny, tartalmas, kisebb eszmefuttatásokig terjed a skála. Összesen 49 kategóriát tartalmazó elemzési szempont használatával próbáltuk a szükségképpen nagy változatosságot mutató szövegeket összehasonlíttatni. Mielőtt azonban a legfontosabb pontok számszerű eltéréseit sorra vennénk, hadd mutassunk be egy-egy csokrot a tipikusnak, érdekesnek látszó eredeti válaszokból!

Beregszász: – Szeretném, ha 10 év múlva egy menő üzletember lennék, akinek a magánélete *nyugodt*, de az üzleti mozgalmas lenne. Reggel felébrednék, megreggeliznék és elmennék a munkahelyemre. Ez a munkahely olyan lenne, hogy sokat kell utazni. Délután hazamennék, kipihenném a napi fáradalmakat. És minden nyáron elmennék nyaralni.

– Lesz egy boldog családom, *béke* lesz, lesz egy *biztos munkahelyem*, és nem kellesz félnem attól, hogy mit hoz a holnap. Anyagi jólétben élek, reggel *ne féljek felébredni sohasem*. Reggel elmegyek a munkámba, aztán, ha délután hazatérek, játszózó gyerekek és szép feleség várjon otthon.

– Ha jól megfigyeljük a világot, akkor mindenhol *háborúzást, viszálykodást* figyelhetünk meg. Én bízok benne, hogy egyszer egy napon... Felkelek, elvégzem a reggeli tennivalót és a békés világban elmehetek egy hosszabb utazásra a világ körül vagy a Földön kívüli sötétségbe.

– Tíz év múlva úgy képzelem el az életemet, hogy dolgozni fogok. Foglalkozásomat komolyan fogom venni. Családomat becsülni és szeretni fogom még a munkámnál is jobban. Gondolom, hogy gépesítve lesznek az utcák és más különböző helyek is. És így több időm lesz a családomra. Azt gondolom, tíz év múlva nem fog *ilyen nehézségekkel küszködni az országunk*.

– Tíz év múlva a gépesítés már megkönnyíti az emberek életét, eltűnnek a fizikai munkák. Az emberek szabadon, függetlenül dolgoznak és élnek. *Háborút* csak a történelemben találunk. Nincs *fajgyűlölet*, mindenkinek egyforma joga van. Rendes munkalehetőség van, gazdasági gondok nincsenek. *Katonaság* csak alacsony számban létezik.

– Talán minden ugyanaz lesz, ahogy volt, van, de szerintem, ha továbbra is fogunk fejlődni, mind iparilag, gazdaságilag, akkor minden korszerűbb lesz. De

politikailag, ha az országok így fognak *háborúzni*, mint most, akkor nem sok remény van... Az is lehet, hogy eljön 2000-ben a világvége.

– Remélem, tíz év múlva lesz egy szerető férjem és egy kisbabánk, akit mind a ketten szeretettel fogunk nevelni. Egy napomat így képezem el: reggel elkészíteni a családot s munkába menni, bevásárolni, vacsorát főzni és békés hangulatban eltölteni a családdal az estét.

Már e néhány mondat után is egyértelműen a biztonság, a nyugalon keresése, a háború, a fajgyűlölet, a feszültségek kerülése tűnik a legjellemzőbb motívumnak. Legtöbbször a családi kapcsolatokat (66 fő), a pénzkereső munkát (32 fő), a háztartási tennivalókat (23 fő) és a boldogság megtalálását (13 fő) említették.

Újvidék: – Nem hiszem, hogy *élni* fogok.

– Nem tudom, hogy *élek-e* majd tíz év múlva.

– Talán már *nem is létezik majd e város*, ahol élünk, de remélem, hogy a magyarság sorsa talán jobbra fordul és a mi életünk, a fiatalok és idősebbek élete is megváltozik.

– Valószínű, hogy *Budapesten fogok lakni*. Legalább 5 gyerekem lesz. Minden nap foglalkozom velük és a magyarságra tanítom majd őket. Minden Ferencváros mérkőzésre elmegyek. Munka után (földrajztanár leszek) a szabadidőmet a feleségemnek és a gyerekeknek szentelem. Párttag leszek (most nincs olyan párt, amely híven szolgálná a magyar népet). Ezenkívül sokat fogom látogatni a budapesti színházakat.

– Jó téma! Tíz év múlva szép családom lesz. Három gyerekem és egy jó férjem, jó munkám, anyagi biztonságom. Lehetséges, hogy *nem ebben az állati országban fogok élni* (remélem!). Reggel mindenhol rendet teszek, munkába megyek. Amikor hazajöttem, ebédet főzök, pihenek és az otthoni munkákat végzem.

– Reggel felkelek, megetetem az állataimat (nagyon szeretem az állatokat, főleg a háziállatokat, pl. tehén, kecske stb.). Remélem, tartani fogok belőlük néhányat. Utána elmegyek a munkahelyemre, majd amikor hazatérek, akkor finom ebédet főzök a férjemnek. Délután elvégzem a ház körüli munkákat, majd olvasok egy kicsit. Remélem, hogy gyermekeim is lesznek, s természetesen velük is jó anyaként fogok bánni. Este pedig imádottnak férjemmel a *szeretem tüzében* fogunk égni.

16 fő jelezte szó szerint a létbizonytalanságot és ugyancsak tizenhatan adtak kitérő választ, kilencen pedig az emigrációt és/vagy a vendégmunkási létformát gondolják reálisnak. Ezzel együtt negyvenötön családalapításra gondolnak, 29 fő pénzkereső munkát emleget. A háború megüli a lelkeket s 100 tizenhét éves fiatal mindössze 62 gyereket képzel el majdani családjában.

Hatvan: A magyarországi válaszok meglepő homogenitást és józan realizmust tükröznek. Rendre a munka, a család és némi szórakozás fogalmazódik meg 1–2 mondatban. Ezért csupán két szélső pólust megjelenítő szöveget idézünk szó szerint.

– Az idegenlégióban, a 2-REI-ben vagy a 2 REP-ben szolgálók olyan helyen, ahol közel lehetek a halálhoz, a veszélyhez, ha addig egyáltalán még élek.

– Valószínű, hogy Budapesten fogok élni, lehetőleg egy magas bérházban. Minden nap a munkámtól függően, de lehetőleg nem korán kelek fel. Elképzelhetőnek tartom, hogy nem a férjemmel, hanem inkább az *élettársammal élek*. Egy könnyű, gyors reggeli után (gyümölcs, müzli, tej) kerékpárral megyek a munka-

helyemre, amit nagyon szeretek. 16 óráig dolgozom, majd a „férjemmel” együtt kerékpározunk haza. Délután a háztartási munkák elvégzése után az estét barátainkkal töltjük (elég gyakran), pl. színházba megyünk vagy moziba. Az életársammal éjszaka sokáig beszélgetünk. 17 óra után nem eszünk semmit (egészséges életmód végett). Életemben fő szerepet fog játszani a *zene* és persze az *olvasás* is.

A „szűkkeblű idézési” gyakorlat ellenére a hatvani válaszok összessége adta a legkiegyenlítettebb összképet (család, munka, lakás, ház, autó, utazás, tv, mozi, színház, szórakozás, sport és még minden ötödik válaszban az olvasás is felbukkan). Ugyancsak jólesően könyvelhettük el a családi beszélgetések, a gyecrekkel való foglalkozás (tanulás, olvasás) mozzanatainak előfordulását. Itt száz fiatal 91 majdnani gyerek születését fogalmazta meg.

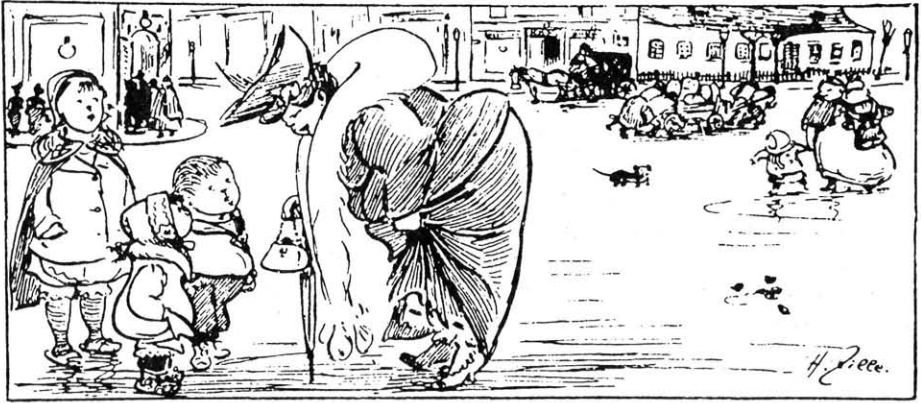
Amint már a fentiekből is kitetszik, a közállapotok ziláltsága, a létbizonytalanság és a háborús fenyegetettség – különösen a Vajdaságban – alapvetően befolyásolja, szükségképpen elbizonytalanítja a fiatalok jövőképét. Itt béke és stabilitás van, tehát értelmes feladat a jövőről gondolkodni, Kárpátalján és a Vajdaságban nem tűnik pontosan így.

Végül állításaink és idézeteink ellenőrzésének megbízhatóbb eszközeként tesszük közzé a tartalomelemzés eredményeit sűrítő táblázat rövidített változatát.

Tíz év múlva

	Beregszász	Újvidék	Hatvan
Férj-feleség, családban él	66	45	56
Pénzkereső munka	32	29	44
Érdekes munka	8	3	10
Háztartás	23	9	43
Baráti kapcsolatok	2	6	14
Lakás, ház	5	3	12
Autó	2	7	9
Jólét, pénz	7	7	8
Utazás	2	2	4
Családi kapcsolatok	0	2	8
TV	6	6	35
Mozi, szórakozás	10	9	19
Sport, kirándulás	4	11	19
Olvasás	3	3	20
Meg kell érni élve	0	16	0
Családi beszélgetés	4	5	21
Boldogság	13	7	11
Gyerekszám	63	62	91

Hasonló jellegű tendenciák bontakoztak ki a *rövidtávú célok*at firtató kérdésünk („Mit fog csinálni a jelenlegi iskola befejezése után?”) nyomán előállított számsorok elemzése után is. Hatvanban 1:3 arányban állnak a munkavállalást és a továbbtanulást tervezők számsorai, a Vajdaságiak körében legnagyobb a teljes

bizonytalanság (10 fő), a külföldi munkavállalásban reménykedők (13 fő), illetve a mielőbbi házasságot emlegetők (11 fő) száma, míg a kárpátaljai válaszok között a munkábaállás (36 fő) és a magyarországi továbbtanulás (11 fő) volt a másik két csoporttól eltérően gyakori, de a megkérdezettek csaknem fele itt is a továbbtanulás valamilyen felsőfokú formáját tervezi.

Szabadidő. Az összesen 39 tétel, döntően az olvasási szokásokra és a nemzeti azonosságtudatra összpontosító kérdőívünkben volt néhány, a kulturális tevékenységgel általános szinten összefüggő tételünk, melyek alkalmasnak látszanak a jelzett kérdések bizonyos szintű megválaszolására. Elsőként a szabadidős tevékenységek 27 elemből álló listáját tettük a vizsgálati személyek elé, kérve őket minden egyes tétel osztályozására a felkínált ötfokú skála segítségével. („Minél jobban szereti a szóban forgó lehetőséget, annál jobb – magasabb – osztályzatot adjon!”)

Az átlagosztályzatokat és az ezek nyomán kiszámított ranghelyeket tartalmazó táblázatunk 3 metszetben mutatja be adatainkat: a) három helyszínt, b) a nemek megoszlását és c) az iskolatípusokat.

A nem véletlenszerű különbségek kiszűrését jelzik az egyes számok mellett megjelenő * (csillagok), melyeket a kétmintás *t* próba elvégzése után használhatunk. (Az adatok számítógépes feldolgozását Zeöld László végezte, fáradozását, segítségét ezúton is hálásan köszönöm.) Ha a *t* értékét 1,96-nál nagyobbának találtuk, akkor ugyanis 95 százalékosnál erősebb valószínűséggel beszélhetünk szignifikáns, tehát lényeges eltérésről.

A szignifikanciaszámítás eredményeit szálaazva, meg kell állapítanunk, hogy a csoportonkénti összevetés eredményei szerint a legkevesebb eltérést (9 esetben) a beregszászi és az újvidéki válaszok között találtunk, vagyis az ő reakcióik, ítéleteik hasonlítanak leginkább egymásra. Legélesebb különbségek a fiúk és lányok válaszai közt (17 eset) illetve a gimnazisták és szakközépiskolások (15 tétel) átlagosztályzatai mentén vannak. A táblázat adatainak részletes elemzésére itt terjedelmi okokból nincs módunk, a csillagok azonban jelentős segítséget adhatnak az aprólékos kiértékelésre vállalkozó olvasónak is. Nem hagyhatjuk viszont említés nélkül a kulturális deprivatizáció osztályzatokban is megjelenő bizonyítékait Kárpátaljáról és a Vajdaságból. A mozi, a múzeumlátogatás, a színház,

a szép- és szakirodalom olvasása – tehát az intellektuális tevékenységek – átlagai és rangsorban elfoglalt helyük is rendre jelentősen magasabbak a hatvani kérdőívekben, mint a másik két helyszínen.

Szabadidős tevékenység átlagai és ranghelyei

Sorsz.	Megnevezés	Beregszász		Újvidék		Hatvan		Fiú		Lány		Gimnázium		Szakköz.	
		á.	r.	á.	r.	á.	r.	á.	r.	á.	r.	á.	r.	á.	r.
1.	Motorozás	3,47	17*	3,65	13*	2,50	25	3,53	11*	2,84	24	2,91	23	3,37	17*
2.	Barkácsolás	3,03	23*	2,54	25	2,68	24	2,93	21*	2,48	26	2,62	25	2,73	25
3.	Együttlét	4,55	2	4,72	1	4,58	1	4,45	2	4,62*	2*	4,54	2	4,55	1
4.	Házimunka	4,07	11	2,96	20	3,38	14*	3,08	20	3,79*	12*	3,42	15	3,54	13
5.	Játék	4,44	5	4,18	7	4,43	3	4,40	4	4,39	4*	4,37	4	4,41	4
6.	Videózás	3,63	16*	3,77	12*	2,85	23	3,49	13*	3,23	19	3,19	18	3,50	15*
7.	Kirándulás	4,55	3	4,51	4	4,56	2	4,42	3	4,65	1*	4,61	1	4,50	3
8.	Gyűjtés	2,31	27	2,29	26	2,23	26	1,97	27*	2,22	27	2,10	27	2,12	27
9.	Képregény	2,86	24*	2,69	24*	2,13	27	2,50	25	2,78	25*	2,47	26	2,85	24*
10.	Mozi	3,08	22	2,98	18	3,13	19	2,88	23	3,20	20*	3,10	20	3,03	22
11.	Ábrándozás	3,68	13	3,42	15	3,69	10	3,39	14	3,80	11*	3,87	9*	3,37	18
12.	Múzeum	2,65	26*	2,21	27	3,17	17*	2,40	26	3,13	22*	3,12	19*	2,51	26
13.	Műkedvelés	3,17	19*	2,97	19*	3,32	15	2,93	22	3,51	16	3,34	16	3,18	19
14.	Diszkózás	4,08	10*	3,94	8*	3,15	18	3,22	16	3,47	17	3,04	22	3,69	10*
15.	Rádiózás	3,18	18	3,91	9*	3,09	20	3,12	18	3,37	18*	3,10	21	3,42	16*
16.	Autózás	4,16	9	4,33	6*	3,80	8*	3,94	7	3,87	9	3,70	10	4,10	7*
17.	Szépirodalom	3,65	15	3,03	17	3,80	9*	3,24	15	4,12	7*	3,98	7*	3,50	14
18.	Színház	2,73	25	2,90	21	4,00	6*	2,79	24	3,86	10*	3,68	11*	3,10	21
19.	Számítógép	3,15	20	2,87	23	3,05	21	3,17	17*	2,87	23	2,86	24	3,14	20*
20.	Magnózás	4,45	4	4,35	5	4,12	5	4,25	5	4,12	6	4,08	6	4,27	5*
21.	Szakirodalom	3,14	21	2,90	22	3,24	16	3,09	19	3,16	21	3,33	17*	2,93	23
22.	Televíziózás	4,17	8*	3,80	11	3,69	11	3,82	9	3,73	13	3,65	12	3,88	9*
23.	Újságolvasás	3,67	14	3,30	16	3,62	13	3,50	12	3,68	14	3,65	13	3,56	12
24.	Pop koncert	3,91	12*	3,57	14*	2,99	22	3,54	10	3,61	15	3,50	14	3,67	11
25.	Beszélgetés	4,35	6*	3,88	10	3,99	7	3,93	8	4,28	5*	4,15	5	4,10	8
26.	Házibuli	4,23	7*	4,56	3*	3,68	12	4,08	6	3,96	8	3,90	8	4,12	6*
27.	Együttjárás	4,67	1*	4,57	2	4,41	4	4,47	1	4,49	3	4,45	3	4,51	2

á= átlag

r= ranghely

(Folytatjuk)

Nagy Attila

Munkánk az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatásokról szóló 63/1992. (IV.4) Kormányrendelet alapján elnyert pályázat révén valósulhatott meg. A nagylelkű támogatásért ezúton is hálás köszönetet mondunk.

A Jelentés a KMK felülvizsgálatáról című anyagunk természetesen annak a Bizottságnak a véleményét-konceptióját képviseli, amely a szerzőséget vállalta. Vannak más koncepciók-vélemények is. Sóron Lászlóé, Nagy Attilaé, másoké. Az ő szövegeiket következő számunkban olvashatják az érdeklődők.

A Debreceni ÁMK Könyvtárában találkoztak a nagyvárosi, lakótelepi ÁMK-k könyvtárosai október 27–28-án. Jelenleg 260 ÁMK működik az országban. Nagyságát, feladatrendszerét, az ott tanulók életkorát, az ellátandó lakosság létszámát stb. illetően mind más és más. Ezért a szakmai tanácskozássra a leginkább hasonló ÁMK-k munkatársait hívtuk meg. A Debreceni ÁMK 30 ezer lakosú lakótelepen található, s most ünnepeltük fennállásunk 15. évfordulóját. A találkozót ebből az alkalomból szerveztük.

Az ÁMK-k létrejötte óta állandó vitatéma jogosultságuk, funkciórendszerük, sehová be nem sorolhatóságuk. Az ÁMK nem iskolai és nem közművelődési könyvtár, hanem a kettő együttese, sőt nem csak pusztán összetétele a kettőnek, hanem minőségileg más jellegű könyvtár. Másága rendkívül sok problémát vet fel a mindennapi munka során. Erről szerettünk volna közösen gondolkodni, felvillantani a jelenlegi helyzetet és megjelölni a hogyan tovább lehetséges módjait.

A Csepeli ÁMK főigazgatója megnyitó előadásában (Látkép, látület 1994. év ÁMK-iról) részletesen beszélt az ÁMK hármas funkciójáról (közszolgálati, civil, piaci), amelyek betöltését a társadalomban meglévő értékzavar erőteljesen befolyásolja. Áttekintette az ÁMK-k eddigi útját, s a jövő célszerű tervezéséhez adott útmutatást.

Balogh Mihály, az MKE Iskolai Könyvtárosok szekciójának elnöke az iskolai könyvtárak helyét jelölte meg változó világunkban, *Bíró Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa a városi könyvtárak megújuló szolgáltatásait

ismertette. *Dr. Czeller Zsuzsanna*, az OPKM munkatársa diaképeken mutatta be a jelesebb külföldi példákat. *Kériné Tóth Ildikó*, az OSZK KMK munkatársa az ÁMK könyvtárosokról készített felmérés eredményeiről számolt be.

A nagyobb könyvtárak vezetői (*Baranyai Zoltánné*, Csepel, *Dr. Mednyánszky Sándor*, Pécs, *Gáll Éva*, Zalaegerszeg, *Hadházy Csabáné*, Debrecen) előadásaikban kijelölték az ÁMK-k helyét a lakótelepeken és a városi könyvtárhálózatokban.

Mesterházné Baranyai Margit, a Debreceni Városi Könyvtár igazgatója a város húsz fiókkönyvtárának sorában értékelte a város egyetlen ÁMK Könyvtárának helyét, szerepét.

A használói oldalról pedagógusok szoltak hozzá a *Többkönyvű oktatás és könyvtárhasználat* című témakörhöz (*Kvantáné Szabó Edit*, Csepel, *Czirják Erika*, Debrecen és *dr. Papp János*, Debrecen).

Nagy érdeklődés kísérte a *Speciális szolgáltatások és az Állományépítés, állományvédelem a többfunkciós könyvtárakban* c. előadásokat.

*

A kétnapos szakmai konferencia gazdag programot kínált. A helyes munkavégzéshez éppúgy adott elméleti útmutatást, mint a gyakorlati munkához ötleteket. Antoine de Saint-Exupéry azt mondta: „Egy hivatás nagysága elsősorban talán abban van, hogy egyesíti az embereket”. A debreceni tanácskozást ennek szellemében, az erre való törekvés jegyében szerveztük a KMK-val ill. az ÁMOE-val közösen. *Hadházy Csabáné*

A Gyermekkönyvtárosok Országos Szekcióülésén (ld. 3K novemberi szám) sok hozzászólás elmaradt. Az alábbiakban egy ilyen teszünk közzé:

A program keretében az elmúlt 20 évre emlékezett *Kerekes Pálné*. Az utolsó négy esztendőről, a szekció tevékenységéről számolt be *Pápayné Kemenczey Judit* elnök. Véleményem szerint a szekció vezetősége a négy éves ciklusban igen eredményes munkát végzett. A szekciónak köszönöm, hogy elképzeléseiket, ötleteiket a kisújszállási Arany János Városi Könyvtár Gyermekkönyvtárában – a magam szerény képességgel, végzettségével megvalósíthattam, hogy rendezvényeiken részt vehettem. Olvasótáborok, a Verseghy Ferenc Nyelvművelő verseny területi fordulójai, különböző pályázati felhívások, a könyv- és könyvtárhasználati órák tanmenet szerinti megtartása stb. A szekcióelnök beszámolójában említette, hogy a gyermekkönyvtárak tevékenysége betölti-e azt a funkciót, amelyre hivatottak? Én úgy gondolom, hogy csak akkor tudja betölteni, ha egy adott könyvtárban a személyi és tárgyi feltételek biztosítottak. Ha minél több felsőfokú képzettségű szakember van, mert a *Varga Ildikó* által előírt, illetve javasolt katalógusépítést, valamint az olyan fontos könyvtári feladatot, mint a szerzeményezés, középfokú végzettséggel nem lehet felsőfokon realizálni. Ha olyan gyermekkönyvtárosok dolgoznak, mint akik a 20 év alatt az ügyért mindent megtettek. Az ő hivatástudatukat az elnök emléklappal jutalmazta. A szekcióban próbálták érvényre juttatni a gyermekkönyvtárosok érdekeit, a gyermekolvasók jobb könyvtári ellátását, a gyermekek olvasóvá nevelését. Majd tájékoztatást kaptunk a gazdálkodásról, az ellenőrző bizottság munkájáról. Gondolatébresztő előadást

hallhattunk *dr. Kozma Tamástól*, a Budapesti Oktatási Központ munkatársától „Gyermekek Magyarországon a 90-es évek derekán” címmel. Ezután került sor a tisztújításra, az új tisztségviselők megválasztására. Igen bensőséges pillanatok közepette köszönte meg a gyermekkönyvtárosok nevében *Fogarassy Miklós* Pápayné Kemenczey Judit eddigi magas színvonalon végzett munkáját, amely mindannyiunk előtt példaértékű lehet. *Ö. Tóth Lajosné* nyugdíjas kolléganóm és a magam nevében köszönöm meg a könyvtárakért, a gyermekekért – úgy éreztük – mindig szívből fakadó segítőkészségét, nagy szerénységgel viselt, országos elismerést kiváltó szakmai sikereit büszkeséggel, örömmel fogadtuk. Megelégedésünkre díszelnöknek választotta a szekcióülés tagsága, s őt ismerve biztos vagyok abban, hogy amit csinált, azt mindig szívvél, lélekkel csinálta. Az új elnök igen magas szavazattal (58) *Suppné dr. Tarnay Györgyi* lett Debrecenből. Én a magam részéről megköszönöm a régi vezetőség minden tagjának a munkáját, az újnak pedig szívből gratulálok. Hasonló sikereket, eredményeket, jó kedvet, jó egészséget kívánok. A jövőben – az elkövetkező 4 évben – kívánom, hogy megvalósíthassák *Kosztolányi Dezső* hitvallását, amely szerint: „A gyermek természetes társa csak lángész lehet.”

*Ui.: Tisztelt Szerkesztőség! Kérem, szíveskedjenek leveletem közölni a Könyvtáros-ban, ugyanis a sok napi-rendi pont miatt már nem maradt idő a hozzászólásokra. Ezzel a néhány sorral szeretném megköszönni, kifejezni a Gyermekkönyvtáros Szekció iránt érzett nagyrabecsülésemet, tiszteletemet. Köszönettel és szeretetteljes üdvözléssel: **Zsámbokiné Papp Ilona***

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1994. október 31.

41. szám

Küldöttközgyűlés 1994 – Egyesületi életünk kiemelkedő eseménye hamarosan elérkezik. Az 1994. november 24-én tartandó küldöttközgyűlésre több írásbeli anyag készül, amelyeket a küldöttek remélhetőleg még a „diétára” való indulásuk előtt megkapnak, hogy kikérhessék megbízóik véleményét is. A tagság azon része, amely nem küldött (s természetesen ők vannak többségben), de érdeklődik a beszámolók iránt, a titkárságtól kaphat másolatot róluk. Egyébként 124 egyéni küldött képvisel 2367 egyéni tagot (1993. december 31-i állapot) s 84 testületi tag képviselheti magát egy-egy küldöttel. – Már nyomdában vannak a szervezetektől érkezett beszámolók (sajnos, nem minden szervezettől kaptunk), s várják a küldöttek nevének bejelentését a regisztráció megkönnyítése végett. A titkárság már kiküldte a meghívókat és a küldöttigazolványokat.

Tisztújítás 1994 – A választási bizottság 1994. október 20-án beszámolt az elnökségnek a jelölések állásáról; a jelöltlistát azért nem áll módunkban közölni, mert a választási bizottság ismétlen kéri a jelöltek nyilatkozatát jelöltségük elfogadásáról. Viszont az elnökség felkérte a választási bizottság elnökét, hogy a végleges jelöltlistát lehetőleg a küldöttközgyűlés előtt juttassa el a szervezetekhez. Aki ezen az úton nem értesül a jelöltek személyéről, forduljon ez ügyben a titkársághoz.

Vándorgyűlés 1995, Eger – Az elnökség 1994. szeptember 29-i ülésén – miután áttekintette a körmendi vándorgyűlés tapasztalatait, – ismétlen kifejezte köszönetét a helyi szervezőknek, majd az egri kollégákkal együtt megkezdte az 1995-ös vándorgyűlés előkészítését. Az elnökség kérte az egrieket, hogy a vándorgyűlés kialakult szerkezetén ne változtassanak, ezen belül azonban szabad kezet adott nekik. A fő téma, mint ismeretes, a könyvtár és fenntartója kapcsolata. Kéri, hogy a kiállítás olyan helyen legyen, ahol rendszeresen sokan fordulnak meg, lehetőleg a vándorgyűlés regisztrációs pontján. Az elnökség a szomszéd országok magyar könyvtárosaik képviselő szervezeteket meg fogja hívni, de nagyobb létszámú csoportot nem fog vendégül látni. Véleménye szerint hasznosabb lesz, ha ezek a kollégáink a területi és szakterületi szervezetek rendezvényeibe kapcsolódnak be, illetve számukra célzott továbbképzéseket, tapasztalatcseréket kell szervezni. A külföldi partnerszervezetek közül 15-nek a képviselőjét hívja meg az elnökség, ugyanakkor javasolja a helyi szervezőknek, hogy önköltséges alapon tegye lehetővé további külföldi kollégák részvételét.

Györe Pál kitüntetése – Az elnökség kezdeményezte a művelődési és közoktatási miniszternél Györe Pál, érdemes kollégánk szakmai teljesítményeinek

magas kormánykitüntetéssel való elismerését 75. születésnapja alkalmából. Bízunk benne, hogy a javaslat meghallgatásra talál.

Az MKE titkári állása – Az egyesület meghirdette a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros-ban és saját Hírlevelében, hogy főfoglalkozású titkárt keres. A pályázati határidő 1994. október 31-e volt. Eddig az időpontig két pályázat érkezett be. (A postabélyeg dátumától függően még további pályázatok is érkezhetnek.) Reméljük, hamarosan eldől, ki fogja a jövőben intézni a MKE egyre jobban bokrosodó ügyeit.

Új tisztségviselők – Egy sor szervezet az utóbbi időben tisztújító taggyűlést tartott. Az új vezetőségek névsorát (bence számos eddig is érdemes munkát végző régi taggal) az alábbiakban közöljük.

Bács-Kiskun Megyei Szervezet: Gyergyádesz Lászlóné elnök, Asbóth Miklós, Izsák László, Jakab Éva, Padányi Emese, Rusz Gabriella (korábban Gulyás Jenőné) és Varga-Sabján Gyula vezetőségi tag, Dobos Lászlóné és Rozsnyai Sarolta póttag; az ellenőrző bizottság elnöke Sajtos Gézáné, tagjai Vasné Mészáros Katalin és Zvara Pál; tanácsi képviselő Gyergyádesz Lászlóné.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet: Gellér Ferencné elnök, Mesterházyne Baranyai Margit, Juhászne Belle Zsuzsa, Csontosné Skara Ilona és Molnár Orsolya vezetőségi tag, Deák Nóra és Ormosi László póttag; az ellenőrző bizottság elnöke Egy Ervinné, tagjai Papp Sándorné és Bogdán Györgyné; tanácsi képviselő Gellér Ferencné.

Komárom-Esztergom Megyei Szervezet: Horváth Veronika elnök, Rátvai Miklósné titkár, Gyüsi László, Herczigné Mlakár Erzsébet és Pappné Németh Erika vezetőségi tag, Somogyi Lászlóné és Horváth Veronika póttag, az ellenőrző bizottság elnöke Kelecsényi Péterné, tagjai Fogarasi Jánosné és Negyelszkiné Frisz Ágnes.

Pécsi és Baranyai Szervezet: Boda Miklós elnök, Kohlmanné Sinkó Judit titkár, Tilasch Éva gazdasági felelős, Móró Mária Anna, Várnai Ferencné, Pető Ágnes és Jermeiné Borsy Márta tagok; az ellenőrző bizottság elnöke Vörös Ágnes, tagjai Kereszturi József és Szénászkzy Mária; tanácsi képviselő Györfy Csabáné.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet: Magyarai Béláné elnök, Bihari Albertné titkár, Zselinszky Lászlóné gazdasági felelős, Szerafinné Szabolcsi Ágnes és Sipos Ferenc tag, Tóthné Bordé Katalin póttag; az ellenőrző bizottság elnöke Kovács Zsuzsanna.

Gyermekkönyvtáros Szekció: Suppné Tarnay Györgyi elnök, Bencsikné Kucska Zsuzsa, Fogarassy Miklós, Járai Andrásné, Deminger Ágnes, Balázsi Zoltánné és Knyihár Andrásné tag, Varga Gyuláné póttag az ellenőrző bizottság elnöke Lakatos Éva, tagjai Bihari Albertné és Király Éva.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet – A HBMSZ 1994. szeptember 26-án taggyűlést tartott, amelyen új vezetőséget és küldötteket választott.

Komárom-Esztergom Megyei Szervezet – A KEMSZ 1994. szeptember 19-én tartotta tisztújító és küldöttválasztó taggyűlését a József Attila Megyei Könyvtárban, Tatabányán.

Pécsi és Baranyai Szervezet – A PBSZ 1994. szeptember 27-én tartotta tisztújító taggyűlését és választotta meg küldötteit.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet – A SZSZBMSZ 1994. szeptember 14-én tartotta taggyűlését, amelyen megújította vezetőségét és megválasztotta küldötteit.

Veszprém Megyei Szervezet – A VMSZ 1994. október 17-én tartotta Váralotán vezetőségválasztó és beszámoló taggyűlését, egybekötve a Városi Könyvtár 40. születésnapjának megünneplésével. A taggyűlés küldötteket is választott a küldöttgyűlésre.

Bibliográfiai Szekció – A BSZ 1994. szeptember 27-i taggyűlésén – a küldöttek megválasztásán túlmenően – érdekes és tartalmas vita zajlott le Vajda Erik: „Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével” c. megvalósíthatósági tanulmányáról. Egy megjegyzés a beszámolóból: „Bár tényleg megvalósulhatna, amit ő megálmodott...”
Miért ne?!

Gyermekkönyvtári Szekció – A GYSZ 1994. szeptember 30-án tartotta tisztújító taggyűlését. Egy mondatot hadd idézzünk a jegyzőkönyvből: „A tagság, a megválasztott elnök kérésére Pápayné Kemenczey Juditot – kérve, hogy legyen az elnök és az elnökség szakmai munkájának segítségére, – egy ciklusra egyhangú szavazással tiszteletbeli elnöknek választotta.” Ez is mutatja, hogy Judit nélkül nincs GYSZ.

Helyismereti Könyvtárosok Szervezete – A HKSZ 1994. július 27-én alakult meg Vácott. Erről 1994. szeptember 29-én tájékoztatták az elnökséget, egyben bejelentvén, hogy a HKSZ elnöke Mándli Gyula lett, titkára Gáncsné Nagy Erzsébet, vezetőségének tagjai Horváth Géza, Kiss László és Orbánné Horváth Márta. Az ellenőrző bizottság elnöke Takáts Béla, tagjai Székelyné Forintos Judit és ifj. Sarkadi Sándor. A HKSZ sajátos feladatának tekinti a helyismereti dokumentumok gyűjtésével, őrzésével, feltárásával, a helyismereti információ szolgáltatással kapcsolatos elméleti és módszertani kérdések megvitatását, a helyismereti könyvtárosok közötti tapasztalatcsere szervezését, továbbá képzésük és továbbképzésük szorgalmazását. Szoros kapcsolatot tart fenn az MKE Bibliográfiai Szekciójával és a Honismereti Szövetséggel. Munkakapcsolatot keres és épít az országon belül és kívül tevékenykedő könyvtárosokkal és szervezetekkel. A szervezet alapító taglétszáma 61 fő, tagjai közé várja mindazokat a könyvtárosokat, akik a megfogalmazott célok szellemében tevékenykednek.

Könyvtárostanárok Szervezete – A KSZ 1994. október 18-án tartotta megismételt taggyűlését, miután az 1994. szeptember 24-re összehívott taggyűlés nem volt határozatképes.

Közkönyvtári Egylet – A KE 1994. november 2-án tartja taggyűlését Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban. A tisztújítás és a küldöttválasztás mellett kiemelkedő napirendi pontja a taggyűlésnek dr. Jánosi Györgynek, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkárának előadása a minisztérium terveiről a kultúra feltételrendszerének biztosítására.

Múzeumi és Művészeti Gyűjtemények Szekciója – Az MMGYSZ 1994. szeptember 16-án a Kecskeméti Képtárban tartotta taggyűlését. Ennek érdekessége, hogy a tagság úgy határozott, hogy beolvadnak a Társadalomtudományi Szekcióba, s annak keretében kívánnak a jövőben tevékenykedni esetleg külön csoport formájában. Ebben az ügyben a két szervezetnek kell megegyeznie, az

ellenőrző bizottság és a titkárság készséggel megadja a szükséges segítséget a szervezeti átalakuláshoz.

III. Budapesti Nemzetközi Könyvtári és Információs Szimpózium – A jelentkezések lezárultak: mintegy 70 magyar résztvevője lesz a rendezvénynek. A szakmai programon most dolgoznak az amszterdami szervezők, amelyet a helyi szervező bizottsággal folyamatosan egyeztetnek. A magyar résztvevőknek 1994. november 15-ig kell befizetni a méltányos részvételi díjat az MKE számlájára.

Hazai szakfolyóiratok küldése – Az Illyés Alapítvány nagylelkű támogatásával 1994-ben már második éve küldhetjük a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, a Könyvtári Figyelő és a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás számait a szomszéd országok magyar lakosságú területein működő könyvtáraknak. Ez igen nagy segítséget jelent ottani kollégáink tájékozódásához, továbbképzéséhez. Ezért idén újra azzal a kéréssel fordult a három szerkesztőség és az MKE titkársága az Illyés Alapítványhoz, hogy lehetőségeihez képest továbbra is támogassa ezt az akciót. Reménykedjünk!

Libraries Now – Ezen a címen rendezik meg 1995. május 11–14-én a 3. Prágai Nemzetközi Könyvtári Vásárt. A szervezőktől megkaptuk a jelentkezési felhívást, amelyet a titkárság készséggel bocsát az érdeklődők rendelkezésére.

Libtech International 1994 – Az MKE támogatásával 16 tagtársunk vesz részt ezen a fontos nemzetközi rendezvényen, amely a könyvtári automatizálás állásáról, fejlődési irányairól adott jó összefoglalást. A rendezvényről Vasas Lívia készített tartalmas újtájékoztatót. Az érdeklődők a titkárságtól kaphatnak róla másolatot.

Együtműködés a Library Association-nel – Az elnökség levéllel fordult az LA-hoz, hogy a korábbi gyakorlatnak megfelelően ismét írásbeli megállapodás rögzítse a két egyesület közötti kooperáció tartalmát és kereteit. Az elnökség konkrét témákat is megjelölt levelében.

Angol helyismereti irányelvek – A Library Association helyismereti csoportja irányelveket állított össze a közművelődési könyvtárak helyismereti tevékenységéhez. A kis füzetet megküldte a titkárságnak Elizabeth A. Melrose, aki az MKE vendége volt a körmenyi vándorgyűlésen. A titkárság továbbította véleményezés és hasznosítás végett az irányelveket a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetéhez és néhány könyvtárosképző tanszékhez, folyóiratszerkesztőséghez. Talán érdemes volna a nagy tapasztalatokkal rendelkező angolokkal kooperálni ezen a területen is.

Szlovák Könyvtárak Egyesülete – Az SZKE levéllel kereste meg az MKE-t, bejelentvén megalakulását, s javaslatot téve az együtműködésre. Az elnökség szívesen fogadta az új könyvtári szervezetről szóló tájékoztatót, s válaszában – amelyben az együtműködés lehetséges területeit is vázolta, – nyitottnak mondta magát minden kezdeményezés előtt.

Bibliobusz Svidnikben – A Szlovák Nemzeti Könyvtár nemzetközi konferenciát tervez rendezni Svidnikben, ahol már jó ideje működik a holland támogatással megszervezett bibliobusz-szolgálat. A konferencia tervezett időpontja 1994. november 22–23-a volt, de értesüléseink szerint jövőre fogják halasztani. Az érdeklődők további tájékoztatást kapnak a titkárságtól. Mindenesetre az MKE Borsod Megyei Szervezete már megtekintette a szolgáltatást működés közben, s értékes tapasztalatokat szerzett. Talán más megyéket is érdekel ez a vál-

lalkozás, s ha nem is a konferencia keretében, de saját szervezésű tanulmányút révén megismerkednek szlovák kollégáink munkájával.

Meghívás Németországból – A Deutsches Bibliotheksinstitut Bibliothekarische Auslandstelle konferenciájára az elnökség – az Országos Széchényi Könyvtárral fele-fele arányban megosztva a költségeket – Hegyközi Ilonát delegálta.

Meghívás Lettországból – A Lett Nemzeti Könyvtár 1995. április 13–15-én nemzetközi konferenciát rendez az állományfejlesztésről és állományvédelemről azzal a céllal, hogy ajánlásokat tegyen a köztársaság kormányának a megteendő lépésekre. Az MKE – anyagi okokból – nem képviselteti magát a konferencián. A részletek iránt érdeklődők forduljanak a titkársághoz.

Konferencia a könyvtárosképzésről – A Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárosokat és információs szakembereket képző szervezeti egysége, a Természettudományi Kar Matematikai és Informatikai Intézete 1994. október 25–26-án konferenciát rendezett a könyvtárosképzés aktuális tartalmi és szervezeti kérdéseiről. Az MKE elnöksége szükségesnek tartotta, hogy állásfoglalásában rögzítse a képzés szervezetével kapcsolatos nézeteit. Állásfoglalását eljuttatta a konferencia szervezőihez, s kérte, hogy bocsássák vitára a résztvevők körében, továbbá, hogy vegyék tekintetbe a konferencia javaslatainak megfogalmazásánál. Az érdeklődők a titkárságtól megkaphatják az állásfoglalás másolatát, de reméljük, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* is közzéteszi majd mielőbb.

Könyvtárkeresztelő – A Tolna Megyei Könyvtár felvette Illyés Gyula nevét. Valóban méltó és igazságos gesztus ez a nagy költő emlékének. Kívánjuk, hogy a könyvtár a jövőben is méltó legyen névadójához.

Nemzeti Kulturális Alap – Az NKA könyvtári szakkollégiuma 1994. szeptember 29-én bírálta el a nyitott pályázatra beérkezett pályázatokat. Az elnökség olyan instrukciókkal látta el delegáltjait, hogy a lehetőség szerint nem elaprózni a rendelkezésre álló összeget, preferálni a közös vállalkozásokat, támogatni a nagyobb régióra vagy könyvtárcsoportokra kiható vállalkozásokat, a helyismereti projektek közül a megyei könyvtárakét előnyben részesíteni, a vállalkozási információs szolgáltatások esetében a városi kezdeményezéseket támogatni, a túl költséges vállalkozásokat a jelen körülmények között egyelőre figyelmen kívül hagyni, s gondolni arra, hogy esetenként kis pénzek odaítélésével is lehet jó eredményeket elérni.

A KKDSZ állásfoglalása – A Közgyűteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete eljuttatta az MKE elnökségéhez állásfoglalását a kormány és a szakszervezetek között kötendő társadalmi-gazdasági megállapodás feltételeiről. Ebben szó van a foglalkoztatási biztonságról, a közalkalmazotti bérrendszerről, a működési biztonságról, a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény módosításáról, valamint a munkavállalók és a szakszervezetek jogainak bővítéséről. Az elnökség 1994. október 20-i ülésén megtárgyalta az állásfoglalást, s a maga részéről fenntartás nélkül támogatja a 2. pontot (az A/1 összegének 10 500 forintban való megállapításának követelését), a többi pontot illetően azonban a nézetek tárgyalások útján való egyeztetését tartja szükségesnek. Erről értesítette a KKDSZ elnökét.